

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Filologie – Románské jazyky

Jaroslava Jindrová

Fázové perifráze v portugalštině

Phasal Periphrases in Portuguese

Dizertační práce

Vedoucí práce - Prof. Doc. PhDr. Bohumil Zavadil, CSc.

Konzultanti: PhDr. Jan Hricsina, PhD.

Mgr. Anna Almeida

2012

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, dne 27.4.2012

4.3.1.1.3.6. „Meter-se a + infinitiv“	79
4.3.1.1.3.6. „Lançar (se) a + infinitiv“	81
4.3.1.1.3.7. „Largar a + infinitiv“	82
4.3.1.1.3.7. „Deitar a + infinitiv“	83
4.3.1.1.3.8. „Precipitar-se a + infinitiv“, „pegar a + infinitiv“, „romper a + infinitiv“, „soltar a + infinitiv“, „cair a + infinitiv“	85
4.3.1.1.4. Vazby s významem inceptivní ingresivnosti	87
4.3.1.1.4.1. „Começar por + infinitiv“	89
4.3.1.1.4.2. „Principiar por + infinitiv“	93
4.3.1.1.4.3. „Começar + gerundium“	94
4.3.1.1.4.4. „Iniciar + gerundium“	95
4.3.1.1.4.5. Číselné vyjádření vazeb s významem inceptivní ingresivnosti	95
4.3.1.2. Perifrastické vazby s významem durativním	96
4.3.1.2.1 Durativnost globální	97
4.3.1.2.2. Číselné vyjádření vazeb s významem globální durativnosti	100
4.3.1.2.3. Durativnost parciální	101
4.3.1.2.3.1. Vazby s významem parciální durativnosti aktuální	103
4.3.1.2.3.1.1. „Estar a + infinitiv“	103
4.3.1.2.3.1.2. „Estar + gerundium“	109
4.3.1.2.3.2. Vazby s významem parciální durativnosti prospektivní	110
4.3.1.2.3.2.1. „Ir + gerundium“	110
4.3.1.2.3.3. Vazby s významem parciální durativnosti retrospektivní	115
4.3.1.2.3.3.1. „Vir + gerundium“	115
4.3.1.2.3.4. Vazby s významem parciální durativnosti kontinuativní	119
4.3.1.2.3.4.1. „Continuar a + infinitiv“	120
4.3.1.2.3.4.2. „Continuar + gerundium“	124
4.3.1.2.3.4.3. „Seguir a + infinitiv“, „seguir + gerundium“	125
4.3.1.2.3.4.4. „Prosseguir + gerundium“	127
4.3.1.2.3.4.5. Ficar a + infinitiv, ficar + gerundium	130
4.3.1.2.3.5. Vazby s významem parciální durativnosti persistentní	131
4.3.1.2.3.5.1. „Levar a + infinitiv“, „levar + gerundium“	131

4.3.1.2.3.6. Vazby s významem parciální durativnosti distributivní	133
4.3.1.2.3.6.1. Andar a + infinitiv	133
4.3.1.2.3.6.2. „Andar + gerundium“	137
4.3.1.2.3.6.3. „Viver a + infinitiv“, „viver + gerundium“	138
4.3.1.3. Perifrastické vazby s významem terminativním	140
4.3.1.3.1 Vazby s významem cessativní terminativnosti	141
4.3.1.3.1.1. „Deixar de + infinitiv“	142
4.3.1.3.1.2. „Parar de + infinitiv“	147
4.3.1.3.1.3. „Cessar de + infinitiv“	149
4.3.1.3.2 Vazby s významem egresivní terminativnosti	151
4.3.1.3.2.1. „Acabar de + infinitiv“	153
4.3.1.3.3 Vazby s významem konkluzivní terminativnosti	156
4.3.1.3.3.1. „Acabar de + infinitiv“	157
4.3.1.3.3.2. „Terminar de + infinitiv“	159
4.3.1.3.4 Vazby s významem finitivní terminativnosti	161
4.3.1.3.4.1. „Acabar por + infinitiv“	161
4.3.1.3.4.2. „Acabar + gerundium“	165
4.3.1.3.4.3. „Terminar por + infinitiv“	166
4.3.1.3.4.2. „Terminar + gerundium“	167
4.3.1.3.5 Vazby s významem konsumativní terminativnosti	169
4.3.1.3.5.1. „Chegar a + infinitiv“	170
4.3.1.3.5.2. „Vir a + infinitiv“	173
5. ZÁVĚRY	176
6. BIBLIOGRAFIE	179

Abstrakt

Cílem práce bylo podat přehled perifrastických konstrukcí s významem fázovosti v současné evropské portugalské. Výzkumná část byla založena na vyhledávání perifrází v portugalských korpusech CETEMPúblico a Corpus do Português, dalším krokem pak byla jejich sémantická analýza.

Největší problém spatřujeme v tom, že pojmání vidu a povahy slovesného děje je v češtině a v portugalské zásadně odlišné. Pro vyjádření významu tradičního slovanského vidu je nutné hledat v portugalské jiné výrazové prostředky v různých výstavbových rovinách, český jazyk zase neumí formálními prostředky postihnout rozmanitost významů portugalských perifrastických vazeb vyjadřujících různé odstíny kategorie povahy slovesného děje. V této práci chápeme *aspektuálnost* v portugalské jako systém vzájemně se ovlivňujících kategorií – vidu, povahy slovesného děje a lexikální sémantiky slovesa.

V portugalské má kategorie povahy slovesného děje vlastní výrazové prostředky, které lze od morfologických prostředků vyjadřujících aspekt (opozici perfektivnosti a imperfektivnosti) oddělit. Nejčastějším výrazovým prostředkem jsou právě perifrastické konstrukce. Z hlediska funkčního můžeme slovesné perifráze rozdělit na konstrukce s významem časovým, modálním a aspektuálním, v naší práci jsme se však věnovali pouze perifrázím s významem aspektuálním (povahovědějový význam fázovosti) .

Za perifrastické konstrukce považujeme spojení slovesa s některou z nefinitních slovesných forem nebo spojení slovesa se substantivem. Slovesné perifráze můžeme dále rozdělit na infinitivní, gerundiální a participiální. V podstatě lze říci, že první ze sloves je sloveso pomocné (morfematické - je nositelem gramatických kategorií času, způsobu, osoby a čísla), druhé slovesa představuje sémantém (je nositelem významu). U některých perifrází si sloveso ve finitním tvaru částečně nebo plně uchovává i svůj původní lexikální význam – slovesa „começar“ (*začít*) a „terminar“ (*skončit*) – jindy svůj lexikální význam úplně ztrácí – slovesa „pegar“ (*uchopit*) a „deitar“ (*dát, vložit*) v perifrázích s významem iniciální ingresivnosti.

V naší studii jsme se zaměřili na perifráze fázové. Při jejich klasifikaci jsme vycházeli z modelu vytvořeného pro španělštinu Bohumilem Zavadilem, jenž navazuje na koncepci E. Coseria a Nelsona Cartageny. Opisné vazby dělíme podle povahovědějového významu do tří základních skupin: na perifráze s významem ingresivním (zahrnující podskupiny s významem imminentním, dispozitivním, iniciálním a inceptivním); durativním globálním nebo

parciálním (zahrnujícím podskupiny s významem aktuálním, retrospektivním, prospektivním, kontinuativním, persistentním a distributivním); a konečně na perifráze s významem terminativním (s významem cesativním, egresivním, konkluzivním, finitivním a konsumativním).

Celkem jsme vyhledali a podle významu zařadili 60 různých slovesných perifrází, jejichž přehled uvádíme v příložené tabulce. Pro určení významu celé konstrukce ve třeba posuzovat širší kontext, neboť některé perifráze mohou mít více významů. Kromě toho může stejné formální vyjádření na úrovni syntaktické mít i semipredikační klauzule (polopredikační konstrukce) významově zcela odlišná.

Závěrem lze konstatovat, že slovesné perifráze v jsou v současné portugalštině převážně zcela gramatikalizovaným výrazovým prostředkem pro vyjadřování povahy slovesného děje.

Klíčová slova: perifrastické konstrukce, povaha slovesného děje, fázovost, ingresivnost, durativnost, terminativnost.

Tabulka fázových významů a odpovídajících výrazových prostředků:

Povahovědějový význam		Výrazový prostředek		
Fázovost	ingresivnost	inminentní	„estar para + inf.“, „andar para + inf.“, „estar a ponto de + inf.“, „estar prestes a + inf.“	
		dispozitivní	„ir a + inf.“, „ir + inf.“	
		iniciální	„começar a + inf.“, „principiar a + inf.“, „pôr-se a + inf.“, „passar a + inf.“, „meter-se a + inf.“, „deitar a + inf.“, „desatar a + inf.“, „entrar a + inf.“, „lançar a + inf.“, „largar a + inf.“, „pegar a + inf.“, „precipitar-se a + inf.“, „recomeçar a + inf.“, „romper a + inf.“, „soltar a + inf.“, „cair + inf.“	
		inceptivní	„começar por + inf.“, „principiar por + inf.“, „começar + ger.“, „iniciar + ger.“	
	durativnost	globální	„chegar e + VF (finitní slovesný tvar), „ir e + VF“, „pegar e VF“, „vir e +VF“, „sair + ger.“	
		parciální	aktuální	„estar a + inf.“, „estar + ger.“
			prospektivní	„ir + ger.“
			retrospektivní	„vir + ger.“
			kontinuativní	„continuar a + inf.“, „continuar + ger.“, „seguir a + inf.“, „seguir + ger.“, „ficar a + inf.“, „ficar + ger.“
			persistentní	„levar a + inf.“, „levar + ger.“
	distributivní	„andar a + inf.“, „andar + ger.“, „viver a + inf.“, „viver + ger.“		
	terminativnost	cesativní	„deixar de + inf.“, „parar de + inf.“, „cessar de + inf.“	
		egresivní	„acabar de + inf.“	
		konkluzivní	„acabar de + inf.“, „terminar de + inf.“	
		finitivní	„acabar por + inf.“, „acabar + ger.“, „terminar por + inf.“, „terminar + ger.“	
konsumativní		„chegar a + inf.“, „vir a + inf.“		

Abstract

This dissertation aims to provide a survey of periphrastic aspectual constructions in contemporary European Portuguese. The research was initially conducted on periphrastic constructions in the two main Portuguese corpora, the CETEMPúblico and the Corpus do Português, and was then followed by a semantic analysis.

The main problem, according to the author, consists in the fundamentally different conceptions of aspect and the nature of verbal action in Czech and Portuguese. Given that the grammatical category of aspect has different contents in Czech and Portuguese, it is preferable to use the term aspectuality as a three-layer system of interacting categories of aspect, telicity, and the nature of verbal action. If the traditional Slavic aspect is to be expressed in Portuguese by other means at various levels of construction, Czech lacks a way to render the variety of meanings of Portuguese periphrastic constructions that represent the different categories of the nature of verbal action (*Aktionsart*). In the dissertation, aspectuality in Portuguese is considered a system of mutually correlated categories – aspect, the nature of verbal action, and the lexical semantics of the verb.

In Portuguese, the category of the nature of verbal action employs specific means that can be separated from morphological means rendering aspect (the perfectivity–imperfectivity opposition). Periphrastic constructions are the most frequent expressive means. From the perspective of function, one may distinguish verbal periphrases as constructions expressing time, modality, and aspect. The dissertation deals only with aspectual periphrases (phasic aspect or phasic meaning).

The author here understands periphrastic constructions as being combinations of a verb and a nonfinite verb form or combinations of a verb and a noun. A further distinction consists in discerning between infinitive, gerundial, and participial verbal periphrases. Basically, it is reasonable to say that if the first verb is an auxiliary (morphemic – bearing the grammar categories of tense, aspect, person, and number), the second acts as a semanteme (bearing meaning). In some periphrases, the finite verb fully or partly maintains its original lexical meaning – for example, the verbs *começar* (to begin) and *terminar* (to end). In periphrases, it altogether loses its lexical meaning – for example, the verbs *pegar* (to take up) and *deitar* (to lay, to put) in periphrases rendering initial ingressivity.

The dissertation considers periphrases rendering phasis. The author bases their classification on the model proposed for Spanish by Bohumil Zavadil, elaborating on the

conception of Eugenio Coseriu and Nelson Cartagena. Periphrastic constructions are divided here according to their aspectual meaning into three basic groups: ingressive periphrases (including sub-groups rendering imminent, dispositive, initial, and inceptive meaning); global or partial durative periphrases (including sub-groups rendering actual, retrospective, prospective, continuative, persistent, and distributive meaning); and terminative periphrases (rendering cessative, egressive, conclusive, finite, and consummative meaning).

Altogether, 60 different verbal periphrases, presented in the following table, have been investigated and classified in the dissertation. To determine the meaning of the whole construction, a broader context must be considered, since some periphrases may be polysemic. In addition, a semipredicative construction, syntactically identical in form, may bear an entirely different meaning.

In the final analysis, verbal periphrasis in contemporary Portuguese can reasonably be described as a fully grammaticalized means to express the nature of verbal action (*Aktionsart*).

Key words: periphrastic constructions; verbal aspect; phasic aspect; ingressivity; durativeness; terminativeness

Table:

Aspectual Meaning			Means of expression	
Phasic aspect	ingressivity	imminent	estar para + inf., andar para + inf., estar a ponto de + inf., estar prestes a + inf.	
		dispositive	ir a + inf., ir + inf.	
		initial	começar a + inf., principiar a + inf., pôr-se a + inf., passar a + inf., meter-se a + inf., deitar a + inf., desatar a + inf., entrar a + inf., lançar a + inf., largar a + inf., pegar a + inf., precipitar-se a + inf., recommençar a + inf., romper a + inf., soltar a + inf., cair + inf.	
		inceptive	começar por + inf., principiar por + inf., começar + ger., iniciar + ger.	
	durativeness	global	chegar e + VF (finite verbal form), ir e + VF, pegar e VF, vir e + VF, sair + ger.	
		partial	actual	estar a + inf., estar a + ger.
			prospective	ir + ger.
			retrospective	vir + ger.
			continuative	continuar a + inf., continuar + ger., seguir a + inf., seguir + ger.
			persistent	levar a + inf., levar a + ger.
			distributive	andar a + inf., andar + ger., viver a + inf., viver + ger.
	terminativeness	cessative	deixar de + inf., parar de + inf., cessar de + inf.	
		egressive	acabar de + inf.	
		conclusive	acabar de + inf., terminar de + inf.	
		finitive	acabar por + inf., acabar + ger., terminar por + inf., terminar + ger.	
consummative		chegar a + inf., vir a + inf.		

1. ÚVOD

Celá řada studií se věnuje problematice vymezení kategorie aspektu a povahy slovesného děje v románských jazycích a snaze nalézt metodou kontrastivního studia prostředky různé povahy a různých výstavbových rovin, kterými lze v románských jazycích vyjádřit ekvivalenty tradičního slovanského vidu a naopak v českém jazyce formální prostředky, které by dokázaly postihnout rozmanitost významů portugalských perifrastických vazeb vyjadřujících různé odstíny kategorie povahy slovesného děje, kterou lze navíc kombinovat s gramatickou (morfologickou) kategorií vidu a lexikálním významem slovesa. Lze připustit, že takové ekvivalenty najít lze, vždy se však jedná pouze o přibližně shodné významy, protože románské a slovanské jazyky mají odlišnou organizaci slovesného systému. Zatímco ve slovanských jazycích je potlačena časová osa ve prospěch vidu, u románských jazyků je tomu naopak. Slovesný systém se soustřeďuje na osu časovou a výpověď mluvčího je vždy vztahována k momentu výpovědi. Proto je třeba při srovnávání obou systémů brát v úvahu jejich odlišnost a vycházet vždy z jejich vnitřního uspořádání.

Zajímavý pohled na tuto problematiku má brazilský filozof českého původu Vilém Flusser (srov. Flusser, 2005, s. 30-34). Ten soudí, že při převodu z jednoho jazyka do druhého není důležité, zda jsou jazyky příbuzné etymologicky, ale do jaké míry jsou příbuzné ontologicky. Podle něj představuje každý jazyk ucelený systém, uspořádanou skutečnost. Je to však systém otevřený, existuje možnost přechodu z jednoho „kosmu“ do druhého. Při překladu z jazyka do jazyka pracujeme vlastně se třemi soubory: se souborem jazyka výchozího, se souborem jazyka cílového a se souborem, který autor nazývá soubor „skutečnosti syrových dat“. Každé položce v inventáři syrových dat odpovídá nějaké slovo ze souboru obou konkrétních jazyků, překlad je tedy možný. Flussera ale toto zjednodušené pojetí neuspokojuje. Chce opustit pojem skutečnosti syrových dat a na příkladu portugalštiny a angličtiny načrtává nová východiska. Vychází z existence dvou souborů, jednoho nazvaného „portugalský jazyk“, druhého nazvaného „anglický jazyk“. Oba mají hierarchizovaný inventář slov a jistá pravidla kombinatoriky, která jsou si podobná u většiny flexivních jazyků, se kterými autor v této části pracuje. Úloha (význam) výpovědi *vou*¹ v portugalském systému se proto podobá úloze výpovědi *I go* v systému anglickém. Z toho autor vyvozuje, že překlad je **přibližně** oprávněný. Týká se to však pouze tohoto konkrétního kontextu, nelze tedy obecně říci, že portugalské *vou* je anglické *I go*. Tuto metodu srovnávání

---

¹ Česky „jdu“, „jedu“.

uspořádaných inventářů a pravidel kombinatoriky považuje za přesnější a správnější, protože se tak vyhneme mechanickému přiřazování výrazů z jednoho jazykového souboru k výrazům jazykového souboru druhého². Dále je zde rozvedeno druhé hledisko překladu, totiž otázka toho, co se děje, když překládáme z jednoho jazyka do druhého a vlastně tak přecházíme z jednoho *intelektu* do druhého. Flusser se domnívá, že ve chvíli, kdy opouštíme portugalské *vou*, pevně zakotvené v portugalské skutečnosti, a přecházíme k anglickému *go*, pohybujeme se na okraji nicoty, nenalézáme se ve stavu „jsem“, ale „mohu být“, přičemž ono „jsem“ znovu nalezneme až ve chvíli, kdy překlad uskutečníme. Symbolicky řečeno je překlad neustálý sled umírání v jedné realitě a znovurození v druhé. Z filozofického pohledu tak Flusser vlastně definuje základní postupy vědeckého bádání.

2. CÍLE A METODY PRÁCE

Cílem práce je popis aspektuální významů portugalských perifrastických konstrukcí,³ (slovesných i slovesně-jmenných), pro významové odstíny povahy slovesného děje jsou však relevantní především perifráze slovesné. Budeme se zabývat situací v současném jazyce, předpokládáme však, že v některých případech bude k objasnění příčin daného stavu nutné přihlédnout i k historickému vývoji portugalštiny. Definice současného jazyka není zcela jasně vymezena, obecně se za období moderní portugalštiny považuje období od konce 19. století do současnosti. Dalším mezníkem je pak rok 1911, kdy vstoupila v platnost poměrně rozsáhlá reforma pravopisu (období nazývané někdy jako reformované)⁴. Vzhledem k dynamickému vývoji portugalštiny v posledních desetiletích a k převážně synchronnímu přístupu⁵ však upřednostňujeme materiály od druhé poloviny 20. století do současnosti.

---

² Moderní teorie překladu je založena na předpokladu, že nepřevádíme výrazy, ale významy (obsahy). František Čermák ve své knize *Jazyk a jazykověda* výslovně píše, že lexikální a sémantická pole různých jazyků jsou různá. Jako příklad shodou okolností uvádí lexikální pole anglického slovesa *go*, jemuž v češtině odpovídají dvě slovesa - *jít* a *jet*. Flusserova studie je však z roku 1963, kdy teorie překladu ještě nebyla tak rozpracována.

³ Někteří čeští romanisté (Zavadil, 1995, Šabršula, 1983) užívají termínu premorfologické útvary, v portugalské terminologii však převažuje termín „perífrases verbais“ nebo „formas perifrásticas“ (srov. např. Barroso, 1988, s. 75; Bechara, 2001, s. 213). Proto v této práci dáváme přednost tradiční terminologii.

⁴ Touto problematikou se autorka podrobně zabývá ve svém článku „*Algumas observações sobre o Novo Acordo Ortográfico*“ viz: Jindrová, J., 2010, *Algumas observações sobre o Novo Acordo Ortográfico*, Acta do Congresso, Sborník Univerzity Klimenta Ochridského v Sofii, v tisku

⁵ Diachronnímu přístupu k modotemporální a aspektuální problematice portugalského slovesa se ve své disertační práci podrobně věnoval Jan Hricsina: Hricsina J., 2006, *Vývoj modotemporálních paradigmát u portugalského verba finita z diachronního hlediska*. .

Aby bylo možné dojít k objektivnímu posouzení současného stavu, budou formy a významy perifrastických vazeb zkoumány na autentickém materiálu získaném z portugalských korpusů, a to zejména z běžného hovorového jazyka a publicistického stylu, neboť tyto dva funkční styly nejlépe odrážejí aktuální stav jazyka. Materiál bude doplněn příklady ze stylu literárního.

V této práci se tedy zaměříme na slovesné perifráze ve funkci slovesného nebo slovesně-jmenného predikátoru. V rovině výpovědi charakterizují Grepl/Karlík (Grepl – Karlík, 1998, s. 27) predikátory jako:

(...) výrazy, jejichž lexikálněsémantický komponent vyjadřuje příznaky *objektů* a / nebo vztahy mezi *objekty*, tj. nejrůznější stavy a děje a jejich změny, v nichž se nacházejí jejich *účastníci*, a jejichž komponent gramatický (morfologický nebo syntaktický) umožňuje tyto příznaky / vztahy *aktualizovat*, tj. časově orientovat vzhledem k momentu promluvy (přítomnost, minulost, budoucnost) a modálně charakterizovat z hlediska způsobu platnosti (fakt - nefakt - kontrafakt)“.

Zatímco čas je kategorií objektivní, vid vyjadřuje subjektivní náhled na proces, který vnímáme buď jako uzavřený, nebo jako neuzavřený (komplexní / kurzivní). Kromě toho mohou predikátory vyjadřovat i různé fáze, kvantitu a kvalitu procesu. Tato *vedlejší gramatická kategorie* (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 245), nazývaná v češtině povaha nebo způsob slovesného děje (PSD) má v portugalské vlastní výrazové prostředky, které lze od morfologických prostředků vyjadřujících vid oddělit (na rozdíl od češtiny, kde se výrazové prostředky vidu a povahy slovesného často překrývají). Výrazovými prostředky jsou zejména četné slovesné perifráze (v portugalské jich jen pro fázovost můžeme najít víc než 60), které se navíc mohou mezi sebou kombinovat. Důležitý je rovněž lexikální význam samotného slovesného základu (lexikálního morfému), jenž se může s oběma výše uvedenými kategoriemi opět kombinovat, zdůrazňovat jejich kontextový význam, nebo se s nimi naopak vylučovat.

V této práci chápeme *aspektuálnost* v portugalské jako systém vzájemně se ovlivňujících kategorií – vidu, povahy slovesného děje a lexikální sémantiky slovesa. S takovýmto rozvrstvením pracuje v českém jazyce například Eva Lehečková (srov. Lehečková, 2005). Z českých romanistů se touto problematikou podrobně zabývá např. Sylva Hamplová (srov. Hamplová, 1994), z portugalsky píšících lingvistů pak Fátima Oliveira (srov. Mateus, 2003). Uvedené tři kategorie se vzájemně prostupují a je třeba je studovat jako celek, který

může být v konkrétní výpovědi ještě ovlivněn přítomností dalšího větného členu (především adverbialní povahy).

Z hlediska metodologie lze k této problematice přistupovat dvěma způsoby. Buď z hlediska sémaziologického, to je od formy (výrazu) k významu, nebo z hlediska onomaziologického, to je od významu k formě (výrazu). Pokud bychom vycházeli z ideálního, nereálného stavu jazyka, pak by mezi výrazem a významem existovala symetrie a platilo by, že každému výrazu lze přiřadit jeden a právě jeden význam. Takový stav ovšem v jazyce neexistuje a ani nikdy neexistoval, i v klasické latině, jež disponovala přísnými a logickými pravidly pro fungování modotemporálního systému, se vyskytovaly formy s kumulovanými významy. Pro skutečně relevantní výsledky výzkumu je třeba uplatnit obě metody. Vzhledem k tomu, že výchozím jazykem pro nás bude portugalská, pokusíme se nejprve zjistit, jaké formální prostředky pro vyjádření různých významů povahy slovesného děje v portugalské existují (v plánu morfologickém i lexikálním a sémantickém). Dalším krokem bude jejich sémantická analýza. Jsme si ovšem vědomi toho, že se jedná o velmi složitou problematiku s možností různých náhledů, v této práci se proto budeme věnovat těm, které považujeme za nejdůležitější.

3. VID A POVAHA SLOVESNÉHO DĚJE

3.1. K problematice vidu a povahy slovesného děje obecně.

Řada lingvistů (např. O. Jespersen, 1965; A. Erhart, 1984,) se domnívá, že slovesa v indoevropských jazycích neměla původně žádné formy pro rozlišování časů, že vyjadřovala pouze různé vidy (dokonavý, nedokonavý, okamžitý, trvací, počínavý a jiné) a že teprve později se vyvinul systém gramatických časů, který je základem soustavy časů dnes existujících v moderních jazycích (srov. Kubrychtová, 1979). B. Zavadil (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 310) pak k této problematice uvádí:

Ontologickým základem kategorie aspektu je dvojí různé pojetí procesu, který původce výpovědi pojmenovává slovesným lexémem: buď tento proces chápe komplexně, faktově, uceleně, tedy jako uzavřený celek, nebo jej naopak pojímá kurzívně, průběhově, tedy jako neuzavřený, probíhající dění. Na tomto dvojím pojetí procesu, jež je subjektivní povahy (tj. nevyplývá z povahy procesu samotného, nýbrž je dáno přístupem emitente), je založena opozice

dvou základních aspektuální významů: významu perfektivnosti, dokonavosti tj. [+perfv], a významu imperfektivnosti, nedokonavosti, čili [-perfv].

Přestože v češtině je kategorie vidu pro pojmání slovesného procesu stěžejní, nepadá jednotný názor na to, zda je vid kategorií gramatickou nebo lexikální. František Kopečný (srov. Kopečný, 1962) charakterizuje slovesný vid jako obecně rozlišující prvek té jazykové skutečnosti, že je možno užít českého slovesa ve dvojích až trojích řadách paralelních slovesných forem (včetně infinitivu), které se od sebe neliší základním lexikálním významem. Neplatí to však jednoznačně, protože i čeština má poměrně velmi silnou skupinu sloves jednovidových, která mají pouze nedokonavý tvar (imperfektiva tantum). Jsou to slovesa stavová (i zde se tedy projevuje rovina sémantická), sponová a modální. František Trávníček (srov. Trávníček, 1951, s.1321) naopak mluví například o vidu trvacím, opěťovacím, apod.:

Slovesným videm rozumíme průběh děje, a to jednak dokonavost a nedokonavost, jednak dějovou kolikost (kvantitu), totiž okamžitost, trvání, opěťování a opakování. Podle toho rozlišujeme slovesa jednak dokonavá (perfektivní a nedokonavá (imperfektivní, např. napíši // píš, jednak okamžitá (jednodobá, momentánní, momentní), trvací (durativní), opěťovací (iterativní) a opakovací (frekventativní), např. hodím // nesu // nosím // nosívám.

Obecně však platí, že slovesa dokonavá jsou chápána jako slovesa vyjadřující děje pojaté komplexně, celkově uzavřená, vidově příznaková. Nedokonavá slovesa postihují děj v jeho průběhu, nevyjadřují se však k jeho dokončení, jsou vidově nepříznanová. O dokončení či neukončení děje se dozvídáme až z konkrétního kontextu. Vladimír Šmilauer (srov. Šmilauer, 1940), považuje vid za záležitost lexikální, uvádí však rovněž, že vedle kategorie vidu existuje ještě další kategorie – povahy slovesného děje, která se vyskytuje jen u některých sloves. A. Erhart (Erhart, 1969, s. 96) naopak považuje vid za kategorii gramatickou:

Názory na slovesný vid se totiž různí: někteří jej pokládají za gramatickou kategorii, jiní spíše za kategorii sémantickou. Domnívám se, že podobně jako v jiných případech, je také zde rozhodující stupeň generalizace“ vid lze považovat za gramatickou kategorii v těch jazycích, kde se k převážné většině nedokonavých sloves tvoří dokonavé protějšky a naopak. Tuto podmínku splňují z moderních indoevropských jazyků pouze slovanské a baltské jazyky:

slovesný tvar lze zpravidla perfektivizovat přidáním prefixu (příp. pomocí sufixu, tvar s předponou pak můžeme znovu imperfektivizovat přidáním sufixu a.

Např. čes. třel –natřel – natíral.

Nic takového neshledáváme ani v jazycích germánských, ani v jazycích románských. Z toho mj. plynou značné obtíže při překládání ze slovanských do germánských nebo románských jazyků: překladatel si musí často vypomáhat různými těžkopádnými opisy apod.

Z našeho pohledu není toto Erhartovo pojetí příliš šťastné. Z hlediska formálního považujeme totiž derivační prefixy a sufixy za prostředky lexikální povahy (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 311).

Složitost problematiky českého vidu podtrhuje fakt, že někdy ani sama povaha události neimplikuje užití pouze jednoho vidu, jak uvádí Vilém Mathesius (Mathesius, 1947, s. 195 - 202).

Mezi větami „Pamatuji se, že jsem ti tu knihu půjčil.“ a „Pamatuji si, že jsem ti tu knihu půjčoval.“ není žádný významový rozdíl, snad jen v tom, že první věta zdůrazňuje fakt, že kniha byla půjčena a druhá spíše na proces půjčování.

Z moderních tendencí v pojímání aspektuálnosti v českém jazyce nás zaujala studie české bohemistky Evy Lehečkové (Lehečková, 2005), která ve svém článku věnovaném kategorii teličnosti u českých sloves uvažuje o možnosti vymezit kategorii aspektuálnosti jako systém tří vzájemně se ovlivňujících kategorií: vidu, eventuálních typů (sémantika samotného slovesa) a způsobů slovesného děje. Pojmy *télico* a *atélico* se v lingvistické terminologii sice běžně užívají, ale obecně fungují jako synonyma termínů ohraničenost / neohraničenost, někdy i perfektivnost / imperfektivnost. Lehečková ve své studii naopak pokazuje na to, že teličnost ≠ ohraničenost

Telický děj je děj, který se rozvíjí k vnitřní hranici, inherentnímu cíli, po jehož dosažení přirozeně končí. Atelický děj směřování k přirozenému konci nevyjadřuje. Příklady telických dějů: psát/napsat (dopis), (z)blednout, zamilovat se (do plyšového medvídka), rozzuřit se. Příklady atelických dějů: mít rád (svého medvídka), být zuřivý, procházet se (v parku), zpívat (ruské písně/Ø), zuřit. Teličnost v tomto pojetí je inherentní lexikálně-sémantická vlastnost slovesa, avšak v syntaktické struktuře vlivem povahy participantů (aktantů) i volných doplnění může dojít k její reinterpretaci ... Opozice telický/atelický je jedním z klíčových

distinktivních rysů, které slouží k sémantické klasifikaci všech sloves a predikátů do několika základních tříd: vydělují se tak především *stavy*, *procesy* a *události*. Stavy a procesy jsou atelické, události telické (Lehečková, 2005, s. 14).

Takto pojatá aspektuálnost se nám jeví pro portugalské sloveso jako velmi příhodná s tím, že je třeba mít vždy na paměti, že v českém verbálním systému nelze výrazové prostředky vidu a povahy slovesného děje od sebe vždy oddělit, zatímco v portugalštině se jedná o dvě formálně odlišitelné kategorie a sémantická typologie slovesa pak ovlivňuje konečný význam obou kategorií. Podobný náhled na problematiku má i portugalská lingvistka Fátima Oliveira (Mateus, 2003), jejíž koncepci představíme v dalších kapitolách.

3.2. Práce zahraničních romanistů k dané tématice

Fátima Oliveira (Mateus, 2003) ve svých studiích, věnovaných problematice široce pojatého aspektu uvádí, že terminologické rozlišení mezi gramatickým a lexikálním aspektem je dílem mladogramatiků konce 19. století, kteří pro aspekt lexikální (povahu / způsob slovesného děje) zavedli termín *Aktionsart*, aby tak odlišili na jedné straně typ situace a na straně druhé vliv různých afixů na původní tvar slovesa ve slovanských jazycích. Konstatuje rovněž, že ve těchto jazycích, i některých dalších, jsou významy jako *konkluzivnost*, *terminativnost*, *kurzivnost* formálně vyjádřeny pomocí afixů nebo jiných morfémů odlišných od těch, které jsou nositeli významů časových (srov. Mateus, 2003, s. 133).

Na tomto rozdělení založili své teorie například Sigurd Argell (Argel, 1908) a Erwin Koschmieder (Koschmieder, 1934), na jejichž dílo navazuje v šedesátých letech minulého století Jenaro MacLennan (MacLennan, 1962). Vychází z pojetí slovanského vidu a porovnává jej s videm v řečtině. Vid chápe jako protiklad ukončenosti/neukončenosti, formálně vyjádřený prostředky morfologickými, *Aktionsart* pak jako děj realizovaný různým způsobem, např. jako iterativní, durativní, apod. Povahu děje definuje jako kategorii sémantickou a také psychologickou, neboť záleží na postoji mluvčího, jak děj chápe (srov. MacLennan, 1962, s. 9).

Ze slovanských jazyků vychází ve své studii věnované slovesu i německý lingvista Helmut Lüdke. Srovnává slovesné funkce ve slovanských jazycích a soustřeďuje se zejména na sémantický aspekt problému – totiž na otázku jak najít například v portugalštině formální prostředky, které by významově odpovídaly jednoduchým českým (nebo ruským) větám:

„Psal jsem dopis“; „Řešil jsem problém“. Uvádí, že chceme-li v portugalštině opravdu postihnout celý význam této krátké výpovědi, musíme se uchýlit ke kombinaci různých morfologických a lexikálních prostředků. Nalézají následující ekvivalenty: *Estive a escrever uma carta, mas sem a acabar; Procurei resolver o problema, mas não o consegui (ou ainda não cheguei à solução.* (srov. Lüdke, 1951, s. 157 - 160). Tímto srovnáním dospívá k jednoznačnému závěru, že výrazové prostředky jsou v různých skupinách jazyků různé a že postihnout přesný význam je velmi nesnadné, ne-li nemožné. Upozorňuje zároveň na fakt, že v románských jazycích se opozice formálně vyjádřená tvarem imperfekta a jednoduchého perfekta *escrevi/escrevia* nevztahuje k objektivní skutečnosti (konkrétní příčina → konkrétní následek), ale k pohledu, z jakého jsou tato fakta nahlížena. Proto se jedná o kategorii subjektivní. Naproti tomu ve slovanských jazycích v sobě formální rozlišení opozice „psal jsem dopis“/„napsal jsem dopis“ zahrnuje rozdíl mezi dvěma objektivními fakty: (*escrever*: *escrever* + konec [*fim*] nebo výsledek [*resultado*]).

Zcela jinou cestou se vydává Eugenio Coseriu (1976). Zavedení dvou rozdílných kategorií – aspektu a PSD – v románských jazycích zcela odmítá a přichází s vlastní teorií 8 gramatických kategorií pro románské slovesa. Rozlišuje časovou rovinu aktuální a neaktuální; perspektivu primární a sekundární (primární i sekundární perspektiva může být z hlediska výpovědní události paralelní, retrospektivní nebo prospektivní); pohled (globální/parcializující); fázi (ingresivní, kontinuální, konkluzivní, ...); výsledek (rezultativnost/nerezultativnost; trvání (durativnost, momentánnost, iterativnost); opakování (bodovost/frekventativnost); a dokonání (perfektivnost/imperfektivnost/neutrálnost) (srov. Coseriu, 1976). Pro románskou jazykovědu je jeho teorie stěžejní. I když byla vypracována jako ideální model pro románské jazyky obecně, našla mezi současnými romanisty řadu následovníků. Pro španělský jazyk jeho model upravil chilský lingvista Nelson Cartagena (1978), z něj pak vychází například Bohumil Zavadil. Z portugalsky píšících lingvistů přejal jeho model (částečně upravený) Brazilec Evanildo Bechara, jeho vliv je patrný i v monografii H. Barrosa Fernandese z Univerzity v Minhu, jehož práci věnovanou perifrastickým konstrukcím s aspektuální významem v portugalštině ještě zmíníme. V poslední době pracuje s jeho kategoriemi i pražský lusitanista Jan Hricsina (2006).

3.3. Vid a PSD v pracích českých romanistů.

Z českých romanistů se aspektologickým studiím podrobně věnoval Jan Šabršula, jenž se soustředil zejména na aspektuální význam verbonominálních konstrukcí, věnuje se však i perifrázím slovesným a v rámci povahy slovesného děje rozeznává tyto kategorie (Šabršula, 1962, s. 27-28):

Okamžitost (momentnost) v protikladu k durativnosti; fázovost, tj. ingresi a terminativnost; přechod z nějakého stavu do stavu jiného nebo získání nějaké vlastnosti bez ohledu na fázi. Sloveso jako české *rozesmál se* tedy je zároveň i slovesem ingresivním, inchoativum *zčernal* je zároveň terminativem; jednobodovost v protikladu k násobenosti různého druhu; distributivnost různých druhů; intenzitu děje, eventuálně úsilnost a míru děje (velkou, malou) i zdobnost, snahovost, aktuálnost ...

... Jak plyne z těchto výkladů, četné z těchto kategorií (mimo momentnost, která bývá prakticky zvláštním druhem perfektivnosti) se podle vidu mohou dále dělit; tak sloveso ingresivní může patřit k vidu dokonavému (rozjel se) anebo nedokonavému (rozjížděl se). Povaha děje je však něco jiného než vid.

Dalším českým romanistou, jenž se ve svém bádání zaměřil na problematiku slovesa a jeho kategorií je pražský hispanista Bohumil Zavadil. Přestože jeho hlavním tématem byla kategorie modalit, postupně svůj zájem rozšířil i na ostatní slovesné kategorie. Fungování slovesných kategorií popsal podrobně ve svých skriptech *Současný španělský jazyk II* (Zavadil, 1995), vrcholem jeho práce je však bezesporu *Mluvnice současné španělštiny*, vydaná ve spolupráci s Petrem Čermákem (Zavadil – Čermák, 2010). Jeho pohled na chápání opozice morfologického významu perfektivnosti a imperfektivnosti jsme již zmínili. Zavadil však dále poukazuje na fakt, že kromě toho existují i jakési lexikálně-sémantické třídy sloves, neboť význam některých z nich v sobě zahrnuje též povahu děje, to znamená že jsou svou povahou buď kontinuální (nesměřují ke svému završení), nebo naopak ke svému završení spějí. Rozlišuje tak slovesa konkluzivní a nekonkluzivní [cílová/necílová; telická/atelická] a zdůrazňuje, že právě tento význam, plynoucí ze samotné podstaty slovesného lexému, se kombinuje s aspektuální významem [+perfv] / [-perfv]. Konstatuje rovněž, že v některých případech je třeba pro přesné vyjádření aspektového významu užít ještě lexikální doplnění, některý z prostředků z vedlejší slovesné kategorie povahy slovesného děje.

Povahu slovesného děje chápe jako samostatnou kategorii, která různými perifrastickými konstrukcemi vyjadřuje významové opozice fázové a kvantitativní, a dále pak významy rezultativní.

Při samotné klasifikaci výrazových prostředků vychází z rozšířeného a doplněného modelu Coseriova (1976) a Cartagena (1978).

Zavadil rozlišuje **fázové významy PSD** (významy **ingresivní** – ingresivnost, inmimentní, ingresivnost dispozitivní, ingresivnost iniciální a ingresivnost inceptivní; **významy durativní** – durativnost dělí na globální a parciální, v rámci durativnosti parciální pak rozlišuje durativnost aktuální, durativnost retrospektivní, durativnost prospektivní, durativnost kontinuální, durativnost persistentní a durativnost distributivní a **významy terminativní** – cesativní terminativnost, egresivní terminativnost, konkluzivní terminativnost, finitní terminativnost a konsumativní terminativnost). V rámci **rezultativního významu** rozlišuje rezultativnost aktivní (perifráze pomocných sloves *tener, dejar, traer, llevar* s participiem slovesa *hacer*) a rezultativnost pasivní – perifráze pomocných sloves *estar, quedar, venir, ir, andar, salir* s participiem slovesa *hacer*). Pod **kvantitativní významy PSD** pak řadí významy repetitivní a habituální (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 324 - 328).

Podle podobného modelu, upraveného pro portugalský jazyk budeme postupovat v materiálové části naší práce.

Velkým přínosem pro aspektologická bádání v románských jazycích je bezesporu práce pražské italianistky Sylvie Hamplové. Její studie vydaná formou skript *K problematice vidovosti v italštině* shrnuje v podstatě všechny dosud známé poznatky v tomto oboru. Stejně jako Zavadil rozeznává tři rozdílné kategorie aspektuálnosti – vid, povahu slovesného děje a cílovost jako mezikategorii mezi videm a povahou děje. Konstatuje že: „v románských jazycích, kde neexistuje z hlediska povahy děje formálně odlišená skupina sloves, považují lingvisté zpravidla klasifikaci slov podle různých sémantických kritérií za klasifikaci povahovědějovou, do níž zařazují prakticky všechna slovesa slovní zásoby daného jazyka“ (srov. Hamplová, 1994, s.11). Z tohoto úhlu pohledu uvažuje o slovesech cílových a necílových (telických a atelických) a stejně jako Zavadil jim přisuzuje důležitost v systému minulých časů, vzhledem k jejich vlivu na sémantiku sloves v opozici [+perfv]/[-perfv]. Podrobně se věnuje vidové hodnotě italských slovesných forem s ohledem na jejich možné významy. Pokud jde o samotnou povahu slovesného děje, neomezuje se jen na perifrastické konstrukce, hledá rovněž morfologické prostředky (slovesné morfémy), derivovaná slovesa a

neverbální prostředky (adverbia a adverbialní výrazy) s povahovědějovým významem. Formální prostředky s různými odstíny PSD rozděluje podle významu do tří základních skupin. První s **významem fázovosti**, do níž zahrnuje *počáteční fázi* (preingresivní, ingresivní, opožděný nebo urychlený nástup děje); *průběhovou fázi* (prostě průběhový význam, progresivně průběhový význam, kontinuativní význam); *koncovou fázi* (význam konce děje, resp. jeho přiblížování, význam přerušení děje, význam posledního ze dvou nebo více dějů). Druhou skupinu tvoří **významy s kvantitativním vymezením** PSD (významy durativní, významy jednorázové – okamžité a bez vymezeného trvání, významy násobené – jednorázově opakované a vícekrát opakované a nakonec význam distributivní). Třetí skupinu pak tvoří **kvalitativní vymezení** PSD (míra děje, inchoativnost, rezultaivnost). Po důkladném rozboru všech dostupných prostředků dochází k závěru, že i když v obou jazycích existují zhruba stejné formální prostředky vyjadřování slovesného děje (derivovaná slovesa a perifrastické konstrukce) jejich funkční význam a frekvence si často neodpovídají (srov. Hamplová, 1994, s.129).

3.4. Aspekt v pojetí portugalských a brazilských lingvistů

Aspekt chápou portugalsky píšící lingvisté velice různorodě. Někteří slovesnou kategorii pomíjejí zcela, jiní nerozlišují mezi videm a povahou slovesného děje. Většina portugalských gramatik uvádí mezi gramatickými kategoriemi slovesa rovněž kategorii *aspecto*, ve skutečnosti je to však kategorie postihující průběh děje, tedy to, co česká gramatika zařazuje pod povahu slovesného děje. Uznávaný brazilský lingvista J. Mattoso Câmara Jr. (Mattoso Câmara, 1973, s. 141) o tom říká:

V mnohých nerománských jazycích – odrážejících jiné vnímání přítomnosti a minulosti – je převažujícím kritériem pro výběr slovesných forem to, co němečtí lingvisté nazývají *Aktionsart*, to znamená způsob slovesného děje. Do portugalštiny se po vzoru francouzštiny a angličtiny tento termín překládá jako *Aspekt*. A je to aspekt v pravém slova smyslu, protože pojímá průběh děje z hlediska jeho trvání. Rozeznáváme tedy děj počínavý ve slovese **odjet**, děj terminativní ve slovese **přijet**, děj, který probíhá kurzívně, bez odkazu na začátek nebo konec, ve slovesech **chodit** nebo **cestovat**, a děj, který se opakuje, například ve slovese **poskakovat**⁶...

---

⁶ Já em muita outras línguas – que refletem outras culturas do presente e do passado –, a noção dominante que rege a distribuição das formas verbais, é a que os linguistas alemães denominaram AKTIONSART, isto é –

Z toho jasně vyplývá, že Mattoso Câmara zahrnuje pod pojem aspekt i PSD a sémantický typ slovesa. Zmiňuje rovněž, že se mnozí lingvisté na počátku 20. století snažili ve srovnávacích studiích dojít k poznání indoevropského slovesného systému právě prostřednictvím aspektuálních protikladů. V teoretické rovině pak navrhli schéma, v němž rozlišili 6 možných aspektuálních významů: děje okamžité (momentánní), durativní (progresivní, kurzivní, iterativní nebo frekventativní), permansivní, inceptivní, cesativní a rezultativní.⁷ Podle Mattosa Câmara jsou některé z těchto významů obsaženy v lexikálním významu určitých portugalských sloves, například v již zmíněném *chegar* (přijet) a *partir* (odjet) první s významem inceptivním, druhé cessativním. Sloveso *cair* (upadnout) považuje podle stejného modelu za momentánní. Podle našeho názoru lze na tomto slovese možná nejlépe poukázat na slabá místa teoretického modelu. V rovině výpovědi a v konkrétním kontextovém začlenění může sloveso *cair* totiž v portugalštině nabývat různých aspektuálních významů, v závislosti na slovesné formě a adverbialním doplnění, což se pokusíme prokázat na následujících příkladech.

- (1) A criança caiu da cama. (*Dítě spadlo z postele.*) [Význam okamžitý.]
- (2) A criança cai da cama todos os dias. (*Dítě padá z postele každý den.*) [Význam repetitivní.]
- (3) Em Praga cai muita neve. (*V Praze padá hodně sněhu.*) [Význam habituální.]
- (4) Ontem a neve caía todo o dia. (*V Praze včera padal sníh celý den.*) [Význam durativní pojatý kurzívně.]
- (5) Ontem a neve caiu todo o dia. (*V Praze včera padal sníh celý den.* [tj. už nepadá.] [Význam durativní pojatý komplexně.⁸]
- (6) Em duas horas caiu muita neve. (*Za dvě hodiny napadlo hodně sněhu.*) [Význam rezultativní.]

---

maneira de ser da ação. Em português a exemplo da nomenclatura francesa e inglesa, traduz-se o termo alemão por aspecto, porque se apresenta o processo verbal do ponto de vista da sua *duração*. Distingue-se, por exemplo, uma ação que principia, como em *partir*, uma que termina como em *chegar*, uma que se desdobra sem alusão ao início ou ao fim como *andar*, *viajar*, uma que se repete, como em *saltar*, etc.

⁷ Užívaná terminologie se u jednotlivých autorů liší, ale vždy vyjadřuje různé odstíny fázovosti, kvality nebo kvantity děje. V této práci se pracuje převážně s terminologií českých romanistů (Bohumil Zavadil, Sylva Hamplová).

⁸ Rozdíl mezi příkladem (4) a (5) nelze v češtině postihnout jinak než explicitně. Včera v Praze padal sníh celý den, ale dnes už nepadá.

Autor dále uvádí, že některé aspektové významy mohou být vyjádřeny i sufixy, což je případ frekventativ (v naší terminologii význam habituální)⁹ tvořených příponou *-itar*. Mattoso Câmara neuvádí žádný příklad, má však patrně na mysli slovesa *saltitar* (poskakovat), *salpicar* (kropit), *palpitar* (ohmatávat) apod. Přidaným sufixem získá původní sémantém další – aspektuální – význam, aniž by tím byl dotčen jeho význam původní. Máme tu tedy aspekt lexikální a derivační. Na úrovni gramatické pak aspekt funguje jako pomocná (vedlejší) kategorie. „Výrazovými prostředky jsou perifrastické konstrukce, v nichž se pomocné sloveso kombinuje s určitou slovesnou formou, a vyjadřuje tak daný aspekt, přičemž se tvary pomocného slovesa mění podle vyjadřovaného času a způsobu“ (srov. Mattoso Câmara, 1973, 143, s. 143).¹⁰

Portugalská lingvistka Maria Henriqueta Costa Campos se ve svých studiích podrobně zabývá aspektuálními významy portugalského jednoduchého a složeného perfekta a rozdíl mezi videm gramatickým a lexikálním definuje následovně:

Aspekt se projevuje na gramatické i lexikální úrovni. V prvním případě je nazýván aspekt gramatický nebo prostě *aspekt* a odpovídá opozici určitých gramatických časů (imperfektum / jednoduché perfektum). Druhý případ, obvykle nazývaný (mezi jiným) *Aktionsart*, povaha slovesného děje, modalita děje, průběh děje, zahrnuje velké množství forem: lexémy samotných sloves, jejichž prostřednictvím je determinována charakteristika slovesa z aspektuálního hlediska (např. slovesa „přijít“ (*chegar*) v opozici ke slovesu „chodit“ (*caminhar*); opisné vazby slovesné (např. ... *pôr-se a* + infinitiv – „dát/pustit se do ...“) (Campos, 1997, s. 13)¹¹.

Ve všech studiích této autorky je patrná hluboká znalost fungování slovanského vidu. Na rozdíl od všeobecné tendence zahraničních romanistů první poloviny dvacátého století dochází jednoznačně k závěru, že jde o dva nesrovnatelné

---

⁹ V této studii vycházíme z terminologie českých romanistů, především prof. Zavadila (srov. srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 328).

¹⁰ O recurso consiste no uso de conjugações compostas, ou perifrásticas, em que um verbo auxiliar se combina com determinada forma verbal para expressar um dado aspecto, variando concomitantemente para indicar o tempo e o modo.

¹¹ (Campos, 1997, 13) O aspecto manifesta-se através do sistema gramatical e do léxico. No primeiro caso é designado por aspecto gramatical ou aspecto simplesmente e corresponde à oposição de determinados tempos gramaticais (imperfeto / perfeito simples). O segundo caso, habitualmente referido como “Aktionsart”, modo de acção, modalidade de acção, modo de processo (entre muitas outras designações), engloba uma grande diversidade de formas: os próprios lexemas verbais a que é inerente determinada característica aspectual (por exemplo, *chegar* em oposição a *caminhar*), determinadas perífrases verbais (p.ex. ... *pôr-se a* + infinitivo) ...

systemy fungující na různých principech. Z výše uvedené citace vyplývá, že rozlišuje vid gramatický a vid lexikální, pod něž zahrnuje jednak sémantiku slovesného lexému, jednak perifrastické konstrukce (opisné vazby slovesné). Jak již bylo řečeno, řada českých romanistů vychází z konstatování, že tyto vazby jsou již v románských jazycích natolik gramatikalizované, že mohou být považovány za kategorii morfologickou (srov. Šabršula, 1962). Campos, stejně jako většina portugalských lingvistů, však o této kategorii uvažuje jako o kategorii lexikální.

3.4.1. Fátima Oliveira a její lexikálně sémantická typologie

Ze současných portugalských lingvistů zasluhuje bezesporu největší pozornost práce profesorky Fátimy Oliveira z Univerzity v Portu. Pracuje se sémantickými typy predikátů a zkoumá jejich možnou kombinovatelnost s významy ostatních výrazových prostředků spadajících do širší kategorie aspektu (srov. Mateus, 2003 s. 134-136).

Z hlediska aspektuální typologie dělí v první řadě predikáty na **stavové** a **dějové** („stavy“ a „události“, v portugalštině *estados* a *eventos*). Události jsou dynamické, stavům tento rys chybí. Stavové jsou vždy atelické¹². Naproti tomu „události“ (*eventos*) mohou být telické i atelické. Atelické „události“ nazývá „procesy“ (*processos*). Jsou to slovesa dějová (dynamická) svým významem nesměřující ke svému **dovršení** (*trabalhar, passear, andar*). Telické události naopak k dovršení směřují. Fátima Oliveira je nazývá *processos culminados* („dovršované“/ „kulminující procesy“). Pro ně je charakteristická určitá, přiměřeně dlouhá doba trvání. Proti nim pak stojí „dovršení“/„kulminace“ (*culminações*), která se vyznačují velmi krátkým, často i neměřitelným trváním. Od dějů „bodových“ (*pontos*), pro které je rovněž charakteristické velmi krátké (bodové) trvání, se však liší tím, že u bodů neexistuje výsledný stav, zatímco u dovršených procesů ano. Srovnajme například věty *Pedro nasceu em Portugal* (Petr se narodil v Portugalsku = je narozený) a *Pedro saltou de alegre* (Petr vyskočil radostí ≠ je vyskočený). U bodů proto o opozici telický/atelický neuvažujeme. Kulminace i body jsou (vzhledem ke své bodovosti) nedělitelné, ale například v kombinaci s perifrází „*estar a + infinitiv*“ nebo „*estar + gerundium*“ je jejich aspektuální význam odlišný: *Pedro está a nascer* – aktuální durativnost; *Pedro está a saltar de alegria* – iterativnost.

¹² K definici teličnosti a ateličnosti u českých sloves viz výše. Pražská italianistka Sylva Hamplová mluví ve své monografii o slovesech cílových a necílových, Bohumil Zavadil pak o slovesech konkluzivních a nekonkluzivních).

Pokud jde o nedynamické stavy, které jsou stejně jako procesy atelické, pak kromě dynamičnosti a nedynamičnosti existuje ještě jeden distinktivní rys, který je pro ně charakteristický. Stavy jsou homogenní, nepřipouštějí žádné přerušení, zatímco procesy toto přerušení připouštějí. Fátima Oliveira uvádí příklady (Mateus, 2003, s. 136):

- (1) A Maria está doente.
- (2) A Maria trabalhou todo o dia.

Pokud bychom v příkladu (1) přerušili stav vyjádřený verbonominálním predikátem *está doente*, výpověď by přestala být pravdivou. (tj. Marie už není nemocná). Ve druhém případě ani krátké přerušení procesu nemá za následek změnu významu ani sémantické třídy slovesa.

I některé stavy však můžeme nahlížet z hlediska jejich fáze, to znamená, že jsou buď významově dělitelné, nebo významově nedělitelné. V prvním případě je možná progresivní vazba se slovesem „*estar a + infinitiv*“, „*estar + gerundium*“, zatímco ve druhém případě taková konstrukce možná není (cf. Mateus, 2003, s. 136):

- (3) O Pedro é simpático. / O Pedro está a ser simpático.
- (4) O Rui vive em Paris. / O Rui está a viver em Paris.
- (5) A Rita é alta. / *A Rita está a ser alta.
- (6) A Joana está contente. / *A Joana está a estar contente.

K výše uvedenému modelu je třeba poznamenat, že vychází z filozofických teorií Zena Vendlera (1967). Ten v první fázi rozdělil anglická slovesa podle toho, zda je u nich možná progresivní konstrukce. Následně pak podle lexikální sémantiky slovesa rozeznává čtyři skupiny *sloves*: *states* (stavy), *activities* (procesy), *accomplishments*¹³ a *achievements*.¹⁴ *States* a *achievements* progresivní (průběhovou) formu tvořit nemohou, *activities* a *accomplishments* ano. Pozdější bádání však ukázalo, že toto rozdělení není úplně průkazné a neplatí ve všech případech. Pro anglický jazyk s upraveným modelem pracoval například Marc Moens (1987), pro portugalský jazyk jej pak upravila právě Fátima Oliveira. Nepovažuje jej však za neměnný, protože v kombinaci s ostatními výrazovými prostředky s

---

¹³ V pojetí Fátimy Oliveira *processos culminados* – dovršované procesy.

¹⁴ V pojetí Fátimy Oliveira *culminações* – dovršení.

aspektuálním významem a s konkrétním adverbialním doplněním může být celkový význam výpovědi jiný.

Vzhledem k tomu, že nastíněný model je podrobnější a složitější než obvykle užívané modely, dovolíme si zde pro ilustraci reprodukovat přehlednou tabulku (Mateus, 2003, s. 137), kterou se následně pokusíme exemplifikovat na vlastních příkladech:

	Dynamičnost	Teličnost	Trvání	Výsledný stav	Homogenita
Stavy	-	-	+	-	+
Procesy	+	-	+	-	+
Kulminující/dovršované procesy	+	+	+	+	-
Kulminace/dovršení	+	+	-	+	-
Body	+	(-)	-	-	-

Tabulka 1: Sémantická typologie slovesa podle Fátimy Oliveira

- (7) O Pedro ama os seus filhos. (*Petr miluje své děti.*)
- (8) O Pedro amou / amava os seus filhos. (*Petr miloval své děti.*)
- (9) O Pedro cantou / cantava. (*Petr zpíval.*)
- (10) O Pedro cantou uma canção. (*Petr zpíval/zapíval píseň.*)
- (11) O Pedro entrou na sala. (*Petr vsoupl do pokoje.*)
- (12) O Pedro piscou-lhe o olho e foi embora. (*Petr na něj mrkl a odešel.*)

V příkladu (7) máme atelické sloveso (stav nedělitelný), od něhož nelze utvořit progresivní vazbu se slovesem *estar*: **O Pedro está a amar os seus filhos*. Máme-li stejné sloveso v některém z perfektivních časů, například ve tvaru jednoduchého perfekta (8), nazíráme stav komplexně, včetně jeho konce (durativnost pojatá komplexně), imperfektivní tvar pak implikuje durativnost pojatou kurzivně (není označen jeho začátek ani konec). V češtině nelze tento rozdíl postihnout gramatickými prostředky, protože slovesa stavová nemají dokonavý vid. V příkladu (9) máme rovněž atelické sloveso (proces), které ale na rozdíl od předchozích příkladů umožňuje progresivní vazbu se slovesem *estar*: *O Pedro esteve/estava a*

cantar. Opozice jednoduchého perfekta a imperfekta zde nespočívá v opozici dokonavost/nedokonavost, ale terminativnost/non - terminativnost (srov. Hricsina, 2006, s. 24 - 25)¹⁵.

Sporné je v tomto případě užití imperfekta. Současná portugalština sice nepovažuje takovou konstrukci za zcela nepřijatelnou, ovšem za předpokladu, že existuje nějaké kontextové zařazení, které by užití imperfekta odůvodnilo (srov. Mateus, s. 139⁷): *Pedro cantava, quando eu entrei. Quando era pequeno, Pedro cantava muitas vezes com a sua avó*. V příkladu (10) máme stejné sloveso, tentokrát s objektovým doplněním v singuláru, z toho vyplývá, že jde o proces dovršovaný. Stojíme zde před dvojí interpretací. Petr buď píseň dozpíval, nebo její zpěv přerušil. V příkladu (11) ze spojení jednoduchého perfekta a slovesa z třídy dovršení/kulminace vyplývá, že jde o děj dokončený. Výsledným stavem je v tomto případě fakt, že Petr je v pokoji. Příklad (12) se od předchozího liší tím, že je bodový a nemá tudíž žádný výsledný stav.

S Vendlerovým modelem pracuje pro portugalský jazyk i polská lingvistka Joanna Drzazgowska z Univerzity v Gdaňsku. Zachovává čtyři Vendlerem definované kategorie, totiž *states* (estados), *activities* (actividades), *accomplishments* (eventos prolongados) a *achievements* (eventos instantâneos/momentâneos). Pracuje tedy s následujícím modelem (srov. Drzazgowska, 2011, s. 111):

	estativo	durativo	télico
estados	+	+	-
actividades	-	+	-
eventos prolongados	-	+	+
eventos instantâneos	-	-	(-)

Tabulka 2: Sémantická typologie podle Joanny Drzazgowské

¹⁵ U tohoto P (fiz) téměř vždy převládá temporální obsah, modálně zůstává takřka vždy v oblasti relativu. Jeho centrální temporální vymezení je **préteritum**. Sémem, kterým se odlišuje od P – *tenho feito* a P – *fazia* není perfektivnost, jak by tradiční název „perfektum“ mohl napovídat (často však perfektivně pojaté děje denotuje), ale **terminativnost**. Tedy P – *fiz* denotuje děje výhradně temporálně uzavřené ... Věta *A Joana escreveu a carta* je tedy aspektuálně neutrální [+perf] (Jana napsala n. psala dopis.). Děj denotovaný predikátorem *escrever* je však již zcela ukončen. Touto vlastností se jasně vymezuje vzhledem k P – *tenho feito*, které nedisponuje sémem terminativnosti, navíc děje započaté v oblasti préteritnosti temporálně ve většině případů protahuje až do sféry prezentnosti (průnik s VU, charakteristické sémy - durativnost, iterativnost). Oproti dalšímu préteritnímu paradigmatu P – *fazia* je P – *fiz* vymezeno právě sémem PSD terminativnosti, který P – *fazia* chybí.

4. PERIFRASTICKÉ KONSTRUKCE V PORTUGALŠTINĚ

4.1. Definice a rozdělení perifrastických konstrukcí

V naší práci budeme za perifrastické konstrukce považovat spojení slovesa s některou z nefinitivních slovesných forem nebo spojení slovesa se substantivem. První skupinu tedy tvoří početné slovesné perifráze různých významů a forem („*pôr-se a correr*“, „*estar para sair*“, „*ir andando*“, „*estar feito*“), druhou pak verbonominální konstrukce („*dar um salto*“, „*tomar banhos*“).

Slovesné perifráze můžeme nadále rozdělit na infinitivní, gerundiální a participiální. V podstatě lze říci, že první ze sloves je sloveso pomocné (morfematické - je nositelem gramatických kategorií času, způsobu, osoby a čísla), druhé sloveso představuje sémantém (je nositelem významu). Pomocné a významové sloveso pak mohou stát přímo vedle sebe, nebo být spojeny nějakým spojovacím výrazem (předložkou). Výběr předložky není arbitrární, u některých konstrukcí může změnit konečný význam perifráze („*começar a ler*“ ≠ „*começar por ler*“).

Z hlediska významového je třeba od slovesných perifrází odlišit polopredikační klauzule, formálně shodné, funkčně však zcela rozdílné. V některých případech je poměrně nesnadné určit, zda stojíme před slovesem pomocným nebo plnovýznamovým (viz následující příklady).

- (1) Hoje vou comer no restaurante. (*Dnes budu jíst v restauraci.*)
- (2) Hoje vou comer a um restaurante. (*Dnes se jdu / půjdu najíst do restaurace.*)
- (3) Hoje vou ajudar o meu amigo. (*Dnes budu pomáhat / pomůžu / půjdu pomoci příteli.*)
- (4) Paula entrou a cantar. (*Pavla se dala do zpěvu / Pavla vstoupila se zpěvem.*)

V příkladech (1) a (2) je možné obě věty správně interpretovat vzhledem k užití předložce. V prvním případě se jedná o zcela gramatikalizovanou formu perifrastického futura, ve druhém o sloveso plnovýznamové. Příklady (3) a (4) nejsou jednoznačné. V příkladu 3 nám může pomoci kontextové začlenění, v případě (4) je rozhodnutí nesnadné a někdy nemožné i se znalostí kontextu.

Z hlediska funkčního můžeme slovesné perifráze rozdělit na konstrukce s významem časovým, modálním a aspektuálním. Skupinu perifrází s časovým významem představují především složené slovesné formy s pomocným slovesem *ter a haver*, a dále pak formy s pomocným slovesem *ir*. Jsou to perifráze plně gramatikalizované, pomocná slovesa *ter*, *haver*, *ir* zde fungují jako formém (sloveso morfemtické), tvar významového slovesa pak jako sémantém (srov. Hricsina, 2006, s. 37.). Jde tedy o skutečné přemorfologické útvary (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 315). Největší problém však vidíme v tom, že každý z těchto útvarů má, nebo může mít, kromě významu temporálního ještě význam modální. Perifráze z čistě časovým významem jsme nenašli. Naopak čistě modálních perifrází existuje v portugalštině celá řada (konstrukce s modálními slovesy *dever*, *poder*, *querer*, *ter que...*). Modotemporální význam má pak konstrukce „*haver de* + infinitiv“.

Třetí a výrazově nejbohatší skupinu tvoří slovesné perifráze s různými významovými odstíny povahy slovesného děje (v portugalštině *perífrases aspectuais* nebo *aspecto verbal perifrástico*). Henrique Barroso Fernandes z Univerzity v Minho analyzoval ve své disertační práci (Barroso, 1988) šedesát perifrástických vazeb a jejich možných kombinací. Problém nahlíží z funkční perspektivy, vychází z teoretického modelu Coseriova (Coseriu, 1976), z hlediska aspektuálního uvažuje o následujících kategoriích:

- a) kategorie pohled (*visão*)
- b) kategorie fáze (*fase*)
- c) kategorie kolokace (*colocação*)
- d) kategorie opakování (*repetição*)
- e) kategorie trvání (*duração*)
- f) kategorie, výsledek (*resultado*)
- g) kategorie dovršení/dokonání (*cumprimento/acabamento*).

Stejně jako W. Dietrich (1983) přidává ke Coseriovu modelu ještě kategorii **kolokace**, do níž zahrnuje takové vazby, jejichž průběh je nějakým způsobem vázán na jiné děje v kontextu. Ve třech podkategoriích můžeme najít následující významy a výrazové prostředky:

význam

pořadí (*ordem*)

výrazový prostředek

„*começar/acabar/terminar/findar*
por + infinitiv/gerundium“

implicitní dispozice ¹⁶ (<i>disposição resultante</i>)	„ <i>vir/ chegar a</i> + infinitiv“
oddělení (<i>demarcação</i>) ¹⁷	„ <i>ir/ vir</i> + infinitiv“

V naší práci jsou všechny tyto vazby rovněž zahrnuty, jen spadají do jiných kategorií.

Barroso (1988) ve své práci studuje perifrastické konstrukce především z hlediska jejich povohovědějového významu a zkoumá, jak jsou kombinovatelné s aspektem morfologickým a sémantickým.

Jiný postup zvolil brazilský lingvista Ataliba Castilho (srov. Castilho, 1968). Ve své monografii (původně disertační práci vydané později knižně) se zaměřil na vidovou opozici perfektivnost /imperfektivnost a zkoumá, jaký je výsledný aspektuální význam perifrastických konstrukcí ve spojení s různými minulými časy. Výsledkem jeho práce jsou pak tři skupiny opisných vazeb podle aspektového významu.

Výsledný **imperfektivní význam** přisuzuje **inceptivním**¹⁸ konstrukcím se slovesy *principiar, começar, passar, pôr-se, agarrar, dar-se, cair, deitar, romper, desatar, filhar, pega,r despeja,r desandar a* + infinitiv; *principiar, começar, ir-se, pôr-se deitar* + gerundium, dále kurzivním konstrukcím *ficar, deixar, continuar estar* + infinitiv; *prossequir, estar, ir, vir, seguir, permanecer* + gerundium. Mezi **inceptivní** konstrukce imperfektivní řadí ještě vazby *progresivní kurzivní ver* + infinitiv, *ir, vir, estar* + gerundium a *ter* + participium inchoativního/ingresivního slovesa. Poslední podskupinu tvoří vazby **terminativní** s imperfektivním významem. Jsou to konstrukce se slovesy *acabar de / por* + atelické sloveso v infinitivu, *cessar de, deixar de, terminar de, vir de* + infinitiv.

Perfektivní význam pak podle Castilha mají vazby **momentánní / bodové** *acabar de/ por* + telické sloveso v infinitivu, *acabar de / por* + telické sloveso v gerundiu, sloveso *ter* ve tvaru plusquamperfekta s gerundiem a sloveso *ser* v pasivu (s participem), dále všechny **rezultativní a cesativní** vazby – slovesa *estar, ter* s participem.

A konečně do třetí skupiny řadí vazby s **aspektuálním významem iterativním**, které mohou být perfektivní i imperfektivní. **Imperfektivní** jsou vazby slovesa *habituar-se* ve spojení s atelickým slovesem v infinitivu, vazby slovesa *costumar* + infinitiv, *andar, viver a* + infinitiv, *ir, vir* + infinitiv, *andar* ve spojení s atelickým slovesem ve tvaru gerundia a sloveso *viver* + gerundium. **Iterativní perfektivní** jsou naopak vazby slovesa *andar* ve

¹⁶ Sovesný děj je výsledkem dějů, které nebyly explicitně zmíněny.

¹⁷ Výsledek slovesného děje, vyjádřeného perifrází, není závislý na kontextu.

¹⁸ Ataliba Castilho užívá termínu inceptivnost ve významu počínavost. My budeme pro tento význam užívat termínu ingresivnost, inceptivnost pak považujeme za jednu z podkategorií ingresivnosti.

spojení s telickým slovesem v infinitivu, sloveso *viver* + infinitiv, *ser de* + infinitiv, *soer* + infinitiv a sloveso *andar* ve spojení s telickým slovesem v participiu, slovesa *viver* a *ter* s participiem.

Tento velmi propracovaný a podrobný model byl již v mnohém překonán, ale pro studium aspektuálních významů perifrastických vazeb a otázek vidovosti v portugalštině je to pořád model stěžejní.

Velmi důležitý je autorův poznatek, že na určení aspektuálního významu celé perifráze se sloveso pomocné a sloveso plnovýznamové podílejí různým způsobem:

a) Aspektuální hodnota vyplývá ze sémantické povahy pomocného slovesa: “*começo a estudar*” = význam inceptivní. Je v podstatě jedno, v jakém čase je pomocné sloveso. Je tomu tak v případě inceptivnosti (§ 54), terminativnosti (§ 67), bodovosti (§ 74). Naopak v případě slovesa *estar* je nutný tvar přítomného času, aby byl výsledný význam rezultativní a minulého času, aby byl výsledný význam cesativní (§§ 78a a 82).

b) Aspektuální hodnota vyplývá ze sémantické povahy významového slovesa: *Os preços vão aumentando* = progresivní kurzivnost. Je nutné poznamenat, že významové sloveso telické obvykle naznačuje vznik paralelního iterativního významu: viz perifráze se slovesy *começar*, *estar* a *desatar* (§ 54); kromě toho jsme zaznamenali, že gerundium a participium si v perifrastických konstrukcích uchovávají pevné postavení: první je přítomné vždy, když se jedná o trvání, druhé vždy, když jde o dokončení/završení.¹⁹

---

¹⁹ a) O valor aspectual decorre da natureza semântica do verbo auxiliar: “*começo a estudar*” = inceptividade. De modo geral, é indiferente o tempo em que está conjugado o auxiliar nos casos de inceptividade (§ 54), término (§ 67), pontualidade (§ 74). Entretanto, no caso do verbo “*estar*” exige-se o presente para o resultado e o pretérito para a cessação (§§ 78a a 82).

b) O valor aspectual decorre da natureza semântica do verbo principal: “*Os preços vão aumentando*” = cursividade progressiva. É oportuno lembrar que o verbo principal télico costuma determinar o surgimento de uma noção iterativa paralela: v. as perífrases *começar*, *estar a desatar* (§ 54); além disso, podemos observar que a gerúndio e o participio passado guardam direções bem marcadas nas perífrases: o primeiro sempre ocorre quando se trata de duração e o segundo quando se trata do completamento.

c) O valor aspectual decorre do conjunto “verbo auxiliar + verbo principal”, e teremos então duas possibilidades:

I) os dois semantemas pertencem à mesma classe, e por isso conduziram ao aspecto correspondente: “*fico a imaginar*” = cursividade propriamente dita;

II) os dois elementos da perífrase são semanticamente diversos do aspecto resultante: “*pôs-se a falar mal de mim*” = inceptividade.

c) Aspektuální hodnota vyplývá ze spojení “pomocné sloveso + významové sloveso”, v tomto případě je třeba vzít v úvahu dvě možnosti.

- I) oba sémantémy patří do stejné třídy a jejich spojení vede tudíž k odpovídající třídě: “*fico a imaginar*” = kurzivnost v pravém slova smyslu;
- II) každá ze složek perifráze patří k jiné sémantické třídě, než je výsledný aspektuální význam perifráze: “*pôs-se a falar mal de mim*“ = výsledný význam inceptivní (Castilho, 1966, s. 112 -113).

4.2. Perifrastické konstrukce, které budou cílem našeho zkoumání

My budeme v naší studii dělit perifráze podle modelu vytvořeného pro španělštinu Bohumilem Zavadilem (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 316-328), jenž rovněž v podstatě vychází z původního modelu Coseriova a novějšího modelu Cartagenova (Cartagena, 1976). Časová rovina a perspektiva nejsou pro zkoumání aspektuálních významů perifrází relevantní, zaměříme se tedy na perifráze s povahově s povahovědějovým významem, konkrétně pak na kategorii fázovosti.

Zkoumaný materiál pochází z několika korpusů portugalského jazyka, při konfrontaci s češtinou pak v některých případech vycházíme z korpusu InterCorp²⁰ Českého národního korpusu. Vzhledem k tomu, že jsme se zaměřili na současnou evropskou portugalštinu, pochází většina materiálu z portugalského korpusu CETEMPúblico²¹, který obsahuje 190 milionů slov. Vycházíme z něj proto, že je tvořen převážně novinovými články a lépe než literární korpusy odráží nenovější tendence portugalského jazyka. Dalším korpusem je rovněž portugalský korpus Corpus do Português²², tvořený převážně literárními texty, a to portugalskými i brazilskými. Obsahuje 45 milionů slov. Jeho nevýhoda spočívá v to, že jsou to převážně texty starší a nespádají do sledovaného období, nicméně velice dobře slouží pro porovnání vývojových tendencí v současném portugalském jazyce a rovněž jako kritérium diatopické. Některé perifráze se totiž vyskytují pouze v Brazílii, jiné v Portugalsku. Studium rozdílů mezi oběma normami není cílem naší práce, ale podle našeho zjištění nejsou rozdíly příliš velké. Je třeba rovněž poznamenat, že jinou než portugalskou nebo brazilskou variantu jazyka jsme nebrali v úvahu. Opisné vazby budou seřazeny podle povahovědějového

---

²⁰ InterCorp: Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

²¹ dostupný na www.linguateca.pt/CETEMPUBLICO

²² dostupný z www.corpusdoportugues.org

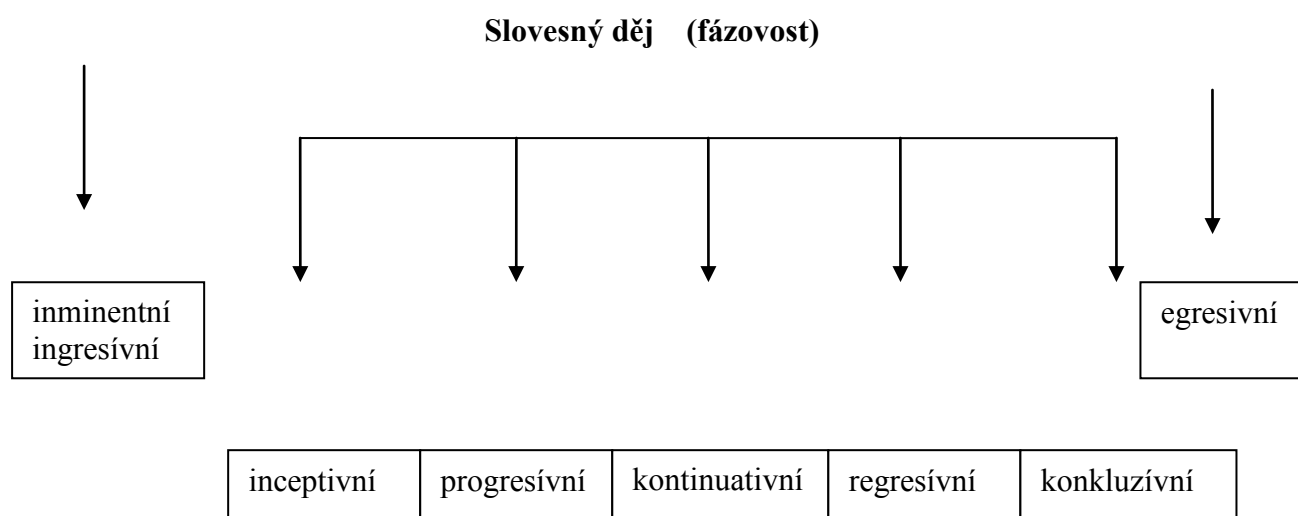
významu, v rámci jednotlivých podkapitol pak podle typu pomocného slovesa a následně podle frekvence výskytu. Dále budeme zkoumat, zda se konstrukce vyskytují ve všech slovesných paradigmatech (ve všech slovesných formách), případně jaké jsou důvody jejich omezeného výskytu, to znamená, zda neexistence vazby v určitém paradigmatu je způsobena jen nízkým výskytem, nebo sémantickým omezením. Zajímá nás rovněž, zda se konstrukce vyskytuje v různých funkčních stylech, či je omezena pouze na některý z nich.

4.3. Kritéria členění

Perifrastické vazby s povahovědějovým významem fázovosti budou rozděleny podle následujících kritérií (srov. Zavadil–Čermák, 2010, s. 316-325)

1. ingresivnost:
  - a) inminentní ingresivnost
  - b) dispozitivní ingresivnost
  - c) iniciální ingresivnost
  - d) inceptivní ingresivnost

2. durativnost:
  - globální
  - parciální:
    - a) aktuální durativnost
    - b) retrospektivní durativnost
    - c) prospektivní durativnost
    - d) kontinuativní durativnost
    - e) persistentní durativnost
    - f) distributivní durativnost

3. terminativnost:
  - a) cesativní terminativnost
  - b) egresivní terminativnost
  - c) konkluzivní terminativnost
  - d) finitivní terminativnost
  - e) konsumativní terminativnost

Existuje celá řada jiných modelů, pro ilustraci zde uvádíme model fázovosti podle Barrosa (1988) a Bechary (2001), Zavadilův model se nám však jeví jako nejpropracovanější.

Obrázek 1. Model fázovosti Evanilda Bechary (Bechara, 2001, s. 218)

4.3.1. Významy fázové

Z pohledu pozorovatele postihuje fázovost stupeň rozvoje (fázi), v němž se daný proces v dané chvíli nachází. V základním rozlišení postihuje začátek, průběh a konec děje. V rámci každé podskupiny můžeme ještě vydělit různé jemné významové rozdíly. Pokud jde o terminologii, pak narážíme na určitou nejednotnost. Například Ataliba Castilho (1966) řadí mezi vazby ingresivní i inchoativnost, to je změnu stavu. Rovněž Havránek – Jedlička ve své *České mluvnici* uvádějí takzvaná slovesa počínavá jako slovesa označující fakt, že nějaká změna stavu nastává nebo nastane (srov. Havránek – Jedlička, 1981). My se však domníváme, že změna stavu vyjádřená povětšinou derivačními afixy mezi fázové významy nepatří (srov. též Kubrychtová, 1979, s. 16 - 17). Jak již bylo zmíněno, v této práci vycházíme z terminologie Zavadilovy, v české romanistice již zavedené.

4.3.1.1. Perifrastické vazby s významem ingresivním

Proces je zde nahlížen z hlediska jeho počáteční fáze, kromě toho však mohou být v perifrázi formálně vyjádřeny různé odstíny průběhu děje. Rozeznáváme tak ingresivnost imminentní (bezprostřední), ingresivnost dispozitivní (bezprostředně zamýšlenou), ingresivnost iniciální (začínající v pravém slova smyslu) a ingresivnost inceptivní (začátek procesu vázaný na jiné děje). Barroso (1988) řadí tyto vazby (*começar por* + infinitiv) do zvláštní podskupiny, kterou nazývá **kolokace** neboli zařazení.

4.3.1.1.1. Vazby s významem imminentní ingresivnosti

Tyto perifráze jsou z hlediska fázovosti specifické tím, že nepostihují vlastní proces v některé jeho fázi, ale okamžik, který počáteční fázi bezprostředně předchází. Bechara (2001, s. 218) uvádí v této podskupině vazby „*estar para* + infinitiv“ a „*estar por* + infinitiv“. Barroso (1988, s. 151) pak vazby „*estar para* + inf.“, „*andar para* + inf“, „*ir a* + infinitiv“ a „*ir para* + infinitiv“.

Pokud jde o Becharem uváděnou konstrukci *estar por* + infinitiv, do inventáře ingresivních vazeb imminentních jsme ji nezařadili, protože z 2000 analyzovaných příkladů se ani v jednom případě nepotvrdilo, že by proces měl nastat. Naopak, jsme přesvědčeni, že tato vazba v sobě bez výjimky zahrnuje význam **nerealizace** slovesného děje vztaženého k okamžiku výpovědi (srov. Barroso, 1988, s. 211), Možnost jeho budoucí realizace zde zůstává otevřená. Převážná většina příkladů je v přítomném čase. Kromě prezentu jsme našli ještě příklady, v nichž je užito tvaru imperfekta, ve všech příkladech s významem temporálním. Stejně lze charakterizovat i vazby „*ficar por* + infinitiv“.

Příklady:

- (1) As feridas abertas por esse gesto ainda hoje **estão por curar** e parecem separar irremediavelmente as estruturas locais dos dois partidos. (*Rány dodnes nejsou zahojeny...*)²³

---

²³ Vzhledem k rozsahu příkladů překládáme pouze část obsahující perifrázi. Námi navržený překlad je jen jednou z mnoha dalších možností.

(2) Uma notícia que **está por verificar**, porque o porta-voz do Palácio de Buckingham não confirmou nem desmentiu a hipótese. (*Zpráva ještě nebyla potvrzena ...*)

(3) **Estavam por seleccionar** também os intérpretes de tetum e bahasa indonésio - função para a qual se ofereceram um padre salesiano, que viveu 22 anos em diversas povoações do território, e um timorense que de lá regressou em 1986. (*Tlumočníci ještě nebyli vybráni ...*)

(4) Durante décadas, a Figueira foi a coqueluche das férias portuguesas, quando o Algarve ainda **estava por descobrir**. (... *Algarve teprve mělo být objeveno.*)

(5) Na manhã de ontem, o número de vítimas **estava por apurar** em Bogotá, duas outras viaturas armadilhadas explodiram num bairro residencial de Medellin 500 km a Noroeste da capital, causando 4 feridos. (...*počet obětí ještě nebyl upřesněn*).

Do konstrukcí s imminentním významem jsme nezařadili ani vazby „*ir a + infinitiv*“, „*ir + infinitiv*“, „*ir para + infinitiv*“. V portugalštině jsou velmi řídké a zmíníme se o nich v souvislosti s dispozitivní ingresivností.

Na základě analýzy korpusového materiálu jsme sestavili následující inventář vazeb s imminentním významem: „*estar para + infinitiv*“, „*andar para + infinitiv*“, „*estar a ponto de + infinitiv*“, „*estar prestes a + infinitiv*“. Jsme si ovšem vědomi faktu, že ve dvou posledně jmenovaných vazbách není jejich imminentní význam obsažen ani v pomocném, ani ve významovém slovesu. Vyplývá ze sémantiky adverbialního výrazu *a ponto de* a adjektiva *prestes* (hotový, připravený).

4.3.1.1.1.1. „Estar para + infinitiv“

Konstrukce „*estar para + infinitiv*“ je nejčastější vazbou s významem imminentní ingresivnosti, v korpusu Linguateca/CETEMPúblico jsme zaregistrovali 2401 výskytů. Není

to však jejich jediný význam. V první řadě musíme vyloučit syntaktické konstrukce, kde *estar* je slovesem významovým a předložka *para* uvozuje polopredikační klauzuli (1) a (2).

(1) Não vale a pena ignorar: o negócio das chamadas de valor acrescentado, melhor a indústria do audiotexto, **está para ficar**, disseminando-se em milhentos serviços de grande ou nenhuma utilidade. (... *je tu, aby zůstala / je tu natrvalo ...*)

(2) Estamos para ficar! (*Jsmo [tady], abychom zůstali!*)

Další možností je expresivní frazeologické spojení, odpovídající stejně expresivnímu českému výrazu “na to mne neužije”, “na to nejsem zvědavý”, viz příklady (3) (4) a (5). V tomto významu se vyskytuje pouze v záporu. Vzhledem k tomu, že vychází z vůle (i když negativní) životného agentu, mohla by tvořit zvláštní případ ingresivnosti dispozitivní.

(3) É que não **estou para regressar** e ter de voltar a andar descalço...
(*Nejsem zvědavý na to se vrátit a muset zase třít bídu s nouzí ...*)

(4) E o próprio Jaime Ramos desabafa que não **está para ir** a Cuba buscar nostalgias.
(... *nemá zájem jet na Kubu...*)

(5) Em Casal não se consegue comprar quarteiras bem aviadas, mas também não **estou para ir** até ao Alto do Pina (... *nechce se mi / ani mě nenapadne jet až do Alto da Pina*).

Okrajově se pak tato vazba vyskytuje ve stejném významu jako již zmíněná vazba „*estar por* + infinitiv“ (viz kapitola 4.3.1.1.1.). Její význam je zpravidla ještě zesílen příslovcem *ainda*.

(6) Ainda **estava para vir** o tempo da escolha do «número um» pela lista do Porto.
(... *teprve měl přijít ...*)

(7) Lucros ainda **estão para vir**. (... *zisk přijde později ...*)

- (8) E a maior poderá ser Maradona, que ainda **está para dar** uma resposta (... ,*který ještě neřekl poslední slovo.*)

Převážná většina nalezených příkladů ovšem spadá do významové kategorie imminentní ingresivnosti. Neexistuje žádné omezení, které by bránilo zastoupení všech paradigmat (slovesných forem), i když význam blízké budoucnosti obsažený v samotné vazbě omezuje možnost užití některého budoucího času ve významu temporálním. V příkladu (12) bychom se proto přiklonili k významu modálnímu. Naopak forma kondicionálu v příkladu (13) má význam časový. Pokud jde o omezení sémantická, pak jsme nenalezli žádný případ spojení se slovesem stavovým a s procesem, tedy se slovesy atelickými. Zastoupena jsou slovesa telická a bodová. Tato konstrukce vylučuje rovněž rozkaz a možnost kombinace s progresivní konstrukcí „*estar a + infinitiv / gerundium*“.

- (9) Já que **estás para ir** embora com uma bolsa de estudos para a Bulgária, não te esqueças de levar a tua Razputa, senão ela fará parte do ` bafatório '. (*Když už se chystáš odejít...*)

- (10) A SIC anunciara a estreia de De Corpo e Alma para determinado dia; o Canal 1 antecipou-se estreando Pedra Sobre Pedra, ainda em vida da «novela das oito» que **estava para chegar** ao fim; Emídio Rangel respondeu da mesma maneira, antecipando a novela antecipada (...*spěla ke konci* ...) [Minulost pojatá kurzivně.]

- (11) A série já **esteve para** estrear, mas depois foi retirada da programação à última hora. (*Seriál byl těsně před uvedením, ale nakonec* ...) [Minulost pojatá komplexně.]

- (12) Acabou por casar, em 1383, pouco antes da morte de seu pai, com o próprio João I de Castela, que **estivera para** ser seu sogro. (... , *který se měl stát /málem se stal jeho tchánem* ...)

- (13) O pior ainda **estará para vir**. (*To nejhorší nejspíš teprve přijde.*)

- (14) Um dirigente de um outro partido propôs-se levar-me para França, porque eu **estaria para ser** preso. (... *málem mne zatkli ...*)
- (15) É que o mau tempo ainda não passou e por isso mesmo há municípios à espera do que **esteja para vir** antes de contabilizarem os estragos. (... *vyčkávají, co [snad] ještě přijde, než začnou definitivně sčítat škody.*)
- (16) Comício a comício desde que se lançou na estrada, o momento alto do discurso de Nogueira é quando se dirige aos que ainda não decidiram o seu voto, a quem fala em tom grave, como se algo de dramático e irremediável **estivesse para acontecer** em caso de vitória alheia. (... *jako by se mělo stát něco nevyhnutelného ...*)
- (17) Quando **estiverem para morrer**, pedirão para serem levados não para uma UTI, mas para a sua adega. (*Až se jejich čas nachýlí ...*)

4.3.1.1.1.2. „Estar prestes a + infinitiv“

Následující vazbu jsme do našeho přehledu zařadili s výše uvedenými výhradami, ani Barroso (1988) , ani Bechara (2001) se o ní nezmiňují. 1628 nalezených výskytů mluví však ve prospěch jejího zařazení. Na rozdíl od expresivního českého *už, už něco udělat* je stylisticky neutrální, nehodí se pro ni proto ani knižní výraz *být hotov něco udělat* nebo *hotovit se něco udělat*. Při překladu je třeba vždy vyjít z konkrétní výpovědní situace. Pokud jde o zastoupená paradigmata, nejčastější je forma přítomnosti, následuje jednoduché perfektivum a imperfektivum. Ostatní paradigmata se vyskytují jen okrajově, jsou však zastoupeny jak formy konjunktivu, tak kondicionál i nefinitní formy slovesné. Ve formě futura v příkladu (5) převažuje význam modální nad temporálním, modální význam má vazba i v příkladu (6). V příkladu (8) jsou ve stejné výpovědní situaci užity dvě různé inminentní konstrukce, což svědčí o jejich významové blízkosti a zastupitelnosti. Vazba není možná v imperativu. Může se kombinovat se slovesy telickými a bodovými.

- (1) Os quatro restantes, apenas acusados de ofensas corporais, **estão prestes a** sair da cadeia (*...již brzy opustí vězení.*)
- (2) Numa assembleia em que os sócios do Sporting ficaram a conhecer os projectos para a construção do novo Estádio José Alvalade, Roquette começou por fazer um balanço da época desportiva que **está prestes a** acabar, traçando em seguida os objectivos para a que aí vem (*... je již konec se blíží .. / je na spadnutí ...*)
- (3) Na sua edição de ontem, o jornal Detroit Free Press dizia que o seu ex-marido **estava prestes a chegar** a acordo com os investigadores para acusar Harding. (*... je připraven přistoupit na dohodu ...*).
- (4) Em Julho de 1864, **esteve prestes a ser** tomada pelos soldados confederados, quando o general Jubal Early chegou com as suas tropas até cinco milhas a norte dos arredores da cidade. (*... byla již téměř dobyta ...*).
- (5) Uma situação que **estará prestes a ser ultrapassada**, segundo revelou ao Público Américo Nunes, o representante da Câmara Municipal de Viseu na direcção da Associação Musical das Beiras (*... snad bude brzy vyřešena ...*).
- (6) Ninguém de entre aqueles que viveram num Estado não liberal **estaria prestes a aceitar** esta desvalorização da amplitude das liberdades liberais (*.. snad nikdo nebyl připraven přijmout ...*).
- (7) Há 13 anos, o plano **estivera prestes a** ser aprovado. (*Před 13 lety byl plán připraven ke schválení.*)
- (8) Isto já de si não é muito normal, mas menos ainda é que o grupo **esteja prestes a ligar-se** a uma «major» -- possivelmente a London, que quase *esteve para comprar* a Factory antes da sua falência -- na qual pretende envolver Tony Wilson, o antigo cabecilha da independente. (*... ale ještě podivnější je, že se skupina chystá spojit [...] a že již skoro koupila...*)

- (9) Toda a gente está a preparar-se, como se os israelitas **estivessem prestes a avançar**. (...*jako kdyby se Izraelité chystali každou chvíli zaútočit.*)
- (10) Alguns sectores da Comissão Europeia interpretam em privado a atitude de Kantor como uma simples posição negocial que, em sua opinião, será suavizada no sentido pretendido pelos europeus no momento em que o acordo sobre os outros 14 dossiers em discussão no GATT **estiver prestes a ser conseguido**. (...*ve chvíli kdy bude vše skutečně připraveno k dosažení dohody ...*)
- (11) As obras do Museu de Arte Contemporânea, que transformarão radicalmente o actual edificio no Chiado, parece **estarem prestes a arrancar**. (... *už čekají jen na převoz ...*)
- (12) Tinha-se identificado perante o vendedor e, **estando prestes a confiscar** os frutos, como lhe tinham ordenado, ouviu Francisco ali ao lado. (... *a byl připraven to ovoce zabavit...*)

4.3.1.1.1.3. „Estar a ponto de + infinitiv“

Podobně jako předchozí vazba je i tato netypická svou konstrukcí s včleněným adverbialním výrazem. Barroso (1988) ani Bechara (2001) ji mezi ingresivními vazbami neuvádějí, v *Mluvnici současné španělštiny* (Zavadil – Čermák, 2010, s. 316) jsme však podobnou vazbu mezi perifrastickými konstrukcemi fázovým významem našli. Nepodařilo se nám nalézt všechna paradigmata, což je dáno především nízkou četností výskytu. V korpusu Linguatca/CETEM Público jsme zaznamenali 30 příkladů. Převážná většina je v některém z minulých časů nebo ve tvaru přítentiu, zaznamenali jsme i konjunktiv přítentiu a infinitiv. Jediný zaznamenaný výskyt ve formě budoucího času nemá význam temporální, ale modální. Vzhledem k okamžité povaze celé konstrukce se vazby s pomocným slovesem v imperfektu překládají do češtiny dokonavým tvarem slovesa. Možná je kombinace se slovesy telickými a bodovými. Zajímavá je možnost kombinace s jinou konstrukcí s významem iniciální ingresivnosti (7).

- (1) Ontem, numa declaração que destapou formalmente todas as reservas que os Estados Unidos vinham alimentando em relação ao Presidente do Zaire, noutros tempos um dos seus aliados em África, o porta-voz da Casa Branca, Michael McCurry, disse que Mobutu «**está a ponto de se tornar** uma criatura da história» (... *je na nejlepší cestě se stát / brzy se stane ...*)
- (2) Quando se **estava a ponto de** marcar um golo decisivo, houve uma confusão na baliza com uns encontrões menos amigáveis e «Rádio» gritou alto e bom som. (... *už už se jim podařilo dát gól ...*)
- (3) Eu próprio **estive a ponto de ser expulso** da Escola de Medicina de Moscovo, onde me encontrava a estudar. (... *mne samotného málem vyloučili ...*)
- (4) Os sonhos de criança de Steven Spielberg, ao jeito dos contos de fadas, **estarão a ponto de se transmutar** em realidade? (... *jsou blízko tomu, stát se skutečností ?*)
- (5) Entre a população, comenta-se que os homens do brigadeiro Ansumane Mané terão avançado sobre o centro da cidade e Francisco Henriques da Silva, avaliando com cautela os poucos dados disponíveis, concorda que «a Junta avançou nalgumas posições e manteve outras, o que não significa que **estejam a ponto de entrar**» nas defesas governamentais, que conseguiram rechazar o ataque na estratégica zona da Granja. (... *že by se chystali vstoupit do vládních sil ...*)
- (6) A mulher parecia **estar a ponto de** dizer qualquer coisa ao major, mas este pousou-lhe a mão no braço, pedindo-lhe que esperasse. (*Zdálo se, že žena už, už něco řekne ...*)
- (7) **Está a ponto de romper a chorar** e mal consegue descrever a violação (*Už má pláč na krajíčku / vypadá to, že se každou chvíli rozpláče ...*)

4.3.1.1.1.4. „Andar para + infinitiv“

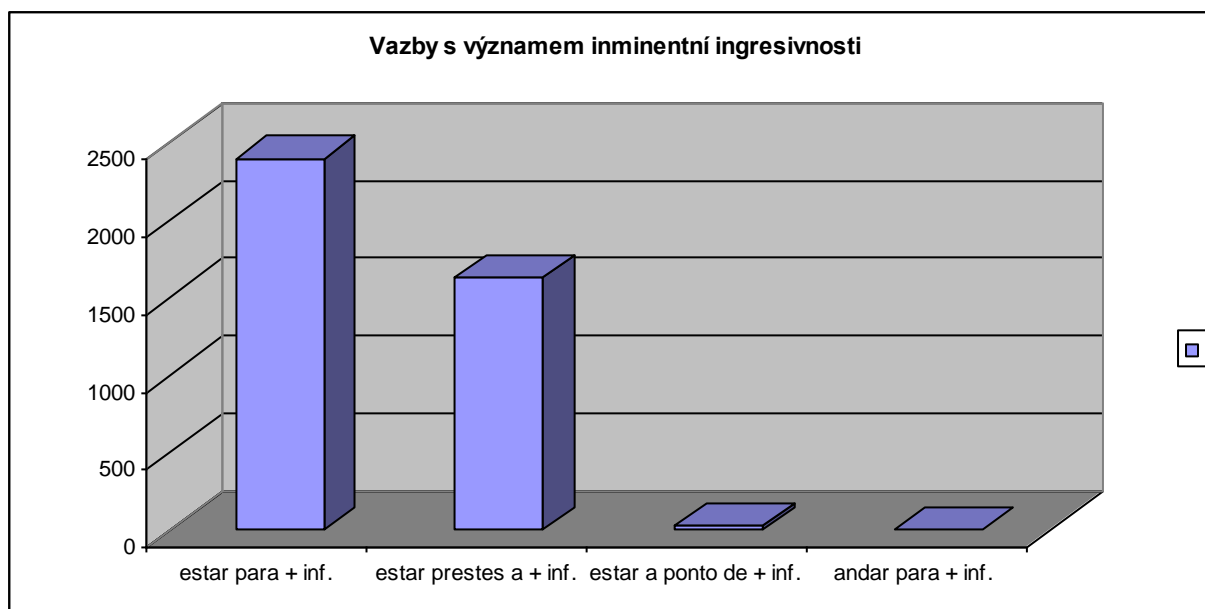
Málo častá vazba užívaná téměř výhradně v literárním stylu. V korpusu Linguateca jsme našli pouze dva příklady, z toho jeden s nejednoznačným významem (1). Sloveso andar zde může být stejně dobře slovesem plnovýznamovým. V literárním korpusu Corpus do Português jsme našli 9 příkladů (3), (4) s omezeným množstvím významových sloves (*casar, morrer, sair, fugir*). Ze slovesných paradigmat se vyskytují pouze prézens, imperfektum a jednoduché perfektum. Za zmínku stojí velmi častá vazba „*meio caminho andado para + infinitiv*“. Nelze ji sice považovat za perifrastickou vazbu slovesnou, význam inminentní ingresivnosti v ní však obsažen je (5), (6), (7). Na rozdíl od konstrukce „*andar para + infinitiv*“ můžeme tento obrat použít i se slovesy stavovými (6).

- (1) Eu **andei para morrer**» -- confessa o octogenário. (... *měl jsem smrt na jazyku ... / chodil jsem, abych umřel ...*)
- (2) Nessa noite abriu uma excepção, porque fazia anos e porque «já há tempos que **andava para ver** esta peça». (... *a protože se už nějakou dobu chystal jít se na tu hru podívat.*)
- (3) Ora, uma rapariga que já **andava para casar**, que tinha uma colcha! (... *už byla na vdávání, ...*)
- (4) Pedrinho diz que **anda para morrer**. - Desde menino que ouço essa história. (... *že je na umření.*)
- (5) A ideia de instalar unidades compactas de transformação de peixe em farinha seria meio caminho **andado para ajudar** a atenuar este problema (... *by byla nejlepším začátkem k tomu, pomoci ...*)
- (6) Gosto do que faço e isso é meio caminho **andado para ser** feliz. (... *a to je nejlepší cesta k tomu být šťastný.*)

4.3.1.1.1.5. Číselné vyjádření výskytu vazeb s významem inminentní ingresivnosti

Vazba	počet výskytů v korpusu CETEMPúblico
estar para + inf.	2401
estar prestes a + inf.	1628
estar a ponto de + inf.	30
andar para + inf.	2

Tabulka 3. Číselné vyjádření výskytu vazeb s významem inminentní ingresivnosti

Graf 1. Poměrné vyjádření výskytů vazeb s významem inminentní ingresivnosti

4.3.1.1.2. Vazby s významem dispoziční ingresivnosti

Bohumil Zavadil charakterizuje pojmenovaný proces “jako bezprostředně zamýšlený, jako proces, k jehož realizaci je agens bezprostředně odhodlán” (Zavadil / Čermák, 2010, s. 317). Na rozdíl od předchozí kategorie předpokládá agens s vlastní vůlí (omezuje se tedy na subjekty životné). V určitém smyslu bychom tedy do této skupiny mohli zařadit i některé vazby z předchozí kategorie, pokud bezprostředně začínající děj vychází z vlastní vůle subjektu („*estou para sair*“ na rozdíl od „*está para chover*“). V portugalštině by se pro tento

význam nabízela konstrukce *ir a + infinitiv*, na rozdíl od plně gramatikalizované konstrukce *ir + infinitiv*, která má temporální význam. Tento předpoklad se však nepotvrdil. V analyzovaném korpusovém materiálu jsme našli konstrukci s předložkou i bez předložky ve stejném významu. Její výskyt je velmi sporadický a interpretace vazby nejednoznačná. Ve všech níže uvedených příkladech však lze vyloučit význam temporální. I když je vazba *ia + infinitiv* v hovorovém jazyce velice častá právě pro vyjádření vůle (dispozice), v korpusovém materiálu se její frekvence nepotvrdila. Vazba s předložkou *a* je knižní a vyskytuje se převážně ve starších textech. V překladu do češtiny bychom ji ve všech případech přeložili jako “právě se chystat něco udělat”, ovšem bez následné realizace.

- (1) Já me aconteceu **ir a entrar** num café onde estava a ser feita uma rusga e a polícia não me querer deixar entrar: como estava de fato, não era suspeito. (... *že jsem se chystal ...*)
- (2) **ia a dizer-lhe** que desejava falar-lhe a esse respeito, mas o sorriso, a expressão irónica de Samuel, cortara-lhe a palavra. Limitou-se a um " São horas de regressar ", que ele recebeu, sem alterar o sorriso, sem dar um passo em frente. (*Zrovna jsem mu chtěl říct, že ...*)
- (3) A mestra, que já apanhara os livros e **ia a sair**, deteve-se, voltou-se. (... *už, už se chystala odejít, ale zastavila se ...*)
- (4) Mas quando **ia a dizer** a verdade e nada mais que a verdade, teve uma inflexão de discurso, embora com um tom de voz revelador. (*A zrovna když jsem se chystal říct pravdu ...*)
- (5) „Já a conheço... **ia dizer** que desde pequenina, mas penso que ela foi sempre mais alta do que eu“, disse esta norte-americano de ascendência japonesa. („*Už ji znám, skoro by se mi chtělo říct, že odmalička ...*“)
- (6) Era belo, jovem, brilhante, **ia entrar** na École Normale de Saint-Cloud. (*Byl hezký, mladý a zrovna měl nastoupit na École Normale de Saint-Cloud.*)

(7) Eu **ia dizer** isso mesmo. (*Chtěl jsem říct to samé.*)

4.3.1.1.3. Vazby s významem iniciální ingresivnosti

Konstrukce s významem iniciální ingresivnosti jsou v portugalské nejpočetněji zastoupenou skupinou, a to co do počtu výskytů i co do počtu nalezených forem. Je pro ně charakteristické přesné označení skutečného začátku daného procesu. Zvláštní postavení mezi těmito konstrukcemi mají vazby se slovesem *começar*, *principiar* a *recomeçar*. Netvoří opisné vazby v pravém slova smyslu, protože tato slovesa si zachovávají svůj původní význam, nejedná se zde o sloveso morfematičké. B. Zavadil (Zavadil – Čermák, 2010, s. 317) je přirovnává ke konstrukcím se slovesem modálním, které rovněž neztrácejí svůj lexikální význam. H. Barroso (1988) uvádí 12 různých vazeb („*começar a + infinitiv*“, „*principiar a + infinitiv*“, „*pôr-se a + infinitiv*“, „*meter-se a + infinitiv*“, „*deitar a + infinitiv*“, „*desatar a + infinitiv*“, „*entrar a + infinitiv*“, „*largar a + infinitiv*“, „*pegar a + infinitiv*“, „*precipitar-se a + infinitiv*“, „*recomeçar a + infinitiv*“, „*romper a + infinitiv*“). Ataliba Castilho (1966) uvádí ještě vazbu se slovesem „*cair a + infinitiv*“ a několik vazeb s gerundiem, které jsou však jen brazilskou variantou a významově se od infinitivních vazeb nijak neliší. V portugalské variantě portugalské se konstrukce s gerundiem ve významu iniciální ingresivnosti téměř nevyskytují. Například u nejčastější konstrukce *começar a + infinitiv* jsme v korpusu Linguatca/CETEMPúblico zaznamenali 42 000 výskytů, s gerundiem pouze 34 a podrobnou analýzou jsme došli ke zjištění, že některé z nich mají význam iniciální ingresivnosti (1), (2), (3), (4), jiné naopak význam ingresivnosti inceptivní (5) (viz kapitola 4.3.1.1.4.3.)

- (1) A pouco e pouco, **começamos adquirindo** hábitos estranhos, como por exemplo mandar imprimir cartões de visita com telefone e morada, apresentar os estranhos que nos acompanham aos nossos conhecidos, apresentarmo-nos quando nos encontramos numa reunião... (*Pomalou jsme začali přejímat divné návyky ...*)

- (2) Presto se **começou cantando**, à alentejana, já se vê, e eis que ecoam pelos ares, saídos dos vozeirões autóctones, os salmos e lamentos de viveres e sofreres que se perdem na lenda. (*Brzy se začalo zpívat, tak jak je v Alenteju zvykem ...*)
- (3) Senão, a pessoa do outro lado, que está triste ou mal, aí se **começa sentindo** pior ainda e dá um tiro nela. (*... začne se cítit ještě hůře ...*)
- (4) O outro, mais animoso, incitou-o a fugir, e ambos chegaram esbaforidos à aldeia de Cova Figueira, cujos habitantes, alarmados pelos estampidos da erupção, contemplavam apreensivamente o rolo de fumo negro que se elevava no céu e a lava que **começava descendo** a encosta. (*... láva, která začínala stékat dolů po svahu ...*)
- (5) Todas as manhãs **começavam dando** sepultura aos mortos da noite. (*Záčínali tím, že pohřbili ... / nikoliv Záčínali pohřbívat ...*)

My jsme při vyhledávání v korpusech našli následující vazby s významem iniciální ingresivnosti: „**começar a + infinitiv**“, „**principiar a + infinitiv**“, „**pôr-se a + infinitiv**“, „**passar a + infinitiv**“, „**meter-se a + infinitiv**“, „**deitar a + infinitiv**“, „**desatar a + infinitiv**“, „**entrar a + infinitiv**“, „**lançar a + infinitiv**“, „**largar a + infinitiv**“, „**pegar a + infinitiv**“, „**precipitar-se a + infinitiv**“, „**recomeçar a + infinitiv**“, „**romper a + infinitiv**“, „**soltar a + infinitiv**“, „**cair + infinitiv**“.

Z následující tabulky je patrný velký nepoměr ve výskytu jednotlivých vazeb. Jsou v ní zařazeny výskyty z korpusu CETEMPúblico, který, jak jsme již zmínili, nejlépe reflektuje situaci v současné portugalštině. Pro srovnání pak též výskyty z korpusu Corpus do Português. Absolutní čísla nejsou pro vyvození závěrů relevantní vzhledem k nestejně velikosti korpusů (190 milionů slov v CETEMPúblico, 45 milionů slov v Corpus do Português). Přesto ale jasně odrážejí některé tendence v užívání těchto konstrukcí. Z tabulky vyplývá, že pokud jde o frekvenci užití, jednoznačně převažují dvě konstrukce: „*começar a + infinitiv*“ a „*passar a + infinitiv*“, které jsou zároveň daleko častější v obecném a publicistickém stylu, než ve stylu literárním. Vazba se slovesem „*principiar a + infinitiv*“, přestože ji lze považovat za téměř synonymní s vazbou „*começar a + infinitiv*“, má velmi

omezené užití, a pokud se vyskytuje, pak převážně ve stylu literárním. Vazba „*pôs-se a + infinitiv*“ je pro svou expresivnost využívána více ve stylu literárním, „*deitar a + infinitiv*“, „*precipitar-se a + infinitiv*“, „*pegar a + infinitiv*“, „*romper a + + infinitiv*“, „*soltar a + infinitiv*“ a „*cair a + infinitiv*“ se vyskytují převážně nebo výlučně v tomto stylu. Zároveň při porovnání dvou posledních sloupců můžeme konstatovat, že některé vazby v minulosti časté jsou v moderním jazyce na ústupu i ve stylu literárním („*deitar a + infinitiv*“, „*meter-se a + infinitiv*“, „*lançar a + infinitiv*“, „*principiar a + + infinitiv*“, „*soltar a + infinitiv*“ a „*cair a + infinitiv*“).

U některých vazeb jsme pak zaznamenali i omezení diatopické, na než upozorníme při rozboru jednotlivých konstrukcí.

Konstrukce s významem iniciální ingresivnosti	Počet výskytů Linguatca	Počet výskytů Corpus do Português	
		Omezeno na 20. století	19. a 20 století
começar a + inf.	42 000	2280	
passar a + inf.	31 948	2121	
desatar a + inf.	534	85	236
recomeçar a + inf.	320	198	
pôs-se a + inf.	300	469	
principiar a + inf.	86	91	237
entrar a + inf.	55	82	
meter-se a + inf.	21	22	106
lançar a + inf.	10	8	75
largar a + inf.	9	26	
deitar a inf.	7	70	257
precipitar-se a + inf.	2	12	
pegar a + inf.	1	39	
romper a + inf.	1	7	
soltar a + inf.	0	1	12
cair a + inf.	0	2	18

Tabulka 4. Frekvence výskytu vazeb s významem iniciální ingresivnosti

4.3.1.1.3.1. „Começar a + infinitiv“

Je to nejpočetnější, stylisticky i sociálně neutrální konstrukce, užívaná napříč funkčními styly i sociálními skupinami. V korpusu Linguateca/CETEM Público jsme našli 42 000 výskytů ve všech slovesných paradigmatech. Její povahovědějový význam je dán lexikálním významem samotného slovesa *começar*. U této perifrastické konstrukce jsme zaznamenali i stejné funkční posuny v modotemporálním významu (oproti centrálnímu významu slovesné formy)²⁴, k nimž dochází u forem jednoduchého verba finita a u složených přemorfologických útvarů (konstrukcí s pomocnými slovesy *ter*, *haver*, *ir*). To platí bezesporu i o všech ostatních perifrastických konstrukcích, ale vzhledem k četnému výskytu právě u této vazby se nám je podařilo zaznamenat. Možné jsou i kombinace s trpným rodem (3), resultativními konstrukcemi (2), a některými dalšími slovesnými perifrázemi s povahovědějovým významem (34) – (41). Pokud jde o omezení sémantická, pak Sylva Hamplová (Hamplová, 1994, s. 88) uvádí, že v románských jazycích mohou do „této vazby vstupovat prakticky všechna slovesa, přičemž slovesa *momentánní*, která označují děj, u nichž se zpravidla kryje fáze počáteční s fází koncovou, mají v uvedené vazbě iterativní charakter.“ Fátima Oliveira (srov. Mateus, 2003, s. 148) na základě své sémantické typologie uvádí, že tato konstrukce je možná se slovesy ze sémantické třídy *procesy* (slovesa atelická), *procesy kulminující/dovršované* (slovesa telická) a se slovesy ze sémantické třídy *stavy významově dělitelné*, tedy opět slovesa atelická (například *viver*). Vylučuje naopak možnou kombinaci s kulminacemi a body, a dále se slovesy stavovými významově nedělitelnými. Pokud se taková spojení vyskytnou, považuje je za negramatická. (**Começo a ser grávida - homogenní stav; *Começo a ganhar a corrida às cinco horas*). My jsme však při analýze korpusového materiálu podobný příklad našli (4). Na rozdíl od následujícího příkladu (5), kde máme sice sloveso *chegar*, ale bez konkrétního časového údaje a jde tedy o *proces dovršovaný* a nikoliv o *kulminaci/dovršení*, v příkladu (4) je konkrétní časový údaj uveden. My se však domníváme, že by uvedený příklad mohl být interpretován jako děj iterativní, pojatý komplexně. Pokud jde o kombinaci se slovesy bodovými, nepodařilo se nám takový příklad zdokumentovat, ale dle našeho názoru je věta „*Apanhei uma constipação e comecei a espirrar*.“ plně gramatická. Významové sloveso je z hlediska povahy slovesného děje

²⁴ K tomu blíže viz: Hricsina J., 2006, *Vývoj modotemporálních paradigmat u portugalského verba finita z diachronního hlediska* (doktorská disertační práce). FF UK, Praha. Autor ve své práci popsal centrální a periferní funke slovesných forem a ustoupil od jejich tradičního pojmenování. My se v této práci naopak tradičního pojmenování přidržíme.

iterativní, celkový význam konstrukce však iterativní není. Situace, kdy je povohovědějový význam celé konstrukce jiný než význam jednoho ze sloves konstrukci tvořících, je poměrně častý a v tomto ohledu se náš názor s názorem Fátimy Oliveira neshoduje, i když jinak považujeme její podrobný model sémantických slovesných tříd za plně funkční.

- (1) A chuva **começa a cair** com alguma intensidade e não há luar que permita apagar a pequena pilha com que Joaquim Almeida, pescador de lampreia com 35 anos de experiência, encaminha os jornalistas para a bateira, por entre as pedras escorregadias da margem enlameada. (*Déšť začíná padat ...*)
- (2) Mas, mesmo que a informação não circulasse entre os novos alunos, a escola **começa a estar preparada** para fazer o necessário acompanhamento (*... škola už začíná být připravena...*)
- (3) A revista «Grande Reportagem», dirigida por Miguel Sousa Tavares, acaba de chegar a acordo com a SIC, para a cedência do nome para o novo programa de reportagens do canal de Carnaxide, que **começará a ser emitido**, em princípio no dia 21 de Abril. (*... pravděpodobně začne být vydáván ...*)
- (4) Coube, assim, a Maria José Gonçalves, candidata a deputada municipal, liderar a equipa de rapazes e raparigas que abordavam sem hesitações o operariado apressado que **começou a sair** da fábrica às 18h15, ou seja, 45 minutos mais tarde que o habitual, tempo de trabalho suplementar concedido no Inverno para ser retribuído no Verão com uma folga às sexta-feiras. (*... začal odcházet z továrny v 18,15, tedy o 45 minut později než obvykle ...*)
- (5) A vontade de demissão terá sido manifestada a Paulo Mendo ao qual já **terá começado a chegar** uma lista de possíveis substitutos, apoiados pelas facções locais do PSD. (*... jemuž již nejspíš začaly přicházet návrhy na možné náhradníky ...*)
- (6) O Governo **vai** começar a **mudar** as chefias dos escalões mais altos da administração pública, muitos ainda entregues ao PSD, na sequência das

pressões que têm vindo a ser exercidas pelo aparelho do PS. (*Vláda začne měnit obsazení nejvyšších místech státní správy ...*)

(7) Por isso sabia que **ia começar a jogar** bem», disse Pioline.

(*Věděl jsem, že začnu ...*)

(8) No ano seguinte, **começava a trabalhar** com o Módulo, ao mesmo tempo que outros artistas que depois ficariam conotados com o optimismo e a euforia da década de 80; Xana, por exemplo, era um deles. (*Následujícího roku jsem začínal pracovat ...*) [Minulost pojatá kurzivně.]

(9) Mas se eles tivessem avisado mais cedo, **começava a vacinar** os miúdos antes das aulas. (*Kdyby ale byli vydali upozornění včas, by by začal ...*)

(10) Era o sinal de que as autoridades **começavam a encarar** a situação com mais preocupação. (*... že se začínají na situaci dívat s většími obavami ...*)

(11) Quando Amália **começou a cantar**, no Retiro da Severa, na Primavera de 1939, tinha apenas, como reportório, dois fados escritos por um poeta popular de Alcântara. (*Když Amália začala zpívat [...] měla v repertoáru pouhá dvě fada.*)

(12) Ontem, contudo, **começaram a aparecer** centenas de peixes mortos no leito do rio, provavelmente vítimas de descargas poluentes efectuadas por vacarias e indústrias situadas a montante de Vila do Conde. (*Včera se však začali objevovat stovky mrtvých ryb ...*) [Komplexně pojatá minulost, tj. *dnes se již neobjevují.*]

(13) Mas, por enquanto, como sublinharam outros, tem sido a Europa que **tem começado a cortar** no direito de trabalhadores estrangeiros: recebe-se o que têm de bom, mas não se lhes paga o que merecem. (*... je to Evropa, která začala oklešťovat práva zahraničních pracovníků a stále v tom pokračuje.*)

- (14) Queriam que as reuniões bilaterais decorressem no mesmo local e a horas distintas -- uma forma de manter coesa a «frente» árabe, que se **começara a „dividir“** logo na primeira fase da Conferência, quando palestinos e sírios adoptaram tons e atitudes diferentes. (... *kteřá se již předtím začala štěpit ...*)
- (15) Na quarta-feira o Presidente egípcio, Hosni Mubarak, anunciou que as suas tropas **tinham já começado a abandonar** o solo saudita e a regressar ao Egipto, o que parece indicar que a ideia da força de paz árabe terá caído no esquecimento. (... *oznámil, že se vojenské oddíly už začaly stahovat ze saudsko-arabského území ...*)
- (16) Nos anos cinquenta, Mike Zwerin fez parte da orquestra de Claude Thornhill (a banda onde, dez anos antes e graças ao trabalho de Gil Evans, **haviam começado a germinar** muitas das ideias consagradas pelo noneto de Miles) , tocou com Urbie Green, Maynard Ferguson e Bill Russo. (... *kde již deset let předtím začaly klíčit mnohé nápady ...*)
- (17) Afinal, ele próprio não **tinha começado a trabalhar** num escritório como paquete aos dez anos e agora não estava ali? (... *nezačal snad on sám pracovat jako poslíček ...*)
- (18) Se uma andorinha fizesse a Primavera, a França **começaria a acreditar** no fim da recessão para meados de 1994. (... *Francie by začala věřit v konec recese ...*)
- (19) Mas, nessa Lisboa, não se esquecendo da terra natal, das tradições locais, da cor da pele, da beleza da mulher negra, e concretizando opções estéticas coincidentes com as das literaturas contemporâneas de Angola e Cabo Verde, ele constitui um caso literário à parte e uma natural referência dos africanos que, pouco depois da sua morte, **começariam a sentir** os nefastos efeitos da Conferência de Berlim. (... *kteří, nedlouho po jeho smrti, začali pociťovat neblahé následky Berlínské konference.*)

- (20) Por isso, em Fevereiro de 1884, **começaria a construir-se** o porto de Leixões. (*A proto v únoru 1884 měla začít / pravděpodobně začala stavba ...*)
- (21) Até porque, se assim fosse, os «rumores bizarros» que o «Guardian» atirou para a sua primeira página nem **teriam começado a circular**. (*... byly by začaly obíhat ...*)
- (22) Ainda assim, acredita que a Europa pode ir mais longe no combate à criminalidade económica e defende que a Europol **comece a funcionar** o mais rapidamente possível, com competências alargadas, por exemplo, ao tráfico de armas e de substâncias radioactivas. (*... obhajuje, aby Europol začal fungovat co v nejkratší době ...*)
- (23) Gomes mostrou-se receptivo ao pedido e é bem provável que dentro de alguns dias **comecem a ser removidos** do local alguns parquímetros e sejam colocadas placas que permitam o estacionamento de viaturas ao serviço do mercado (*... je pravděpodobné, že se během několika dnů začne s odstraňováním parkovacích automatů...*)
- (24) Até que estes últimos trabalhos **começassem a ser aceites** e os patrocínios a concretizar-se de forma mais alentadora. (*... dokud nezačnou být přijímány ...*)
- (25) Nas lojas da terra estranha-se que a mulher, que continua sem emprego, **tenha** de repente **começado a comprar** quantidades fora do habitual de alimentos. (*... budí údiv, že žena, která je stále bez práce, začala nakupovat neobvyklé množství potravin.*)
- (26) As vendas dos livro de Saramago, um escritor que alcançou o primeiro êxito literário já depois dos 60 anos, embora **tivesse começado a escrever** ainda jovem – publicou o primeiro livro, «Terra do Pecado» em 1947 –, vão disparar a partir de agora em todo o mundo. (*... přestože začal psát již jako mladík ...*)

- (27) Quando as autarquias da área metropolitana **começarem a fazer** ao mesmo tempo as obras previsíveis nos anos que precedem as eleições autárquicas, as coisas vão complicar-se ainda mais. (*Jakmile začnou radnice městských částí provádět plánované stavby ...*)
- (28) As mães têm sido também desaconselhadas de amamentar se as crianças já **tiverem começado a ingerir** leites em pó, visto que o processo não é reversível. (... *pokud již děti začaly sušené mléko pít...*)
- (29) „E não **comeces a falar** muito, que ainda vais para dentro do jipe“. (... *a ne abys začal moc mluvit ...*) [imperativ]
- (30) Apesar de apenas possuir a quarta classe – e por via «administrativa», graças a uma «marosca» que fez para poder tirar a carta de condução –, comprou novas camas, melhorou alguns quartos e construiu uma sala para **começar a dar** pequenos-almoços aos hóspedes. (... *a postavil jídelnu, aby mohl začít nabízet hostům snídaně.*)
- (31) Este fenómeno dá-se em Setembro e Outubro -- durante a primavera austral -- mas o facto de ozono **ter começado a declinar** logo em Agosto e esta situação continuar em Novembro faz de 1995 o pior ano de sempre. (... *ale fakt, že ozon začal ubývat již v srpnu ...*)
- (32) António Costa esteve ontem ao início da tarde no recinto da Expo-98, em Lisboa, para ver o interior do Pavilhão de Portugal antes dos conteúdos expositivos **começarem a ser montados** e o mobiliário instalado. (... *dříve než se začnou montovat výstavní prostory ...*) [infinitiv osobní]
- (33) As fogueiras, dispostas ao longo da margem do rio, são elementos que afirmam **terem começado a** desaparecer. (... *potvrdil, že předměty, které už začaly mizet.*) [infinitiv osobní minulý]

(34) Os portugueses viajam cada vez mais nesta época de festas, **começando a romper** com a tradição de fazer férias apenas no Verão. (*Portugalci čím dál tím víc cestují v době těchto svátků a začínají tak narušovat tradici pouze letních dovolených.*)

(35) Com poucos minutos de diferença em relação ao previsto, a sonda entrou na atmosfera e os dois pára-quadras abriram-se normalmente para auxiliar a travagem, **tendo os instrumentos começado a funcionar** e os elementos colhidos a ser enviados para a nave Galileu, que continuava em órbita, a 200 mil quilómetros de distância. (... *když předtím již začaly fungovat nástroje ...*)

Význam iniciální ingresivnosti vyjádřený formálně konstrukcí „começar a + infinitiv“ se může kombinovat i s jinými opisnými vazbami, v analyzovaném materiálu jsme našli bohatě zastoupenou kombinaci s konstrukcí s významem **aktuální durativnosti** „estar a + infinitiv“ a dále pak s konstrukcí s významem **prospektivní durativnosti** „ir + gerundium“. Tyto kombinace se nijak nevyklučují, z hlediska sémantického nepřipouštějí pouze kombinaci stavy významově nedělitelnými (**está a ser português; *ia sendo português*).

(36) Bom, homenagem seja feita aqui a alguns dos nossos educadores que já compreenderam isso e **estão a começar a dobrar** alguns filmes de animação. (... *a nyní začínají dabovat některé animované filmy ...*)

(37) Nessa altura, **estava a começar a estudar** composição, que eu não sabia. (... *tehdy právě začínal studovat ...*)

(38) E, enquanto a negociação da lista à Câmara de Lisboa se mantém paralisada à espera de uma decisão final de Soares jr., Jorge Sampaio **estará a começar a «perder a paciência»**, sentimento que, aliás, parece estender-se à própria direcção nacional do partido. (... *nejspíš právě začíná ztrácet trpělivost ...*)
[Forma futura ve významu modálním.]

- (39) Há mesmo quem já **esteja a começar a utilizar** a Internet para fazer chamadas telefónicas de longa distância. (*... kdo v této chvíli již začíná používat ...*)
- (40) Burillo parece **estar a começar a sentir** os resultados de ter começado a trabalhar com Javier Duarte, o mesmo treinador de Alberto Berasategui. (*Zdá se, že Burillo právě začíná pociťovat důsledky toho, že ...*)
- (41) Já **vai começando a ser** um triste hábito. (*Postupně se to začíná stávat smutným zvykem.*)
- (42) Aos poucos, Jorge **foi começando a adaptar-se** ao submundo, até aí desconhecido dele, dos sem abrigo. (*Jorge se postupně začal přizpůsobovat ...*)
[Durativnost s počátkem v minulosti, pojatá komplexně.]

4.3.1.1.3.2. „Principiar a + infinitiv“

Povahovědějový význam perifráze je dán lexikálním významem samotného slovesa *principiar*. Pro konstrukce s tímto slovesem stejná pravidla kombinací i sémantická omezení jako u skupiny předchozí, s tím rozdílem, že není stylisticky neutrální. Její výskyt je velmi omezený, a to převážně na styl odborný a literární (86 výskytů v publicistickém korpusu oproti 91 výskytu v literárním korpusu). Omezený výskyt perifrastické vazby odpovídá poměru výskytu samotných sloves (114 173 výskytů slovesa *começar*, 1409 výskytů slovesa *principiar*). Není rovněž bez zajímavosti, že další sloveso se stejným lexikálním významem, tedy sloveso *iniciar*, je v korpusu velmi početně zastoupeno jako sloveso významové (31 573 výskytů), perifrastickou konstrukcí však netvoří. Nepodařilo se nám najít ani jeden případ, kdy by spojení „*iniciar a + infinitiv*“ mělo význam iniciální ingresivnosti.

Pokud jde o konstrukci „*principiar a infinitiv*“, vzhledem k nízkému výskytu nejsou v našem přehledu zastoupena všechna paradigmata. Jejich existence je však možná.

Při překladu do češtiny uijeme rovněž sloveso *začít/začínat* buď s infinitivem významového slovesa nebo s nominálním doplněním.

- (1) Por conseguinte quando o silêncio me ameaça agito um gargalo para o assustar, um gargalo imperioso como um ceptro, e **principio a chamar** em voz alta, por deformação profissional, os nomes dos meus irmãos, dos meus amigos, dos meus colegas, das pessoas que conheci quando Lisboa e eu éramos novos. (... *a začínám nahlas volat ...*)
- (2) Ainda antes da abertura do concurso para as televisões privadas o grupo de Belmiro de Azevedo **principiou a delinear** um projecto de televisão que viria completar a sua participação na comunicação social, onde detém um jornal, o Público, e duas rádios, a Memória FM e a Rádio Nova. (... *začal s plánováním televizního projektu ...*)
- (3) Gémeos filhos de Gonçalo Aires Ferreira, companheiro de Zarco, eram os primeiros portugueses oriundos do mundo atlântico que **principiava a amanhecer**, com o (re) descobrimento, achamento ou encontro do arquipélago da Madeira. (... *byli to první Portugalci, pocházející z atlantského prostoru, který se začínal rodit ...*)
- (4) Começou por reparar que até à palavra estb o texto estava legível, ou seja, tinha sido a partir deste momento que o vírus **tinha principiado a atacar**. (... *virus, který již začal útočit ...*)
- (5) Em 1934, Hitler desfez-se das SA, uma milícia militarizada que **principiara a contestar-lhe** o poder, de um modo particularmente expeditivo, mandando matar 150 dos seus dirigentes, quando eles estavam reunidos. (... *militarizovaná milice, která se již předtím začala stavět na odpor jeho moci...*)
- (6) Mas, no princípio dos anos 80, o Vaticano começou a mostrar-se cada vez menos à vontade em relação à crescente independência da Igreja clandestina, **princiando a criticá-la** publicamente. (... *a začal ji veřejně kritizovat.*)

- (7) Segundo apurámos, a obra foi esta semana visitada por responsáveis dos serviços técnicos da Câmara do Porto, os quais confirmaram que o parque em si está pronto para **principiar a** recolher automóveis. (... *parkoviště je připraveno začít přijímat auta.*)

4.3.1.1.3.3. „Recomeçar a + infinitiv“

Povahovědějový význam konstrukce je dán lexikálním významem slovesa *recomeçar*. a stejně jako konstrukce „*passar a + infinitiv*“ se předpokládá kontextové zařazení. Zatímco u vazby se slovesem *passar* přecházíme k jiné činnosti, zde se naopak ke stejné činnosti vracíme. Vycházíme ze skutečnosti, že slovesný děj začal, byl přerušen a opět započat. Vyjadřuje tedy dva různé aspektuální významy. B. Zavadil (Zavadil – Čermák, 2010) tuto vazbu mezi konstrukce s významem iniciální ingresivnosti nezařadil. I my jsme si vědomi toho, že její význam by v některých případech mohl být interpretován jako repetitivní. Podívejme se na následující příklady:

- (1) Depois de uma pausa considerável, recomeçou a falar.

(Po dlouhé odmlce začal znovu mluvit.)

- (2) Depois de uma pausa considerável, voltou a falar.

(Po dlouhé odmlce začal znovu mluvit.)

- (3) Recomeçou a encontrar-se com os filhos.

(Znovu se začal stýkat s dětmi.)

- (4) Voltou a encontrar-se com os filhos.

(Znovu se setkal s dětmi.)

Význam výpovědi (1) a (2) je shodný, význam výpovědi (3) a (4) je však rozdílný. Domníváme se nicméně, že konstrukce „*recomeçar a + infinitiv*“ mezi vazby s významem iniciální ingresivnosti patří.

Konstrukce je stylisticky neutrální, větší množství výskytů však bylo nalezeno v literárním korpusu. V českém jazyce se derivační prefix s tímto významem užívá pouze v

odborné terminologii (reimplantovat, reinkarnovat, restituovat), proto při překladu do češtiny většinou uijeme adverbiálního doplnění, slovesa obnovit s objektovým doplněním (11), (13) nebo zcela jiné větné konstrukce (12), (15). Z našeho pohledu se nám zdá málo přijatelná kombinace výrazových a významových prostředků v příkladu (18), neboť spojení infinitivu minulého, iniciálnosti vyjádřené opisnou vazbou „*recomeçar a + infinitiv*“ a adverbiálního doplnění se zdůrazněnou dobou trvání je dle našeho názoru negramatické.

U této vazby platí stejná sémantická omezení jako u vazeb se slovesem „*começar a + infinitiv*“ (kapitola 4.3.1.1.3.1.). Je možná její kombinace s jinými opisnými vazbami, například s konstrukcí s významem aktuální durativnosti „*estar a infinitiv*“ (22). Fakt, že se nám nepodařilo exemplifikovat všechna paradigmata vazby (například imperativ, složené perfektum, infinitiv osobní minulý) přičítáme omezenému výskytu. V korpusu CETEMPúblico jsme našli pouhých 320 výskytů, v literárním korpusu Corpus do Português 198 výskytů.

(5) Ou seja, **recomeçam a praticar** assaltos e atentados, pelos quais Carlos Antunes e Isabel do Carmo são presos em Junho de 1978. (*To znamená, že opět začínají s přepady a atentáty ... / opět se vrátili k přepadům a atentátům.*)

(6) Um trolley **recomeçou a rodar**, mas as lojas permaneceram encerradas.
(*Jeden trolejbus se znovu rozjel ...*)

(7) **Recomeçava a** guerra civil, contra as tropas nacionalistas, de Chiang Kaishek.
(*Znovu začínala občanská válka ...*)

(8) Foi o porta-voz de Albright quem anunciou que o visto de entrada nos Estados Unidos foi aprovado ontem de manhã, depois de ter sido negado durante meses – mais exactamente desde que o IRA **recomeçara a usar** métodos violentos na Irlanda do Norte. (*... od té doby, co se IRA začala opět uchýlovat k násilným metodám ...*)

(9) Na sexta-feira, Lebed tinha já colocado em dúvida as capacidades de Boris Ieltsin, ao afirmar à televisão pública alemã ZDF que o chefe de Estado „**tinha recomeçado a beber**“, para além de considerar ter fortes motivos para pensar

que as próximas eleições presidenciais «terão lugar antes do ano 2000. (... *že už předtím začala hlava státu znovu pít...*)

- (10) A médio prazo, porém, as perspectivas são «inquietantes», uma vez que «esgotadas as possibilidades de economizar com as despesas militares, em meados da década, o déficit **recomeçará a aumentar**, a menos que se consiga travar a tendência de explosão das despesas com a saúde ou que os impostos sejam aumentados em fortes proporções. (*Ve střednědobé perspektivě však [...] deficit pravděpodobně začne opět narůstat ...*) [Zdůrazněn modální význam futura.]
- (11) A agência de notícias Kyodo, que divulgou a informação, acrescentou que o governo nipónico **vai recomençar a conceder** vistos de turista a cidadãos sul-africano e deixar de aconselhar os japoneses a evitarem viajar para aquele país africano. (*Tisková agentura Kyodo [...] dodala, že japonská vláda obnoví udílení turistických víz ...*)
- (12) Os trabalhadores, concentrados em plenário nas instalações fabris, em Santo Tirso, ouviram, da voz do director-geral, informações pouco claras sobre a data exacta em que a fábrica **recomeçaria a trabalhar**. (*... nejasné informace o tom, kdy přesně bude továrna znovu uvedena do provozu.*)
- (13) «Sem a chegada das forças da Nato, em obediência aos acordos de Dayton, Sarajevo não **teria recomençado a viver** (... *Sarajevo by nikdy nebylo obnovilo svůj život.*)
- (14) Também para a próxima terça-feira está previsto que a Comissão Eventual de Revisão Constitucional **recomece a trabalhar**. (*... předpokládá se, že Komise pro případnou revizi ústavy začne znovu pracovat / obnoví svou činnost.*)
- (15) Isso fez com que a máquina de boatos em Washington **recomeçasse a trabalhar** a todo o vapor. (*... to způsobilo, že se washingtonské zdroje klepů opět rozjely na plné obrátky.*)

- (16) Até mesmo a indústria petrolífera iraquiana, paralisada devido às sanções -- a ONU permitiu a venda de algum petróleo para a compra de alimentos e medicamentos, mas Saddam, orgulhoso, recusou a reduzida produção que lhe foi imposta – poderá ruir em pouco tempo, se **recomeçar a laborar** em plena capacidade, por falta de peças sobressalentes. (*... pokud začne pracovat na plný výkon ...*)
- (17) Na próxima semana **deverá recommear a correr**. (*Příští týden by měl opět začít běhat.*)
- (18) Talvez **tenha sido de ter recommear a fumar durante seis meses**, numa altura em que me sentia muito deprimido, mas agora já não fumo outra vez. (*Možná to bylo tím, že jsem znovu začal kouřit během šesti měsíců, kdy jsem se cítil v depresi ...*)
- (19) Precisam, além disso, de ter tentado deixado de fumar pelo menos uma vez e de estar dispostas a continuar a colaborar na investigação, mesmo se entretanto **recommear a fumar** (*... i když mezitím začnou znovu kouřit ...*)
- (20) Em 1987, a Sónia alienou 66 por cento do seu capital ao Banco Fonsecas & Burnay, **recommear a construir** mais alguns prédios. (*... a začala s rekonstrukcí některých budov.*)
- (21) O trânsito ficou interrompido durante cerca de hora e meia, **tendo recommear a circular** com alguma dificuldade cerca das 14h30, situação que se prolongou ainda durante parte da tarde, em que ficou ainda afectado o sistema de sinalização automática. (*... provoz byl s těžkostmi obnoven kolem 14.30 ...*)

Kombinace s jinými vazbami

(22) Hoje, a Coelima **está a recomençar a trabalhar**, tendo na administração sociedades de capital de risco e um passivo reduzido a seis milhões de contos, mas com o pagamento de muitos dos débitos aprazados apenas para quando a empresa estiver a vender em força. (... *právě začíná obnovovat provoz / právě dnes je opět uváděna do provozu ...*)

4.3.1.1.3.4. „Passar a + infinitiv“

Tato konstrukce je téměř stejně četná jako vazba *começar a + infinitiv*“ (31 948 výskytů v Linguatece/CETEM Público) a vyskytuje se bez rozdílu ve všech funkčních stylech. Při analýze korpusového materiálu se nám podařilo najít vazbu ve všech paradigmatech (slovesných formách) kromě imperativu a konjunktivu předbudoucího času. To ovšem neznamená, že by tato vazba nebyla možná (například věty *Passa a estudar outra língua / Não passes a estudar outra língua* jsou v portugalštině zcela gramatické). Stejně tak neexistují žádné gramatické ani sémantické důvody pro neexistenci konjunktivu předbudoucího času. Na rozdíl od konstrukce se slovesem *começar* však kromě počátku děje zahrnuje i kontextovou (implicitní nebo explicitní) závislost na předchozím ději, jehož opuštěním je začátek nového podmíněného. I zde je sloveso *passar* nejen nositelem významů morfologických, ale zachovává si i svůj lexikální význam, i když poněkud oslabený. Může se kombinovat s pasivními konstrukcemi (1), překvapivé jsou však příklady (2) a (6), kde se sloveso *passar* kombinuje s konstrukcí s rezultativním významem pasivním, a dále příklad (4), kde nalézáme kombinaci s modálním slovesem v postpozici. Předpokládali bychom spíše opačné postavení (*teve que passar a correr* a nikoliv *passou a ter que correr*). Ze systému opisných vazeb a jejich možných kombinací vybočuje rovněž příklad (16), který je z našeho pohledu negramatický. Jediná možná interpretace je chápat spojení *ir levar* jako jednu významovou jednotku.

Nezaznamenali jsme ani žádné omezení sémantické. V překladu do češtiny je možné podle kontextu užít neutrální sloveso „začít“ s infinitivem, případně „přejít k čemu“, někdy je třeba se uchýlit k jiné syntaktické konstrukci. (2), (4), (11), (12), (18). Přestože bychom předpokládali, že se kontextová závislost na předchozím ději projeví při překladu do češtiny i

v univerzální možnosti užití slovesa „*přejít*“ (zahrnuje-li v sobě právě přechod od jednoho děje k jinému) tato možnost se nepotvrdila. Ze všech analyzovaných příkladů lze toto sloveso užít jen v příkladech (8), (12), (17), (21), (27) a (31). Daleko častější je neutrální vazba „*začít něco dělat*“, což nás vede k závěru, že se lexikální význam slovesa *passar* vytrácí a závislost na předchozím ději nebo stavu nemusí být ani implicitní. Vzato obecně, každému ději něco předchází. Z našeho pohledu jsou konstrukce se slovesem *começar* a *passar* do jisté míry synonymní.

- (1) Quando a lei entrar em vigor, dentro de dois meses, **passa a ser** proibido fumar em todos os lugares públicos (... *začne platit zákaz kouření* ...)
- (2) Tabelas de preços de afixação obrigatória -- Os cabeleireiros, garagens e postos de gasolina, lavandarias e tinturarias **passam a estar obrigados a indicar** os preços dos serviços prestados, afirma uma portaria ontem publicada no «Diário da República (...*pro prádelny a čistírny začne platit povinnost označovat* ...)
- (3) O valor das casas duplicou e as pessoas **passaram a acreditar** que vale a pena restaurar a sua casa. (... *začali věřit, že* ...)
- (4) Johnson **passou a ter de correr** praticamente sem «cachet» de presença. (... *byl nucen začít běhat* ...)
- (5) Como braço direito do vice primeiro-ministro, **passou a prever** os cenários políticos e a tomar parte nas reuniões de estratégia. (... *se nyní začal zabývat možnými politickými scénáři* ...)
- (6) A morte de um jovem timorense desencadeou confrontos entre as tropas timorenses e a população de Baucau, cidade de Timor-Leste, que **passou a estar isolada**. (... *a obyvateli Baucau ..., které bylo zcela odříznuto.*)
- (7) À medida que os anos avançam, a fuga à rotina tem-se tornado um dos principais trunfos do canal, cuja promoção de acontecimentos especiais **tem passado a**

constituir um dos principais motivos de subscrição. (... *postupně začala představovat [a ještě představuje] jeden z hlavních důvodů, proč si kanál předplatit.*)

(8) Acreditam que, dessa forma, a Igreja Católica possa recuperar adeptos que, ao longo dos anos, **têm passado a aderir** a outras religiões. (... *kteří postupně přecházení k jiným církvím.*)

(9) Este ramo da ciência, desenvolvido por Isaac Newton, viria a constituir o pilar fundamental na arquitectura de um novo mundo em que a Terra **passava a girar**, como todos os astros próximos, em volta do Sol. (... *kdy se země začala točit ...*)

(10) Segundo o calendário pré-estabelecido, o tribunal só voltaria a reunir no dia 24 de Março, mas nem por isso os três dias que se seguiram seriam menos preenchidos de acontecimentos relacionados com o julgamento, a começar logo pelo anúncio, avançado 24 horas depois, de que Domingos Antunes decidira mudar de advogado e **passara a aconselhar-se** com Ferreira Alves, que o acompanhara durante grande parte do processo. (... *poté, co bylo oznámeno, že se Domingos Antunes již předtím rozhodl změnit advokáta a začal se radit s ...*)

(11) Ela, nos últimos tempos em que a deixavam viver no mundo, **tinha passado a ser** uma pessoa mesmo muito estranha (por vezes andava com uma faca de brinquedo, não sabia bem quem era, e quando já não vivia com T. S. Eliot continuava a aparecer na Faber a perguntar por ele; uma vez pôs um anúncio no «Times» que dizia mais ou menos. (... *se z ní stala opravdu velice divná osoba ...*)

(12) O objectivo é alcançar uma «estreita articulação com os centros regionais de Segurança Social e, para isso, o instituto **passará a gerir** de forma integrada um amplo conjunto de programas participados por várias instituições sociais... (... *přejde na integrovanou formu řízení ...*)

- (13) Pelo que ontem foi referido no tribunal, o arguido, a partir de determinada altura, **terá passado a sofrer** de crises de pânico e de imaginárias ameaças de ataques cardíacos, o que o levou a ser atendido 12 vezes no Hospital de Santo António (*... nejspíš začal trpět záchvaty paniky...*) [Význam modální.]
- (14) Contactado pelo Público, o vereador social-democrata de Lisboa confirmou que os encontros com Meneses **vão passar a realizar-se** «regularmente», mas negou que se trate de uma «concertação» de acções (*... se začnou uskutečňovat pravidelně ...*)
- (15) Em Portugal, um recente decreto-lei do Governo propõe que o Dia de Finados **passe a ser feriado**, extinguindo, ao mesmo tempo, o de Todos-os-Santos. (*... aby Dušičky začaly být dnem pracovního volna / svátkem ...*)
- (16) O certo é que os pais temem cada vez mais pela segurança dos seus filhos e há mesmo quem **tenha passado a ir levá-los e buscá-los** às aulas. (*... jsou i rodiče, kteří začali vozit děti do školy i ze školy.*)
- (17) Houve quem desistisse do telefone e **passasse a recorrer** ao fax. (*... a přešel na fax.*)
- (18) A referência à obra de Camilo Castelo Branco surge abaixo, em letras pequenas, como se Simão, Teresa e Mariana e o drama de que são protagonistas **tivessem passado a ter** outro criador. (*... jako by bývali měli jiného tvůrce.*)
- (19) As coisas já estão como estão, mas se um dia **passarmos a andar** desarmados, então matam-nos nas ruas. (*... ale pokud jednou začneme chodit neozbrojení ...*)
- (20) É uma medida excelente: no dia em que fosse posta em prática, as prisões tornar-se-iam incontroláveis, porque todos os presos **passariam a ter** mau comportamento, visto que nada ganhavam com a atitude inversa. (*... protože všichni vězni se začnou chovat špatně ...*)

- (21) Segundo a Televisão da Comunidade de Estados Independentes, os manifestantes terão respondido a um apelo do ex-Presidente, que entretanto **teria passado a liderar** um comité de greve à escala da república (*... který mežitím pravděpodobně přešel do vedení stávkového výboru ...*)
- (24) O objectivo é levar a banca a converter cerca de um milhão de contos de créditos em capital social, o que permitiria a estes investidores **passar a controlar** pouco menos de dez por cento do capital. (*... aby začali kontrolovat ...*)
- (25) Só 5,4 por cento dos inquiridos disse **ter passado a tomar** essa precaução, e, como se esperaria, foram sobretudo os homens que o fizeram. (*... řekl, že začal být obezřetný ...*)
- (27) Apesar de desde aí as escolas de enfermagem **terem passado a usar** a designação de «superiores», estudantes e professores concordam que pouco ou nada mudou desde aí. (*... začaly užívat označení / přešly na označení ...*)
- (28) Os traficantes contornaram o problema **passando a importar** a morfina-base do Crescente Dourado e investindo na transformação daquela em heroína. (*... a začali dovážet ...*)
- (29) Um terceiro aspecto que importa sublinhar reside no facto de Seyrig ter abandonado a sociedade que mantinha com Eiffel em 1881, pouco tempo após a construção da Ponte Maria Pia, **tendo passado a colaborar** com uma empresa rival, a Sociéte de Construction de Willebroeck, de Bruxelas. (*... když předtím začali spolupracovat s ...*)

Kombinace s modálními slovesy

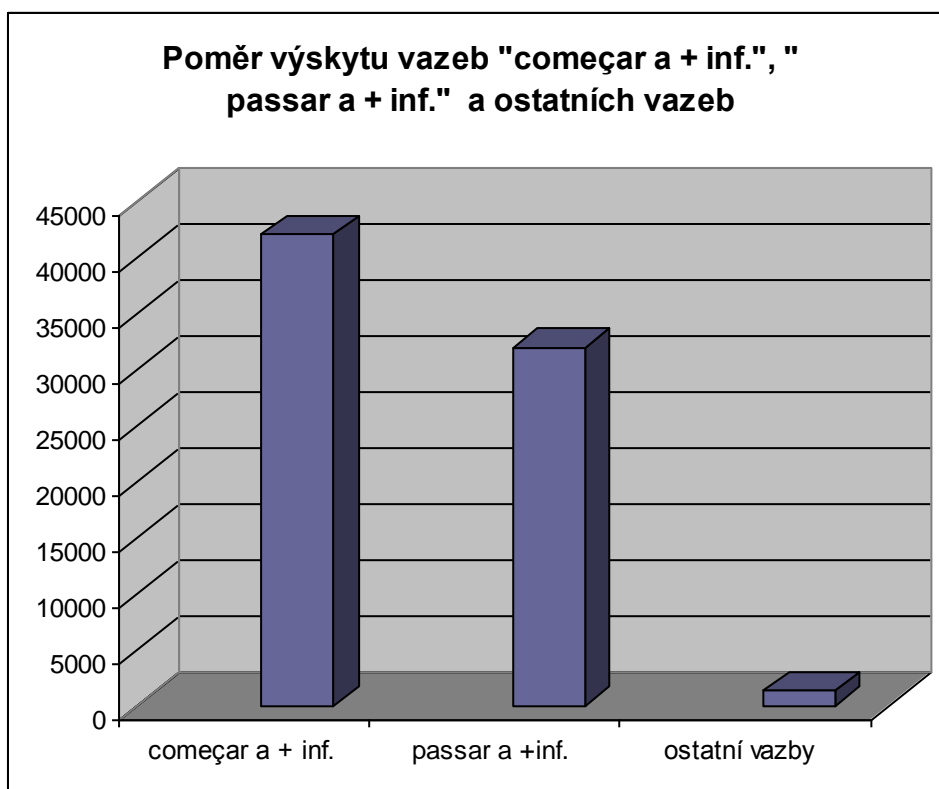
- (30) O que é talvez mais original e mais útil nesta iniciativa, porém, é que, através do correio electrónico da Internet, os portugueses -- todos os portugueses, lembra o PS, solícito, e não apenas os que elegerem os deputados socialistas -- **poderão passar a fazer** perguntas e a enviar críticas e sugestões aos

parlamentares da rosa. (... *socialističtí poslanci budou moci přejít k otázkám ... / budou moci začít klást otázky ...*)

(31) Repartirá, assim, o peso da sua produção entre caixas e partes de caixas de velocidade para outros construtores, enquanto para a Renault, a fábrica **deverá passar a produzir** partes de caixas de velocidade. (... *bude muset přejít na výrobu ...*)

H. Barroso považuje konstrukce „*começar a + infinitiv*“ a „*passar a + infinitiv*“ pro jejich četnost a možnost použití bez stylistického omezení za obecná gramatická syntagmata aspektuálního / povahovědějového významu iniciální ingresivnosti (srov. Barroso, 1988, s. 165) Všechny ostatní vazby mají omezené použití, přičemž omezení mohou být buď stylistická nebo sémantická.

Z následující ho grafu jasně vyplývá frekvence výskytu jednotlivých konstrukcí. Ve sloupci 3 je sdruženo čtrnáct dalších vazeb s významem iniciální ingresivnosti, které se nám podařilo najít. Jejich vzájemný poměr bude zobrazen v dalším grafu.

Graf 2. Poměrné vyjádření výskytu vazeb „*começar a + infinitiv*“, „*passar a + infinitiv*“ a ostatních vazeb s významem inminentní ingresivnosti .

4.3.1.1.3.5. „Desatar a + infinitiv“

Konstrukce „*desatar a + infinitiv*“ patří spolu s perifrastickými vazbami se slovesy *pôr-se, romper, deitar, pegar, largar, entrar, meter-se, precipitar-se, soltar a cair* do skupiny vazeb, v nichž výsledný význam iniciální ingresivnosti vyplývá ze spojení obou sloves, morfematického i plnovýznamového. Neplatí to o všech stejnou měrou, například u slovesa *desatar a entrar* by pravděpodobně i nepoučený uživatel dokázal možný význam celé vazby odhadnout. To platí i o vazbě se slovesem „*pôr-se a + infinitiv*“, tady ovšem díky existenci podobné vazby v češtině.

V korpusu Linguateca/CETEMPúblico jsme našli 534 příkladů vazby „*desatar a + infinitiv*“. Některá paradigmata se nepodařilo zdokumentovat, to však nevylučuje jejich možnou existenci. Například vazbu ve formě složeného perfekta jsme našli v literárním korpusu (Corpus do Português). Zároveň je z diachronního pohledu patrné, že je tato vazba vývojově na ústupu (viz srovnávací tabulka č. 4). Konstrukce je možná v záporu (2) i v rozkazovacím způsobu (20). Rozdíl mezi neutrální vazbou „*começar a + infinitiv*“ a expresivní vazbou „*desatar a + infinitiv*“ můžeme dobře porovnat v příkladu (21).

Pomocné sloveso si do určité míry zachovává svůj původní lexikální význam – *desatar* = „rozvázat“, „rozpoutat“, což naznačuje náhlý začátek děje. To omezuje jeho stylistické využití spíše na hovorový a literární funkční styl, zároveň však také jeho kombinaci s některými sémantickými třídami sloves. Není možná jeho kombinace se slovesy stavovými, s ostatními slovesy atelickými (procesy) se kombinuje výjimečně, v příkladech jsme našli například slovesa *telefonar, falar, doer, investir, pedir, andar* (8), (19). V těchto případech je v češtině pro přesné, nebo alespoň přibližné zachování významu většinou nutné nějaké adverbialní doplnění. Nejčastější je jeho spojení se slovesy telickými (procesy dovršovanými). Možná je i jeho kombinace s body. V kombinaci s nimi nabývá významu iterativního. Nenašli jsme žádnou kombinaci se slovesem z třídy dovršení/kulminace (děj trvající krátkou dobu, ale s výsledným stavem). Věty **Desatou a ganhar a corrida; *desata a chegar às cinco horas* nejsou v portugalštině gramatické. Možná by snad byla jejich interpretace ve významu iterativním, v češtině se slovesem nedokonavým (nejednou začal přicházet/chodit v pět hodin) v prvním příkladu by však bylo nutné objektové doplnění v plurálu (*ganhar corridas* - „vyhrávat závody“). Konstrukce je možná i v záporu a v rozkazovacím způsobu. Imperfektum ve spojení se slovesy telickými má význam iterativní. Nejčastější je kombinace se slovesy *correr, fugir, tossir, rir, gritar, disparar*.

Na rozdíl od konstrukcí „*começar a + infinitiv*“ a „*passar a + infinitiv*“, u nichž při překladu do češtiny zůstává většinou zachována stejná konstrukce, tedy sloveso „začít“ / „přejít“ s infinitivem, „*desatar a + infinitiv*“ lze přeložit též slovesy s předponou **roz-** nebo **vy-** (*desatar a correr* = „rozběhnout se“, „náhle vyběhnout“), případně nějakou expresivnější konstrukcí (*desatar a fugir* = „dát se na útěk“). V některých případech si však při překladu do češtiny musíme pomoci adverbialním doplněním (6), (8).

- (1) Anda tanta gente no ar que a Duquesa **desata a espirrar**. (... *začíná kýchat* ...)

- (2) „Fujam!“, o espectador não **desata a correr**, mas pressupõe que se trata da própria peça e fica sossegado no lugar. (... *divák se nedá na útěk, ale* ...)

- (3) A mestra e a aprendiz destes «Homens» não ficariam mal no Parque Mayer, num daqueles quadros de rua em que duas coristas dialogam com o «compère» numa linguagem alegre e brejeira (e quando, a certa altura, a dissertação se torna um pouco mais substanciosa, Alexandra **desata a bocejar**, faz bocejar a Graça e o público também alinha no bocejo geral...) (... *Alexandra začne zívát a nakazí tím Graçu* ...)

- (4) Posto perante os factos, o marinheiro **desatou a fugir**, mas houve quem o perseguisse e o chamasse a responder pelos estragos causados na mitologia da Expo. (... *dal se na útěk* ...)

- (5) Foi dito perante o colectivo judicial que a Criança A revia cenas do incidente, enquanto a Criança B **desatava a chorar** sempre que lhe mencionavam o assassinio de James. (... *Dítě B se rozplakalo pokaždé, když před ním padla zmínka o* ...)

- (6) E que esses programas se baralhassem de tal modo com os outros que, 15 dias depois, o telespectador não teria alternativa: mudaria para o canal de serviço público; ou então faria ainda melhor e, desesperado, **desatava a ir** ao teatro, ao cinema, a ouvir música, a ler livros, quer dizer: a ser cliente dos melhores produtos da Sec. (... *najednou začali chodit do divadla* ...)

- (7) Já Maria José Nogueira Pinto optou por classificar a resolução do PS e do PSD de „ladainha“, frisando que „os outros Estados-membros perante isto **desatarão a rir**“. (... *že to ostatní členské státy rozesměje ...*)
- (8) É duvidoso, por exemplo, que os empresários **desatem a investir** apenas porque o crédito é barato, mas já não é mau que se elimine esse «obstáculo» a um maior investimento (toda a gente sabe que este não pode ser feito apenas por recurso ao crédito! (... *že náhle začínají investovat pouze proto, že ...*))
- (9) Bebo para que as remotas cicatrizes doutros corpos não **desatem a doer**. (... *aby rány najednou nezačaly bolet.*)
- (10) A bailarina **terá** então **entrado** em pânico e **desatado a correr**, o que teve o efeito de avivar as chamas que acabaram por lhe consumir a saia. (*Baletka nejspíš propadla panice a dala se do běhu ...*) [Význam modální.]
- (11) As pessoas das cidades do Iowa **vão desatar a dizer**: „Oh não!“ (... *a obyvatelé měst v Iowě začnou najednou říkat: „Ach ne!“*)
- (12) **Irão** os comerciantes **desatar a correr** atrás de um programa que lhes pode dar, essencialmente, apoio aos juros dos empréstimos? (*A začnou snad podnikatelé najednou vyhledávat program ...*) [Význam modální.]
- (13) Tinha sido uma mulher a contar-mo, mas ela, afinal de contas, **desatara a rir-se**, orgulhosa dessa extraordinária „mistura“ do sangue africano com o marialvismo português. (... *ale ona se nakonec rozesmála ...*)
- (14) Os políticos **desatariam a clamar** por um regresso dos soldados a casa e soltar-se-iam as amarras que continham o Iraque. (*Politici by nejednou začali volat po návratu vojáků ...*)
- (15) Se lho tivessem dito, eles teriam **desatado a rir**. (*Kdyby jim to bývali řekli, byli by propukli v smích.*)

- (16) É por isso improvável que os operadores de todo o mundo **desatem a vender** escudos num mesmo dia provocando uma queda colossal da moeda portuguesa. (... *že by makléři z celého světa začali najednou prodáva ...*)
- (17) E depois, é estranho que todos os notáveis do PSD, numa insólita sintonia, **tenham desatado a** vaticinar o abandono do líder. (... *je divné, že by všechny špičky sociální demokracie [...] předvíдалy odstoupení lídra.*)
- (18) Seria, presume-se, uma estratégia publicitária de grande eficácia, embora se corresse o risco de a primeira parte da experiência ser tão realista que o cliente **desatasse a fugir** antes da chegada das delicadas fragrâncias às suas narinas. (... *přestože hrozí nebezpečí, že by první část té zkušenosti byla tak realistická, že by se klient dal na útěk ...*)
- (19) «Se toda a gente **desatar a** andar pelo Eixo, não se resolve o problema do afunilamento em Sete-Rios», sustentou uma fonte camarária, citada pela agência Lusa, para quem a nova estrada deve ser vista, apenas, como «mais uma via». (*Jestliže všichni začnou najednou jezdit po Spojce [nové komunikaci], nevyřeší se tím problém dopravní zácpy v oblasti Sete Rios ...*)
- (20) Esqueça por mais algum tempo a sua obra e **desate a emprestar** a sua portentosa voz a algumas imitações, por exemplo, de Ney Matogrosso ou qualquer outro nome consagrado – e talvez lhe saia, enfim, a sorte grande dos jovens talentos descobertos no Chuva de Estrelas. (*Zapomeň na nějaký čas na svou práci a koukej začít využívat svůj výjimečný hlas / rychle začni využívat ...*)
- (21) Já me aconteceu começar a actuar ao ar livre e **desatar a chover** e toda a gente a fugir. (*Už se mi stalo, že jsem začal účinkovat na otevřené scéně a najednou se spustil déšť a všichni utekli.*)
- (22) Tudo corria em paz até Mário Viegas **desatar a falar** de improviso. (*Všechno šlo dobře do té doby, než Mário Viegas znenadání začal mluvit bez přípravy.*)

(23) Sem perder tempo, o irmão do jogador Paulo Amor terá puxado de um revólver **desatando a disparar.** (*Aniž by ztrácel čas, bratr hráče Paula Amora vytáhl revolver a začal střílet.*)

(24) Mudaram de mãos, 2,211 milhões de acções e, na opinião de alguns responsáveis, «a `performance' menos positiva da EDP poderá justificar-se pelo facto de os investidores institucionais terem conseguido mais acções do que o previsto, **tendo desatado a vender.** (... *když najednou začali prodávat.*)

4.3.1.1.3.5. „Pôr -se a + infinitiv“

Stejně jako u předchozí konstrukce vyplývá výsledný význam iniciální ingresivnosti ze spojení obou sloves. Je to vazba výrazně expresivní, zdůrazňuje náhlý začátek děje, navíc z podrobné analýzy příkladů vyplývá, že se vazba převážně pojí se životnými subjekty, neboť předpokládá jistou intencionalitu. Do činnosti je zapojený samotný subjekt (1). Tím se liší od vazby nereflexivní „pôr a infinitiv“, v níž je cílem činnosti objekt (2). I tato vazba však může mít význam iniciální ingresivnosti (*pôr a tocar* = rozehrát, *pôr a mover* = rozhýbat, *pôr a chorar* = rozplakat). Většinou má však jiný význam (3) (4). V korpusovém materiálu jsme našli i případy, kdy nereflexivní forma beze zbytku odpovídá významu perifrastické vazby reflexivní (10). Dle našeho mínění se jedná o negramatickou, nicméně v hovorovém jazyce přípustnou formu. Žádný z autorů, kteří se tomuto problému věnují, však takový příklad neuvádí, ani se o této možnosti nezmiňuje.

Někdy je v konkrétní výpovědi dynamika a expresivnost celé perifráze oslabena sémantikou významového slovesa a adverbialního doplnění (21).

Barroso (1988, s. 165) uvádí, že tato vazba nemá s výjimkou kombinace se sponovými slovesy *ser* a *estar* žádná další omezení, nám se však zdá spojení se slovesy stavovými (nedynamickými) nemožné. Našli jsme pouze jeden příklad s modálním slovesem *querer*, nejsme si však jisti jeho gramatičností (9). Konstrukce se slovesy telickými a bodovými má v kombinaci s tvarem imperfekta význam iterativní (7).

V korpusovém materiálu jsme našli zastoupena všechna paradigmata s výjimkou formy složeného perfekta a indikativu budoucího času. Obě formy jsou však možné.

Vzhledem ke své expresivnosti se tato perifráze používá více v hovorovém a literárním stylu, v korpusu CETEMPúblico jsme našli pouhých 3000 výskytů, v literárním korpusu 469.

Při překladu do češtiny lze použít spojení „dát se do ...“, „pustit se do ...“, „začít něco náhle dělat“, případně předpony **roz-**. Někdy je třeba pro zachování významu volit v češtině jinou větnou konstrukci (15).

(1) Sempre que quis, **pus-me a tocar** o piano.

(Vždycky, když jsem chtěl, začal jsem hrát na piano.)

(2) Sempre que quis, soube **pôr a tocar** esse „instrumento“ que é o público.

(Vždycky, když jsem chtěl, dokázal jsem rozehrát „nástroj“, jímž je obecenstvo.)

(3) Num mundo que, cada vez mais, é único, onde a informação instantânea nos **põe a reagir** globalmente aos mesmos acontecimentos e estímulos, é preciso que haja respostas globais e essas respostas devem ter em conta os grandes princípios da igualdade e da justiça, porque, senão, caminhamos para um impasse trágico, no final deste milénio. (... *kde nás náhlá informace donutí globálně reagovat ...*)

(4) «Um analfabeto que, no entanto, vocês **puseram a assinar** a declaração de Balibó e mantiveram quatro anos como governador», responde-se do outro lado.

(Analfabet [...] kterého jste přinutili ...)

(5) É noite cerrada quando se **põe a correr** pela «Avenida dos Franco-Atiradores», a caminho de casa. *(Je už nad ránem, když rychle vyrazí ... směrem k domovu.)*

(6) Imagine que eu me **punha a dizer**: „Sabe, agora estou outra vez agarrado, por acaso não tem aí mil paus, que eu precisava de ir comprar uma chinesa e tenho o homem ali à espera...“ *(Představte si, že bych začal najednou říkat ...)*

[Význam modální.]

(7) Chegara a temê-lo, principalmente quando se **punha a gritar** em «estrangeiro»!

(... hlavně vždycky, když se dával do křiku v cizím jazyce.)

- (8) E há testemunhos de que o homem realmente **se punha a falar** uma mistura de árabe e japonês. (... jsou svědkové, že ten muž opravdu najednou začal mluvit...)
- (9) *Quando se **põe a querer** fazer como os construtores especialistas fica menos à vontade. (*Když se mu zachce...*)
- (10) Mas não tenha a ilusão de pensar que todos são cumpridores, nem acredite que, como os evasores e defraudadores logo **puseram a correr**, se pensa aumentar impostos sobre «os ricos». (... že se hned dají na útěk, jakmile se začne uvažovat o zdanění „bohatých“.)
- (11) Mas antes de terminar, Eurico haveria ainda de deixar muita gente à beira das lágrimas, quando, sem ninguém esperar, **se pôs a cantar** o hino nacional. (... a najednou, aniž by to kdo čekal, se dal do zpěvu státní hymny.)
- (12) „Ora, não estejas preocupado comigo“ disse a alguém que, do outro lado da linha, **se pusera a chorar**. (... kdo se [předtím] na druhé straně telefonu rozplakal.)
- (13) Quando terminou a sua mensagem bilingue, já muita gente **se tinha posto a andar**, rumo às «barracas». (*Ještě než zakončil své dvojjazyčné poselství, vyrazila už spousta lidí směrem ke stánkům.*)
- (14) Não me vou **pôr a comprar** apenas para ter „nomes“. (*Nezačnu najednou kupovat jenom proto, abych měl ‘značky’.*)
- (15) Um arrivista nazi a quem tivesse caído nas mãos, pelo preço da chuva, uma empresa pacientemente organizada por outrem mais facilmente **se poria a dilapidar** esse património do que a pagar no prazo juros e amortizações.

(..., *jemuž spadl podnik zadarmo do klína [...] by daleko snadněji začal rozhazovat tento majetek.*)

(16) É preciso dar de comer à população, porque não se pode esperar que um **povo se ponha a trabalhar** quando tem fome. (... *protože není možné očekávat, že lidé začnou pracovat, když mají hlad.*)

(17) Se alguns amigos do povo e / ou generais de Abril **se pusessem a recordar** os seus passados, poderiam falar no mesmo tom do herói de «A Pele de um Fruto numa Árvore Podre». (*Kdyby si někteří přátelé lidu a/nebo generálové Dubnové revoluce najednou znovu začali připomínat svou minulost ...*)

(18) Tem medo de Zulema: „**se ela se puser a falar**, então está tudo perdido“, confessou já um ministro. (... *„jestli ta začne mluvit, je všechno ztracené“ ...*)

(19) Não *te ponhas a olhar* o relógio, meu sevandija. (... *Jenom se ted' najednou nekoukej na hodinky, ty darmožroute.*)

(20) É evidente que a pessoa não se pode **pôr a correr**. (*Je evidentní, že se člověk nemůže dát do běhu.*)

(21) Quando finalmente se levantaram, relutantes, foi para **se porem a caminhar o mais devagar que podiam** pelos corredores do Teatro do Odéon, enquanto comentavam as duas horas mais (cerca de) vinte minutos de monólogo a que acabavam de ter o privilégio de assistir. (... *aby začali co nejpomaleji korzovat po chodbách ...*)

(22) Uma mulher grávida de quatro meses foi detida pela polícia de Pelotas (cidade brasileira do Rio Grande do Sul) juntamente com o animador de um programa radiofónico, **por se terem posto a leiloar**, numa emissão em directo, o bebé que irá nascer. (... *protože začali v přímém přenosu dražit ještě nenarozené dítě.*)

(23) (Dentro do carro, os elementos da família – pai, mãe e filho – fazem o jogo da (sua) classe, *pondo-se a adivinhar* a autoria das músicas, de reportório clássico, postas a tocar no leitor de cassetes. (... *a pokoušejí se uhodnout autora hudby* ...)

4.3.1.1.3.6. „Entrar a + infinitiv“

Význam iniciální ingresivnosti je dán spojením slovesa morfematického se slovesem významovým, i když sloveso *entrar* zde funguje částečně i jako sémantém. Na první pohled se zdá, že je to konstrukce velmi početná, při podrobné analýze však zjistíme, že případů, kdy lze význam celé vazby interpretovat jako iniciální ingresivnost, je poměrně málo. V první řadě je třeba oddělit velmi časté frazeologické spojení „*entrar a matar*“ s adverbialním významem. (agresivně, tvrdě, bez skrupulí, bez prodlení) zaútočit, vtrhnout, nastoupit (1), (2), (3). V tomto významu se nejčastěji užívá ve sportovní a politické terminologii.

Kromě toho vstupuje sloveso *entrar* často do vazby s infinitivem jako plnovýznamové sloveso, infinitiv s předložkou *a* pak funguje jako polopredikační klauzule. Stejný význam může mít i spojení s gerundiem. Do češtiny pak polopredikační klauzuli překládáme většinou pomocí hlavní věty nebo adverbialního doplnění. (4), (5).

Dalším specifickým případem je opět užití vazby ve sportovní terminologii, kdy je podle našeho názoru nemožné rozhodnout, zda sloveso *entrar* je ve vazbě slovesem významovým nebo pomocným (6), (7). Někdy nepomůže ani znalost kontextu, pro konečné rozhodnutí by bylo potřeba znát konkrétní výpovědní situaci.

Ze sémantického hlediska není možná kombinace se slovesy stavovými (**entrei a ser português*), může se kombinovat se slovesy atelickými (procesy), se slovesy telickými i s body. Nejčastější je jeho spojení se slovesy telickými (procesy i procesy dovršovanými). Možná je i jeho kombinace s body. V kombinaci s nimi nabývá významu iterativního. Nenašli jsme žádnou kombinaci se slovesem z třídy kulminace (děj trvající krátkou dobu, ale s výsledným stavem). Konstrukce je možná i v záporu a v rozkazovacím způsobu.

Z hlediska stylistického převažuje užívání v literárním a hovorovém stylu. Vzhledem k nízké frekvenci se nám nepodařilo najít všechna paradigmata. V publicistickém korpusu Linguateca/CETEMPúblico jsme našli 51 výskytů ve významu iniciální ingresivnosti, v literárním korpusu Corpus do Português 82, většina z nich je však z literárních textů

napsaných před rokem 1950 brazilskými autory. Autorem více než poloviny z nich je brazilský spisovatel Machado de Assis, z čehož by se dalo usuzovat, že omezení je nejen diatopické, nýbrž i diafasické.

- (1) Orlando Rodrigues passou despercebido nas duas primeiras etapas e no contra-relógio de Vagos **entrou a matar**. (*Orlanda Rodriguese nebylo v prvních dvou etapách téměř vidět a v časovce ve Vagos tvrdě zaútočil.*)
- (2) Chamado «Esperar até Casar», o filme **entra a matar**, ou seja, sem interlúdios, sem narrador, entramos nas autênticas sessões de terapia da Igreja, algures no Sul. (*Film začíná náhle/surově, bez hudebního doprovodu, bez vypravěče ....*)
- (3) Fernando Nogueira comprometeu claramente qualquer hipótese de negociações entre o seu partido e o Governo, ao **entrar a matar** na resposta a Guterres. (*... když Guterresovi energicky/tvrdě odpověděl.*)
- (4) Recordo, com lágrimas, Samora no dia em que **entrou a assobiar** numa aula da secundária. (*... vešel a přitom si hvízdal ...*)
- (5) Mas a vontade de falar não era muita e Manuel Damásio, José Roquette e Castro Botas, que tinham chegado no carro de Pinto da Costa, tinham um táxi estrategicamente parado à porta da sede da Liga, para o qual **entraram a correr**, sem sequer abrir a boca, para chegarem a tempo ao avião que os levaria de regresso a Lisboa. (*... do něhož rychle nastoupili ...*)
- (6) Na segunda parte, o Marítimo **entrou a marcar**. (*Ve druhém poločase začalo mužstvo Marítima střílet góly./ Druhý poločas zahájilo mužstvo Marítima gólem.*)
- (7) O Benfica **entrou a jogar** rápido, procurando controlar a bola para lançar os médios no apoio a Iuran, com Paulo Sousa como principal destruidor das iniciativas da Juventus, à frente de uma defesa que contou com os regressos de José Carlos e Mozer, ao lado de Hélder e Veloso, todos marcando à zona.

(Benfica začala hrát rychle a snažila se kontrolovat míč ... / Benfica zahájila utkání rychlou hrou a snažila se kontrolovat míč ...)

- (8) O piloto aproxima-se dela em 5^a velocidade, a 260 km/h, trava, engata a 4^a e **entra a acelerar**. *(Pilot [...] zařadí 5. rychlostní stupeň a začíná zrychlovat.)*
- (9) Se as coisas correm mal, o Estado **entra a pagar**. *(Jestli to nepůjde dobře, stát začne platit.)*
- (10) Estes equipamentos substituem os que **entraram a funcionarem** em 1973, na época os melhores. *(... nahrazují zařízení, která začala fungovat v roce 1973...)*
- (11) Hillary Clinton **entrou a criticar**: o governo chinês não deve decidir o número de filhos que as pessoas podem ter. *(... začala kritikou / vstoupila s kritikou...)*
- (12) Em ocasiões destas, é como se um pássaro **tivesse entrado a voar**; um frémido corre pela sala e, por momentos, condensa-se em nós a certeza de uma humanidade melhor. *(... jako kdyby se byl rozletěl pták ...)*
- (13) E é preciso ter tempo para o fazer, pelo que não se pode correr o risco de **entrar a perder**. *(... a proto není možné začít riskovat ztrátu ...)*
- (14) Mas como Jaime Pacheco não gosta e não sabe jogar à defesa, o Guimaraes **voltou a entrar a forçar** e a criar sucessivos lances de perigo. *(...znovu začal tlačit a vytvářet nebezpečné přihrávky ...)*

4.3.1.1.3.6. „Meter-se a + infinitiv“

Význam iniciální ingresivnosti je dán spojením slovesa morfematického se slovesem významovým. Je však třeba rozlišovat vazby, v nichž si sloveso meter zachovává jeden ze svých lexikálních významů (plést se do něčeho), většinou s negativní konotací (1), (2) a vazby, v nichž pomocné sloveso svůj význam úplně ztratilo. Přesnou hranici mezi těmito

dvěma významy je těžké určit a celkové vyznění záleží vždy na konkrétní výpovědní situaci (3).

Perifráze „*meter-se a* + infinitiv není v současné portugalštině příliš častá, o čemž svědčí pouhých 21 výskytů v korpusu CETEMPúblico. Ataliba Castilho (Castillho, 1966) ji ve své studii nezmiňuje vůbec, Evanildo Bechara (Bechara 2001) a Henrique Barroso (Barroso, 1988) se o ní zmiňují jen okrajově. Barroso ve své rozsáhlé studii uvádí jen tři příklady užití této vazby s významem iniciální ingresivnosti.

Dle našeho názoru, a prostudovaný materiál to potvrzuje, nelze tuto vazbu kombinovat se slovesy stavovými, může se kombinovat se slovesy atelickými (procesy), se slovesy telickými (procesy dovršované) a s body. Nelze ho kombinovat s kulminacemi (**meti-me a passar e meta às cinco horas*).

Z hlediska stylistického převažuje užívání v literárním a hovorovém stylu. V literárním korpusu Corpus do Português jsme našli 22 příkladů brazilských i portugalských autorů píšících po roce 1950.

- (1) Sendo uma tecnologia recente e pouco fiável para trabalhos de grande precisão, Ivo Bispo acredita que quem se **mete a fotocopiar** dinheiro é maluquinho e um nabo a brincar às falsificações. (... *že kdo se zaplete se do kopírování peněz ...*)
- (2) Mas porque é que o mesmo Gonçalo da Câmara Pereira se **meteu a recitar** o «Fado Falado», imitando Villaret, trocando os papéis por onde lia e acabando por perder-se? (... *proč se vnutil s přednesem ...*)
- (3) «Se ele se **meteu a roubar** foi a primeira vez, porque nunca ninguém o viu a andar por aí na rua a fazer mal», afirmou. (*Jestliže začal krást / jestliže se zapletl do krádeže, je to poprvé ...*)
- (4) Para que é que uma privada se **mete a fazer** um programa para dois ou três por cento de audiência? (*Proč se soukromá stanice pouští do výroby programu ...*)
- (5) Aquilo que compreendi logo quando me **meti a estudar**, foi que as instituições são totalitárias. (*Když jsem se pustil do studia ...*)

- (6) Não éramos capazes de atravessar a rua, havia sempre automóveis, nenhum parava quando nos **metíamos a atravessar**, ficávamos debaixo deles. (... *když jsme začali přecházet ulici ...*) [Minulost pojatá kurzivně.]
- (7) Apesar de tudo, lamentamos ter que o lembrar, houve quem se **metesse a falar** de outras coisas. (...*byli tu i lidé, kteří snad mohli začít mluvit o jiných věcech ...*)
- (8) Quem se **meter a dar** voltas de carro pode acabar por se enfiar numa estrada que desagua directamente na água. (*Kdo se rozhodne jet autem ...*)

4.3.1.1.3.6. „Lançar (se) a + infinitiv“

Ataliba Castilho (Castilho, 1966), Evanildo Bechara (Bechara, 2001) a Henrique Barroso Fernandes (Barroso, 1988) tuto konstrukci ve svých studiích vůbec nezmiňují. Nám se však podařilo v korpusech najít příklady s prokazatelným významem iniciální ingresivnosti, a to jak v publicistickém korpusu CETEMPúblico, tak v literárním korpusu Corpus do Português (ve formě reflexivní i nereflexivní se stejným významem). Výskyty jsou málo početné (10 výskytů v korpusu publicistickém, 8 v literárním), a vývojově je tato vazba na ústupu, neboť ve vyhledávači literárního korpusu nastaveném na 19. století jsme našli 75 příkladů. Význam iniciální ingresivnosti je dán spojením slovesa morfemického se slovesem významovým. Vzhledem k nízkému počtu výskytů je počet nalezených paradigmat a významových sloves omezený, proto je nesnadné z jejich analýzy vyvozovat jakékoliv závěry. V nalezených příkladech je vazba ve spojení se slovesy *dizer, apanhar, fazer, explicar, falar, pedalar, correr a construir*, tedy pouze se slovesy dějovými. Domníváme se nicméně, že díky charakteru celé konstrukce a morfemického slovesa by omezení mohla být stejná jako u vazby předchozí. Při překladu do češtiny se podle kontextu nabízí překlad pomocí slovesa „pustit se do“, „začít“, „vrhnout se do“, „dát se do“.

- (1) Porque ninguém se **lança a fazer** coisas a um prazo de 20 anos, sabendo que a inauguração ficaria para outros. (*Protože nikdo se nepustí do práce, která má trvat dvacet let, když ví, že ...*)

- (2) Tiago Magalhães, presidente da Associação de Coimbra, desmentiu a nota de imprensa que o Ministério da Educação **lançou a dizer** que a amnistia não abrangia os alunos que não pagaram no ano passado as propinas. (... *že Ministerstvo školství najednou začalo říkat , že amnestie ...*)
- (3) Fez um grande estalo e começou tudo a tremer», relatou Isabel Traguedo, residente naquela localidade, acrescentando ainda que, assim que começou a sentir o sismo, **se lançou a correr** para a rua. (... *jakmile pocítla první otřesy, vyběhla na ulici.*)
- (4) Depois deste caso, nem a EDP, nem as câmaras nem ninguém **se vai lançar a fazer** obras como até agora, em que os estudos de impacte apenas servem para legitimar as opções tomadas», concluiu António Martinho Baptista. (...*ani radnice, ani nikdo jiný se nebude pouštět do stavebních prací jako dosud/nebude zahajovat stavební práce ...*)

4.3.1.1.3.7. „Largar a + infinitiv“

Málo početná konstrukce (9 výskytů v publicistickém korpusu, 26 v literárním) , o níž lze říci totéž, co o vazbě předcházející. Jen počet významových sloves je daleko nižší (v publicistickém korpusu jsme našli pouze vazby se slovesy *fugir, correr, chorar a falar*, v literárním dokonce pouze se slovesy *correr a rir*). Není bez zajímavosti, že příklady v literárním korpusu pocházejí téměř všechny (19 z 26) z pera jednoho autora – portugalského spisovatele Castra Soromenha. Žádný z příkladů není od brazilského autora.

- (1) O miúdo **larga a correr**, gritando «fogo», entusiasmado com o ambiente que se vivia na praça, onde ontem de manhã se juntaram velhos republicanos de gema, jovens estudantes aproveitando o sol da manhã de sábado, turistas em passeio, alheios aos acontecimentos históricos, e casais com filhos pequenos e pias intenções pedagógicas. (*Chlapec se dává do běhu ...*)

- (2) Quase enraivecida a cegonha **largou a falar** como uma matraca. (*Čáp začal téměř rozzlobeně klapat zobákem jako řehtačka.*)
- (3) O soba ergueu às copas das mangueiras a bengala do seu poder, **largou a fugir** aterrado, e eu comecei a rir até que de súbito entendi e o riso se me secou na garganta (... *polekaně se dal na úprk a já jsem se začal smát* ...).
- (4) Desesperado, **largou a chorar**. (*Celý nešťastný se dal do pláče.*)
- (5) Às quarta-feiras, dia de atendimento público, quando recebia pessoas no meu gabinete, houve quem **largasse a fugir**, convencido que o prédio ia cair, tais eram o barulho e os estremecimentos do edifício. (... *a někteří se dali na útěk v přesvědčení, že budova se zřítí* ...)

4.3.1.1.3.7. „Deitar a + infinitiv“

Spojení „*deitar a* + infinitiv“ je v publicistickém korpusu poměrně početně zastoupené, při podrobné analýze příkladů však zjistíme, že výskytů s nesporným významem iniciální ingresivnosti je pouze 7. Převážná většina výskytů se totiž pojí se slovesem *perder*, což je frazeologické spojení s významem *zmařit / zničit / promarnit příležitost* (1), (2). Kromě toho vstupuje sloveso *deitar* často do vazby s infinitivem jako plnovýznamové sloveso, infinitiv s předložkou má pak syntaktickou funkci polopredikační klauzule. Stejnou funkci může mít i spojení s gerundiem. Do češtiny tato spojení překládáme většinou hlavní větou nebo jako adverbialní doplnění (3), (4). Význam iniciální ingresivnosti je dán spojením slovesa morfemického se slovesem významovým

Barroso Fernandes (Barroso, 1988, s. 69) ve své studii uvádí, že tato perifrastická vazba je velmi kontextově omezená a že se vyskytuje pouze se slovesy *correr a fugir*. Díky možnosti vyhledávání v rozsáhlém korpusovém materiálu se nám podařilo najít i další slovesa (*adivinhar, reconhecer* a verbonominální vazbu *fazer contas*). V literárním korpusu se vyskytují i další slovesa, například *rir a gemer*.

Konstrukce má početnější zastoupení v literárním stylu, ale ze 70 příkladů nalezených v literárním korpusu pochází převážná většina ze starší literatury (před rokem 1950). Počet paradigmat nalezených v publicistickém korpusu je velmi omezený.

- (1) Afinal, bastaria que sauditas e kuwaitianos apresentassem a sua receada proposta para a organização dos trabalhos da conferência: obrigar a que todas as decisões sejam aprovadas por unanimidade, ou seja, **deitar a perder** o que resta das boas intenções (*... to znamená, že bude zmařeno i to, co z dobrých úmyslů zbývá ...*)
- (2) O comportamento do comércio externo **deita a perder** as estimativas de crescimento relativas a 1992. (*... znehodnocuje odhady růstu vztahující se k roku 1992.*)
- (3) **Deitadas a olhar** para o vazio, as pessoas choram e riem e não recebem o ridículo. (*Lidé leží a dívají se do prázdna ...*)
- (4) As alternativas culturais oferecidas pela televisão (mais exactamente pela TV2) são isto: programar «A Castro» para horas em que o cidadão normal se **deita a dormir**. (*... na dobu, kdy se normální občan ukládá k spánku...*)
- (5) É claro que o menino Jesus **deitou a fugir**. (*Je jasné, že se Jezulátko dalo na útěk*).
- (6) Agora que o Governo prevê um crescimento entre um e dois por cento para 1994, há já quem se **deite a fazer contas** com base no um e se ponha a adivinhar os males que daí podem advir, em vez de contribuir para a retoma da confiança e para que o crescimento possa encostar mais ao dois. (*... najednou někteří začínají počítat ...*)
- (7) Houve mesmo quem se **deitasse a adivinhar** os próximos capítulos: quem seria apanhado com a mão na caixa dos selos?
(*A opravdu byli i lidé, kteří se pustili do předpovídání ...*)

- (8) Manuela Martins refere que o ministério invocou o desconhecimento da existência de associados do SNPL no estrangeiro, mas contrapõe dizendo que a tutela „não se pode **deitar a adivinhar**“, devendo convocar todos os sindicatos quando decorrem negociações. (*.. že správa nemůže jen tak začít hádat ....*)
- (9) Apesar de se **ter deitado a correr** a toda a velocidade que a garrafa de vinho de Frankonen que bebera lhe permitia, Carvalho não viu nem rasto do arqueiro que tentara matá-lo com uma flecha incendiada. (*I když se rozběhl tak rychle, jak jen mu vypitá láhev vína dovolila...*)
- (10) Os investigadores, que treinavam os sujeitos todos os dias antes de se **deitarem a reconhecerem** a orientação do objecto, constataram então que o desempenho desta tarefa pelos sujeitos melhorava -- e de «maneira significativa», diz Karni à «Science» -- quando eles não eram acordados durante a fase de sono REM. (*... dříve, než začali prozkoumávat položení objektu...*)

4.3.1.1.3.8. „Precipitar-se a + infinitiv“, „pegar a + infinitiv“, „romper a + infinitiv“, „soltar a + infinitiv“, „cair a + infinitiv“.

To této podkapitoly jsme zařadili všechny zbývající konstrukce s významem iniciální ingresivnosti, které se nám podařilo v portugalské najít, protože mají několik společných rysů. Význam iniciální ingresivnosti je u všech dán spojením slovesa morfemického se slovesem významovým. Jejich výskyt je tak nízký, že lze jen těžko na základě analýzy příkladů dospět k relevantním závěrům. Pokud se v současném jazyce vůbec užívají, pak v literárním kontextu. Pro vazbu „*precipitar-se a + infinitiv*“ jsme v současném portugalském publicistickém korpusu našli dva příklady, pro „*pegar a + infinitiv*“ jeden a pro „*romper a + infinitiv*“ rovněž jeden příklad. Ostatní dvě konstrukce nejsou zastoupeny vůbec. Ve studiích Ataliby Castilha (Castillho, 1966), Evanilda Bechary (Bechara, 2001) a Henrika Barrosa Fernandese (Barroso, 1988) jsme však tyto perifráze mezi opisnými vazbami s povahovědějovým významem našli, proto nás zajímal jejich vývoj. Vazba se slovesem *pegar* je častá i v současné brazilské portugalské. Vazba se slovesem *precipitar-se* je omezena na literární a kultivovaný styl, vazby se slovesy *soltar a cair* jsou vývojově na sestupu, v

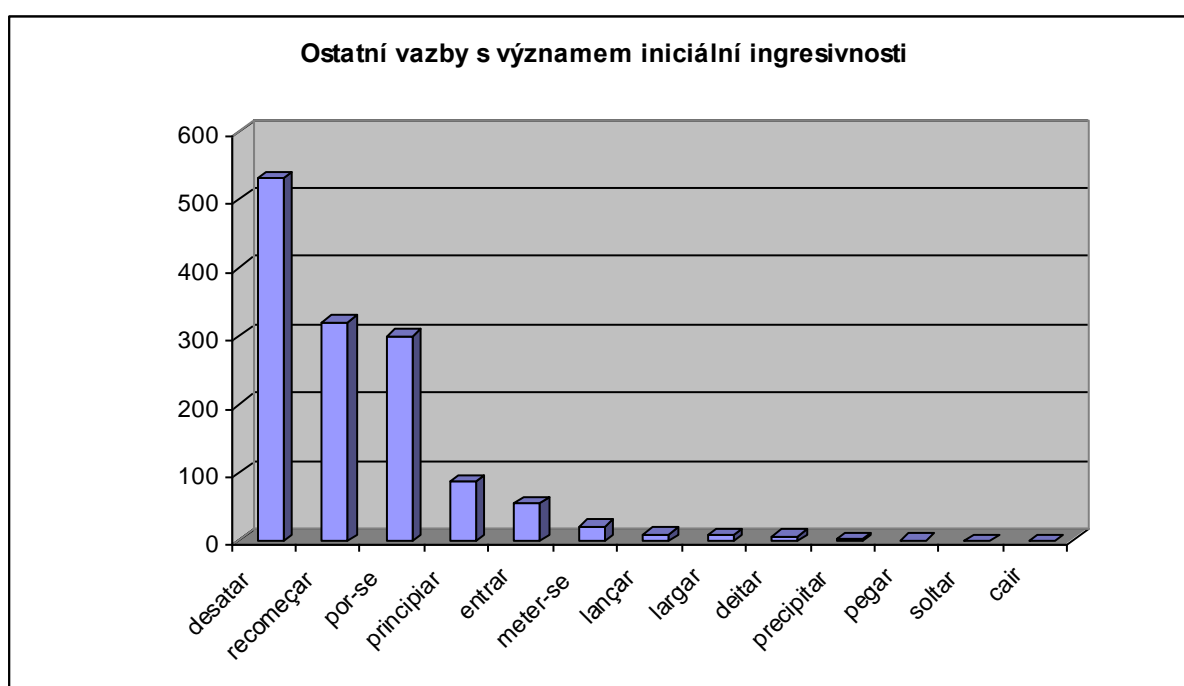
literárním korpusu jsme našli ve dvacátém století pouze jeden příklad, ale ve století devatenáctém ještě 12, respektive 18 výskytů.

V úvodu této práce jsme uvedli, že vzhledem k synchronnímu charakteru této práce, zaměřené na evropskou variantu portugalštiny pocházejí všechny příklady z korpusu CETEMPúblico. V tomto případě však uděláme výjimku a uvedeme i několik příkladů z korpusu literárního. Tyto příklady mají značku CP (Corpus do Português) a jsou uvedeny bez českého překladu (4-7).

- (1) E se, ao sair do Bresson, **me precipito a ler** Pascal, ao sair do Walsh penso é na prosa exacta do César. (*A jestliže se po Bressonovi vrhnu na / pustím do četby Pascala ...*)
- (2) Pelas três da tarde, os vindimadores **pegaram a trabalhar**. (*Odpoledne, kolem třetí, se sběrači hroznů dali do práce*).
- (3) Mas à noite, quando a mãe ia a deitar-lo, **rompeu a beijar-lhe** as mãos, num choro brusco, e mal pôde pedir entre soluços, de mãos postas, p`ra não voltar... p`ra não voltar mais ao colégio. (*Večer, když ji matka ukládala do postele, začala jí najednou líbat ruce ...*)
- (4) Uma cólera súbita fez estremecer o Silva. Deu-lhe um safanão e gritou-lhe: - Cabra selvagem! A mulher **rompeu a chorar**, mas não cedeu. (*CP, C. Soromenho, Terra morta, 1970*)
- (5) E quando o amigo entrava no quarto, ele **rompia a chorar** seu choro lento de gurizão, que ia morrer, pedia-lhe que olhasse pela viúva. (*CP, E. Veríssimo, O Tempo e o Vento, 1961*)
- (6) Ergueu-a ante os olhos, para ver se podia ler alguma palavra; o papel era grosso; não se podia ler nada. ao lembrar-se que o portador, dando por falta da carta, **soltaria a procurá-la**, meteu-a atrapalhadamente no bolso, e correu para dentro. (*CP, Machado de Assis, Quincas Borba, bez uvedení data*).

(7) Chegou tarde à Casa Grande e quando disse que o pastor velho tinha morrido **caiu a soluçar**. (CP, M. de Nascimeto, *O Aço Mudou de Têmpera*, 1945.)

Na závěr této kapitoly uvádíme graf výskytů všech perifrasisických konstrukcí s povahovědějovým významem iniciální ingresivnosti zaznamenaných v korpusu CETEMPúblico s výjimkou dvou nejpočetnějších vazeb. Vzájemný poměr výskytu perifrází „começar a + infinitiv“, „passar a + infinitiv“ a všech ostatních konstrukcí je uveden v grafu č. 2, kapitola 4.3.1.1.3.4.

Graf 3. Poměrné vyjádření výskytu perifrasisických konstrukcí s povahovědějovým významem iniciální ingresivnosti zaznamenaných v korpusu CETEMPúblico s výjimkou vazby „começar a + infinitiv“ a „passar a + infinitiv“

4.3.1.1.4. Vazby s významem inceptivní ingresivnosti

V úvodu této kapitoly je třeba poznamenat, že v románské lingvistické literatuře panuje nejednotnost jak terminologická, tak nejednotnost v náhledu na tuto kategorii jako takovou. Například A. Castilho (Castillho, 1966, s. 62) ve své studii užívá pojmu inceptivnost

pro vyjádření počínavosti obecně a zahrnuje do ní i inchoativnost (změnu stavu). H. Barroso Fernandes (Barroso, 1988) perifrastické konstrukce „*começar por* + infinitiv“ a „*principiar por* + infinitiv“, které budou předmětem naší analýzy v této kapitole, nezařazuje pod fázovost, ale do kategorie, kterou ve shodě s W. Dietrichem (Dietrich, 1987) nazývá **kolokace**. Do stejné kategorie zařazuje i perifráze, jimž my přisuzujeme význam terminativní („*acabar por* + infinitiv“, „*acabar* + gerundium“, „*terminar por* + infinitiv“, „*terminar* + gerundium“ a „*findar por* + infinitiv“. Barroso píše:

Tato kategorie s aspektuálním významem [...] označuje vztah děje k ději jinému (jiným) dějům v kontextu. [...] Kategorie kolokace má tři podkategorie, jejichž formálním vyjádřením jsou perifrastické konstrukce zastoupené v současné normě portugalského jazyka. Jsou to následující podkategorie: 1. zařazení (nebo pořadí), 2. výsledná dispozice a 3. vymezení (demarkace). [...] Podkategorie zařazení znamená pořadí zkoumaného slovesného děje. V souladu s tímto principem se může slovesný děj zařadit na začátek, doprostřed nebo nakonec řady. V portugalštině však pouze zařazení na začátek a na konec řady mohou být formálně vyjádřené opisnými vazbami. (Barroso, 1988, s. 183-184)²⁵

My však ve shodě s B. Zavadilem zařazujeme inceptivní ingresivnost do kategorie fáze, neboť „charakterizují děj jako počáteční v řadě jiných dějů, tj. předcházející jiným dějům“ (Zavadil – Čermák, 2010, s. 319).

Na rozdíl od perifrastických vazeb s významem inchoativní ingresivnosti nemáme k dispozici žádnou konstrukci, kde by jedno ze sloves fungovalo pouze jako morfem, a výsledný význam opisné vazby byl tak výsledkem celého spojení. Povahovědějový význam vazeb v této podkapitole je dán ve všech případech pouze lexikálním významem sloves *começar*, *principiar* a *iniciar*, proto je formálně zastoupeno omezené množství vazeb. Rovněž jejich poměrné rozložení je velmi nerovnoměrné. V portugalském gramatickém systému mají své nezpochybnitelné místo pouze dvě konstrukce – „*começar por* + infinitiv“ a „*principiar por* + infinitiv“, fungující jako paradigmata povahovědějových opisných vazeb s významem inceptivní ingresivnosti. V žádném z 5000 analyzovaných výskytů z korpusu CETEMPúblico jsme jiný význam nenašli. Vzájemný poměr výskytu těchto dvou vazeb odpovídá poměru

---

²⁵ Esta categoria aspectual ... assinala a relação de uma acção verbal com outra ou outras no contexto. ... A colocação compreende três sub-categorias e todas representadas perifrasticamente na norma linguística portuguesa contemporânea, a saber: 1. alinhamento ou ordem', 2. disposição resultante e 3. demarcação. ... A sub-categoria alinhamento significa „ordem“ de ocorrência de acção verbal „considerada“. De acordo com este princípio, uma acção pode alinhar-se no seu começo, no meio, ou no seu termo. Em português, porém, só o alinhamento da acção verbal no seu começo e no seu termo se encontra realizado perifrasticamente.

výskytu samotných sloves (114 173 výskytů slovesa *começar*, 1409 výskytů slovesa *principiar*). Sloveso *começar* vstupuje do opisné vazby s tímto významem jak s předložkou *por* + infinitiv, tak s gerundiem. Vzhledem k tomu, že ingresivní perifráze tvořené formálně pomocí gerundia nejsou v gramatickém systému evropské portugalštiny kodifikovány, jejich význam kolísá. Jak jsme již uvedli v kapitole 4.3.1.1.3, našli jsme 34 spojení „*começar* + gerundium“, z toho 4 ve významu inceptivní ingresivnosti, 5 ve významu iniciální ingresivnosti a zbytek tvořily polopredikační klauzule.

Zajímavý je fakt, že sloveso *iniciar*, které se ve vazbách s významem iniciální ingresivnosti nevyskytuje vůbec, jsme zaznamenali ve významu inceptivní ingresivnosti právě ve spojení s gerundiem, i když jen v omezeném množství.

4.3.1.1.4.1. „Começar por + infinitiv“

Podarilo se nám dokumentovat všechna paradigmata s výjimkou formy složeného perfekta a konjunktivu předbudoucího času. Jejich absenci přisuzujeme nízké frekvenci těchto forem v portugalštině obecně. Domníváme se, že z hlediska sémantického je kombinace tohoto paradigmatu (formy složeného perfekta) možná se slovesy telickými, atelickými i body. (*Ultimamente tenho sempre começado por beber um copo de água* – „Poslední dobou vždycky nejprve vypiji sklenici vody“ [význam *iterativní*].) Obecně jsme pro tuto perifrázi nenašli žádná sémantická omezení, může se kombinovat se slovesy atelickými [stavy (3, 4), (6), i procesy (18)], se slovesy telickými i s body. Konstrukce je stylisticky neutrální a setkáme se s ní ve všech funkčních stylech. Do češtiny překládáme pomocí adverbiálního doplnění („ze začátku“, „nejprve“) nebo větnou konstrukcí „začít tím, že ...“. Vždy je třeba brát v úvahu celý kontext (9).

- (1) O primeiro **começa por explicar** que está ligado à construção de um prédio para habitação e que tem tido dificuldades em encontrar uma fornecedora de material sanitário nas medidas exigidas. (... *začíná vysvětlením, že ...*)
- (2) Os delinquentes **começaram por sequestrar** dois polícias no seguimento do assalto ao banco que lhes rendeu 250 mil marcos, tendo feito depois três novos

reféns. (*Zločinci nejprve unesli dva policisty [...], a pak zajali ještě další tři rukojmí.*)

- (3) No início, o café ambulante da família Pinto **começou por estar aberto** todos os dias e não faltavam clientes. (*... kavárna byla ze začátku otevřená každý den ...*)
- (4) **Começaram por viver** nos estaleiros das obras até construir bairros inteiros de barracas (*Ze začátku bydleli v loděnicích, dokud si nepostavili ...*)
- (5) Eles **começaram por querer construir** o aterro em Covas do Arrail, mas como a auto-estrada passa por lá, resolveram vir para Monte das Chãs. (*Nejdřív chtěli postavit skládku v Covas do Arrail, ale protože dálnice vede ...*)
- (6) Prost **começou por ser** o mais rápido mas resolveu recolher às «boxes», aguardando por um final de sessão com menos água (*Prost byl ze začátku nejrychlejší, ale pak se rozhodl zastavit v boxech a přečkat ...*)
- (7) O leiloeiro **começava por referir** os quatro dias de exposição, nos quais os interessados puderam ver os objectos e as pinturas, da noite. (*Dražitel nejprve připomněl ty čtyři dny výstavy, během nichž mohli ...*)
- (8) De imediato, Morrissey emitiu um comunicado, publicado no número seguinte do «NME», em que **começava por declarar**: (*...v němž na úvod prohlásil...:*)
- (9) O álbum, que **tinha começado por ser** um disco a solo de Simon, acabou no entanto por voltar a sê-lo, após novos desentendimentos entre os dois que acabaram noutra separação. (*Album, které původně bylo Simonovou sólovou deskou ...*)
- (10) Bona **começara por qualificar** de „acção terrorista“ a tomada de reféns pelos independentistas, apelando embora a Moscovo para dar provas de contenção,

não recorrendo a «meios desproporcionados. (*Bonn nejprve kvalifikoval fakt, že byli zadrženi rukojmí, jako teroristický čin ...*)

- (11) A Amway, empresa que lidera o mercado mundial de venda directa, vai investir cerca de um milhão de contos na sua instalação em Portugal, onde **começará por promover** um conjunto de oito produtos de limpeza doméstica. (*... kde začne nejprve propagovat soubor osmi čistících prostředků ...*)
- (12) Os zulus **terão começado por atacar** residentes simpatizantes do Congresso Nacional Africano. (*Zuluové pravděpodobně nejprve zaútočili na obyvatele sympatizující s ...*) [Složené futurum ve významu modálním.]
- (13) Smirnov, um diplomata de carreira de 48 anos de idade, tido como perito em questões africanas, **vai começar por dedicar-se** à preparação da visita de Cavaco Silva à Rússia, marcada para Junho (*... začne nejdřív připravovat návštěvu Cavaca Silvy v Rusku ...*)
- (14) **Começaria por dizer** uma coisa que vai certamente provocar estranheza em leitores bem mais comportados do que eu. (*Začal bych asi tím, že řeknu něco, co určitě vyvolá údiv ...*)
- (15) Ele **teria começado por recusar** – e por terminar a ligação, em 1974 – para depois acabar por decidir que sim. (*... v roce 1974 pravděpodobně nejprve to spojení odmítal a chtěl ho ukončit, ale nakonec ...*)
- (16) É preciso que a lei **comece por ser** respeitada por quem tem a obrigação de fazer respeitar: a polícia», diz ainda Francisco Louçã. (*Je třeba, aby nejprve respektovali zákon ti, kdo ...*)
- (17) Embora o disco **começasse por ser** gravado nos estúdios Exit, com a produção dos ingleses Sam e Danny, estes consideraram que faltavam ali máquinas indispensáveis, e o grupo mudou-se para os estúdios de Paço de Arcos da Valentim de Carvalho. (*I když deska začala být nahrávána ...*)

- (18) Foi simbólico e gratificante que Ramos-Horta **tivesse começado por falar** em português, na língua de Camões e de Pessoa, que assumiu como um dos elementos essenciais integradores da identidade timorense. (*Bylo symbolické, že Ramos Horta vyjádřil svou vděčnost tím, že začal nejprve mluvit Portugalsky ...*)
- (19) É claro que, se as empresas não **começarem por ser** hoje portuguesas, será mais difícil que o sejam no futuro. (*Je jasné, že jestliže se dnes firmy nezačnou měnit na firmy národní, v budoucnu se jimi už nestanou.*)
- (20) Deitado de barriga para baixo, com as palmas das mãos a tocarem o chão, **comece por levantar** a sua primeira perna até onde puder. (*... začněte tím, že zvednete jednu nohu ...*)
- (21) Não seria melhor **começar por aplicar** a legislação existente? (*Nebylo by lepší začít uplatňováním stávající legislativy?*)
- (22) Fontes do PSD associaram-se, num registo anónimo, à tese segundo a qual „se o Presidente já tinha dúvidas constitucionais sobre a lei de imprensa, que não foi alterada, então devia **ter começado por enviá-la** ao Tribunal Constitucional em vez de a ter vetado“. (*... měl ji tedy v první řadě poslat Ústavnímu soudu ...*)
- (23) Por que não **começarmos por reduzir** o mal se, no fim do tratamento, a abstinência é conseguida? (*Proč nezačít tím, že ...*)
- (24) Mas, vamos ao jogo de ontem, **começando por citar** a crónica de Eusébio no jornal «A Bola». (*... pojďme ke včerejšímu utkání a začněme citací ...*)
- (25) O ponta-de-lança brasileiro Marcelo foi a figura da tarde, por ter sido o marcador de serviço, **tendo começado por abrir** o caminho para as redes do nigeriano Rufai aos 36', ao saltar mais alto e cabecear para o poste mais distante após a marcação de um canto na direita. (*... když se mu předtím podařilo vsítit gól...*)

4.3.1.1.4.2. „Principiar por + infinitiv“

Vzhledem k nízkému počtu výskytů můžeme dokumentovat pouze omezený počet paradigmát, vazba však nemá žádná sémantická omezení, platí o ní stejné závěry jako o perifrázi předcházející. Z hlediska stylistického ji najdeme především v odborném a literárním stylu, ve stylu hovorovém se nepoužívá.

- (1) Mas do que gostava, a sério, era de trabalhar na Rádio Rensacença, onde **principia por fazer** crítica de ópera e, depois, realiza programas. (*.. kde začíná jako operní kritik, a pak ...*)
- (2) Na sua intervenção, Mário Soares **principiou por sublinhar** a sua «admiração profunda» pela figura de Oliveira Martins, e frisou o facto de ter alguma responsabilidade pela homenagem ontem realizada. ... (*Mário Soares začal tím, že zdůraznil svůj hluboký obdiv ...*)
- (3) Assim aconteceu, e o projecto, que **principiara por ser** subsidiário de «Nzinga M ' Binda», autonomizou-se e vai constituir a primeira obra co-produzida entre Portugal e o país africano. (*A tak se stalo, že projekt, který byl původně považován pouze za podpůrný ...*)
- (4) Os mais de 200 participantes neste congresso **principiarão por debater** em plenário a questão da reforma educativa. (*... začnou nejprve plenární diskusí ...*)
- (5) Estou a lembrar-me do projecto para a formação de uma pátria lusíada que **principiaria por ser** uma comunidade de que fariam parte Portugal, Brasil, Angola, para mais tarde dar lugar a uma grande nação, a que depois se juntariam as outras nossas colónias. (*... která původně měla začít jako společenství Portugalska, Brazílie a Angoly ...*)
- (6) **Principiando por apresentar** pormenorizadamente dois projectos que não passaram do estirador – Avenida da Ponte e Bairro da Lada – Siza fez a sua

primeira crítica ao notar que, no nosso país, «irrita a qualidade na habitação social. *(Nejprve podrobně představili dva projekty ...)*

4.3.1.1.4.3. „Começar + gerundium“

Jak již bylo řečeno, tato opisná forma není v evropské portugalštině gramatikalizovaná a ani její význam není ustálený. Konečná interpretace je vždy spojená se širším kontextem a jsme si vědomi toho, že nemusí být jednoznačná. H. Barroso Fernandes (Barroso, 1988) ji ve své monografii nezmiňuje, Ataliba Castilho (Castilho, 1966) ji uvádí, ale ani v brazilské variantě portugalštiny není příliš častá. My jsme našli v CETEMPúblico našli 4 příklady, v literárním korpusu Corpus do Português ve 20. století 117 výskytů.

- (1) A mostra **começa apresentando** alguns antecedentes, no histórico da paisagem, com obras de Brueghel, o Velho, de Joos de Momper, ou de Abraham Govaerts, introduzindo o visitante nessas atmosferas pormenorizadas, repletas de luz ténue mas reveladora, na fruição de uma existência integrada na natureza, sem outros heróis que a sua própria presença. *(Ukázka začíná tím, že představí některé jeho předchůdce ...)*
- (2) A descrição do Virodene **começa explicando** que estudos de toxicidade foram realizados em seres humanos, assim como [...] ensaios clínicos em doentes seropositivos para o HIV-1, utilizando pensos de Virodene PO58. *(Popis léku Virodene nejprve vysvětluje, že toxikologické studie ...)*
- (3) A polémica em torno da reportagem, que **começava afirmando** estarem a desaparecer «documentos raros, de valor incalculável» do ANTT – não se identificando que documentos ou a época em que terão desaparecido... *(Polemika kolem reportáže začala tím, že se v ní tvrdilo, že se ztrácejí vzácné dokumenty ...)*
- (4) Todas as manhãs **começavam dando** sepultura aos mortos da noite. *(Każde ráno nejprve pohřbili mrtvé z minulé noci.)*

4.3.1.1.4.4. „Iniciar + gerundium“

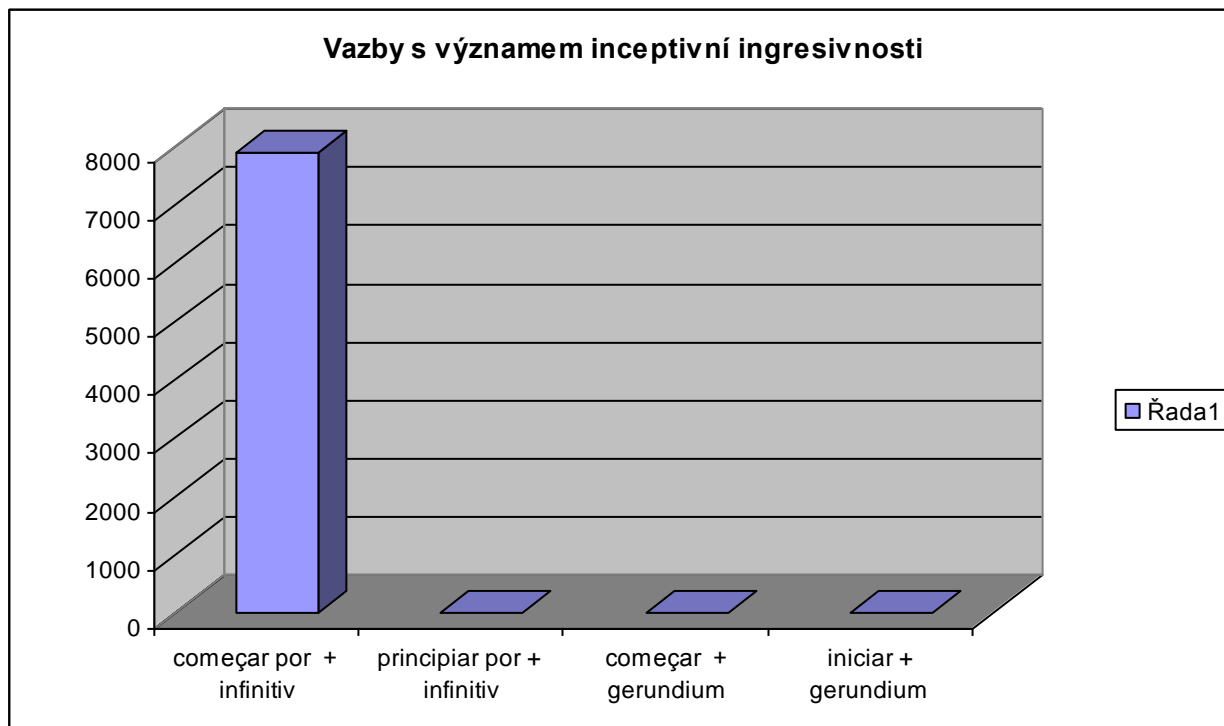
Tuto konstrukci můžeme díky nízkému počtu výskytů v obou variantách portugalštiny považovat spíše za náhodnou. Žádná z výše uvedených studií se o ní nezmiňuje. My jsme v CETEMPúblico zaznamenali 3 výskyty, literárním korpusu Corpus do Português ve dvacátém století 4 výskyty. Vzhledem k nízkému počtu dokumentovaných příkladů nelze vyvozovat žádné závěry o sémantickém nebo stylistickém omezení.

- (1) No quarto «set», ambos os tenistas aguentaram o serviço até ao nono jogo, que Sampras **iniciou servindo** um ás, que o árbitro julgou como sendo fora. (... *až do chvíle, kdy Sampras zahájil své podání esem...*)
- (2) O debate, organizado pelo Instituto Nacional da Farmácia e do Medicamento (Infarmed) contou com a presença do secretário de Estado da Saúde, Arcos dos Reis, que o **iniciou referindo** que, caso se venha a adoptar em Portugal um formulário para ambulatório -- que existe já há décadas para os hospitais -- isso não será «querer tirar responsabilidade ao médico prescriptor, mas antes dar-lhe enquadramento técnico. (... *Arcos dos Reis, který zahájil tím, že oznámil ...*)
- (3) Isso mesmo foi matéria de uma crónica nestas páginas, há algumas semanas, que se **iniciava dizendo** que talvez que o mais importante cineasta «descoberto» no ano de 1993 tenha sido Sacha Guitry (1885-1957). (... *která na úvod konstatovala, že ...*

4.3.1.1.4.5. Číselné vyjádření vazeb s významem inceptivní ingresivnosti

Vazba	počet výskytů v korpusu CETEM Público
começar por + infinitiv	7898
principiar por + infinitiv	17
começar + gerundium	4
iniciar + gerundium	3

Tabulka 5. Frekvence výskytu vazeb s významem inceptivní ingresivnosti

Graf 4. Poměrné vyjádření výskytu perifrasických konstrukcí s povahovědějovým významem inceptivní ingresivnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.2. Perifrastické vazby s významem durativním

Nejprve je třeba zdůraznit, že z hlediska Coseriova teoretického modelu lze durativnost nazírat ze dvou různých hledisek. První z nich je úhel pohledu mluvčího. Děj si můžeme představit jako uzavřený interval mezi body A a B, vnímaný jako celek, tedy globálně. B. Zavadil upozorňuje na podobnost **globálního významu durativního** s ohraničeností perfektivního aspektu a také na fakt, že tyto dva významy nelze zaměňovat. Rovněž jejich výrazové prostředky jsou odlišné. (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 320). Nenazíráme-li na slovesný děj jako na celek, nýbrž bereme-li v úvahu pouze jeho část, mluvíme o **durativním významu parciálním**. Durativnost můžeme tedy zařadit, stejně jako Bechara (2001) a Barroso (1988), do Coseriem zavedené kategorie *pohled* (úhel pohledu), nebo do kategorie *fáze*. Vzhledem k tomu, že v našem pojetí sledujeme děj od jeho počáteční fáze až do jeho fáze koncové, je začlenění průběhu děje (významu durativního) pod fázovost logickým krokem.

4.3.1.2.1 Durativnost globální

Barroso (1988) ve své dizertační práci žádné formální prostředky pro vyjádření významu globální durativnosti neuvádí, pravděpodobně proto, že se ve své studii zabývá pouze perifrastickými konstrukcemi a koordinační spojení dvou finitních sloves za slovesnou perifrázi nepovažuje. Rovněž Bechara konstatuje, že tyto prostředky nejsou v portugalském jazyce příliš časté. Uvádí finitní tvary sloves *tomar*, *pegar*, *agarrar* (pomocná slovesa) v souřadném spojení slučovacím s finitním tvarem plnovýznamového slovesa (se spojkou *e*) – „*peguei e fui para Cabo Frio*“ - „sebral jsem se a odjel na Cabo Frio“. Tato spojení však převažují v hovorové brazilské portugalštině, v korpusu CETEMPúblico jsme nezaznamenali žádný výskyt konstrukcí s pomocnými slovesy *agarrar* a *tomar* a jen několik málo výskytů se slovesem *pegar*. V literárním korpusu Corpus do Português jsme konstrukci s uvedenými slovesy našli v brazilských textech, vzhledem k nízkému počtu výskytů (méně než pět výskytů u každého ze sloves), se však domníváme, že se jedná o možný, avšak okrajový prostředek pro vyjadřování globální durativnosti. Další analýzou korpusového materiálu jsme zjistili, že v současné evropské portugalštině slouží pro vyjádření globální durativnosti spojení pomocných sloves *pegar*, *chegar*, *ir* a *vir* se spojkou *e a* výzámovým slovesem. I zde se nám však podařilo najít jen malý počet výskytů. V některých případech je navíc sporné, zda se skutečně jedná o sloveso pomocné. V převážné většině zkoumaných příkladů se uvedená slovesa chovají jako slovesa plnovýznamová (1), (2), (3).

Pokud se na existující perifráze podíváme z hlediska možné kombinace se sémantickými třídami sloves, pak z analyzovaných příkladů vyplývá, že není možná kombinace se slovesy stavovými. Většinou se kombinují se slovesy telickými, jen v příkladech (5) a (12) najdeme sloveso dějové atelické (proces). Ve všech ostatních případech jde o procesy dovršované.

Omezení podléhá i forma pomocného slovesa. Většina nalezených příkladů je ve tvaru přítomného času (paradigma *falo*) a jednoduchého perfekta (paradigma *falei*). Vzhledem k tomu, že globální durativnost nahlíží na děje v celém jejich průběhu, předpokládali jsme nemožnost kombinace s imperfektem a výzkum tento předpoklad potvrdil. V přítomném čase pak tato vazba do jisté míry nahrazuje opozici českého dokonavého a nedokonavého slovesa (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 320). Převážně atelické portugalské sloveso *falar* překládáme v příkladu (11) jako „promluvit“, sloveso *escrever* v příkladu (8) jako „napsat“,

atelická plnovýznamová slovesa v uvedených vazbách se tedy mění na telická. Jiná interpretace významu není v této konkrétní promluvě možná.

Kromě formy prezentu a jednoduchého perfekta jsme tyto vazby našli ještě ve tvaru imperativu, převážně v biblickém stylu (9).

Kromě koordinační perifráze jsme v korpusu CETEMPúblico našli ještě perifrastickou vazbu „*sair + gerundium*“ (16), (17). Ani jedna portugalská studie se o této konstrukci nezmiňuje. Její výskyt je velmi omezený, a to jak z hlediska výskytu, tak z hlediska možné kombinace s významovým slovesem. Našli jsme pouze dva výskyty se slovesy *ganhar* (zvítězit, vyhrát) a *perder* (prohrát, ztratit). V literárním korpusu jsme našli dalších čtrnáct příkladů, rovněž pouze se slovesy *ganhar* a *perder*. Do češtiny překládáme uvedené vazby většinou pomocí příslovce „nakonec“. Konkluzivní význam vazby je v příkladu (16) v portugalské ještě podtržen spojením s terminativní perifrází „*acabar por + infinitiv*“.

- (1) A questão, como de costume, remete-nos para o ponto de vista com que o realizador **pega e narra** a sua história, e desta vez Sheridan raras vezes consegue superar um registo de docudrama sobre uma condenação injusta. (*Téma nás jako obvykle dovedevede k režisérovu úhlu pohledu, k tomu, jak svůj příběh uchopil a jako ho vypráví ...*)
- (2) Mas tem amigos, lá nas terras para onde **foi e escreveu** tudo isto... e mais. (*Ale tam, kam odešel, má přátele a napsal tohle všechno ... a ještě další věci.*)
- (3) O companheiro **chega e parte** quando entende. (*Společník si přijede a odjede, kdy se mu zachce.*)
- (4) Quem já tenha visto nos filmes americanos os grupos de entreajuda de divorciados, em que um novo membro **chega e diz** «olá, eu sou o José», pode tirar daí a ideia, pois não é nada disso, não é dessa forma que as coisas são tratadas, nem os portugueses são muito talhados para essas situações. (... *kde nový člen přijde a řekne: „ahoj, já jsem Josef“ ...*)
- (5) Os mais velhos **chegam e contam** histórias e assim eu sei o que se passa e posso compor as minhas músicas. (*Ti starší vždycky přijdou a vyprávějí příběhy. Takhle já se dovím, co se děje, a mohu skládat ty své písničky.*)

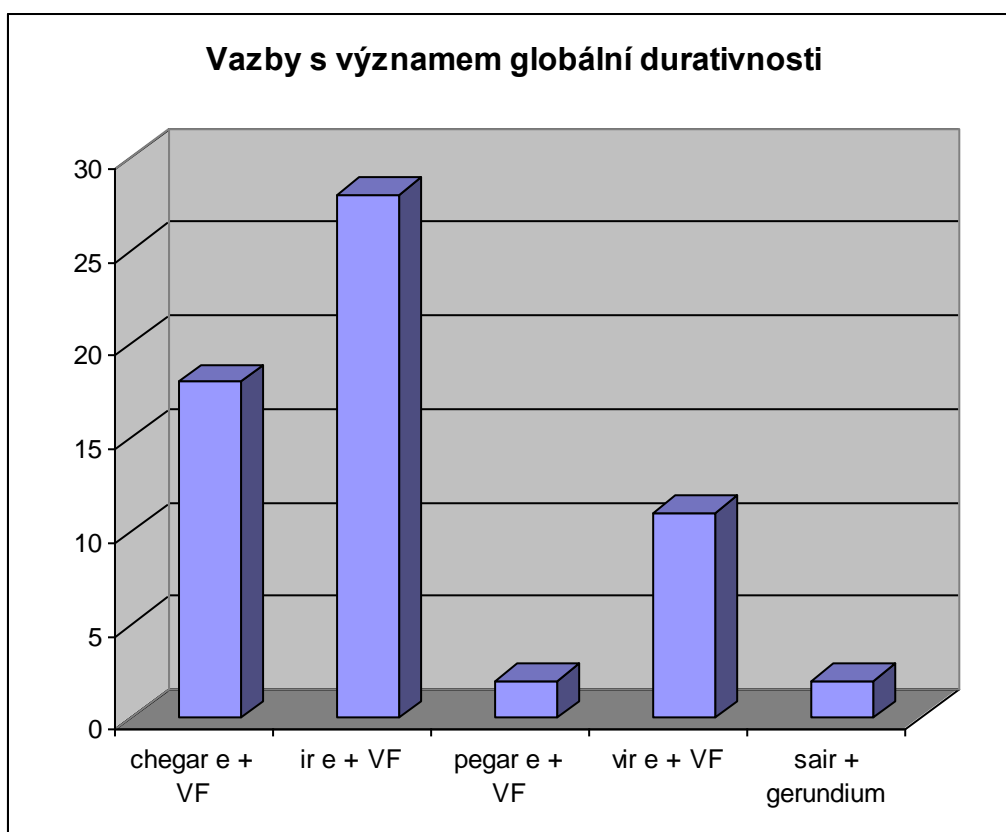
- (6) Cavaco **chegou e trocou** o automóvel fechado pelo cabriolet. (*Cavaco přišel a vyměnil zavřený automobil za kabriolet.*)
- (7) Então, Diamantino Durão **chegou e resolveu** de uma penada o problema da falta de instalações. (*Načež přišel Diamantino Durão a problém s nedostatkem prostoru vyřešil jedním tahem pera.*)
- (8) Só vêem o que Castro os deixa ver, mas **vão e escrevem** o que o ditador quer que escrevam. (*Vidí jenom to, co jim Castro vidět dovolí, ale jdou a napíšu, co diktátor chce ...*)
- (9) „Então“, disse-lhe Jesus, „**vai e faz** o mesmo“ (Lc 10, 25-37). (*Ježíš mu řekl: „Jdi a jednej také tak“.*)
- (10) Fica aqui ao pé, no Reino Unido, onde a celeberrima livraria «on-line» norteamericano **foi e comprou** uma Web-livraria britânica que, como já terão percebido, se chama Bookpages. (*..., kde se slavné americké internetové knihkupectví sebralo a koupilo britské internetové knihkupectví, které ...*)
- (11) «Martin Luther King **foi e falou** aos negros de Memphis, e todos olharam para cima dezenas de vezes, sempre que se ouvia um trovão mais forte. (*Martin Luther King šel a promluvil k memphiským černočům, ...*)
- (12) «Isso são aventureiros que **pegam e escrevem**. (*To jsou dobrodruzi, kteří se seberou a začnou psát.*)
- (13) **Peguei e fui** para Cabo Frio, onde conheceu a minha esposa. (*Sebral jsem se a odjel na Cabo Frio, kde jsem svého času poznal svou manželku.*)

- (14) Mas João Paulo II **vem e diz-nos** para contarmos totalmente e apenas com Deus.
(Objeví se ale Jan Pavel II. a řekne nám, abychom spoléhali naprosto a výhradně jedině na Boha.)
- (15) Agora, a EDP **veio e cortou** os cabos clandestinos. *(EDP teď přišla a odstříhla nelegální kabely).*
- (16) Convocado sempre para engrossar as hostes, o costume é que o «mexilhão» – o cidadão anónimo – acabe por **sair perdendo**, enquanto «chefes» e seus próximos festejam outras proezas. *(Vždycky dostanou pozvánku, ale jen proto, aby rozmnožili řady účastníků; ve skutečnosti „pěšáci“ – anonymní občané – obvykle nakonec odejdou poraženi, ...)*
- (17) De qualquer modo, Havelange e a FIFA **sairão ganhando**. *(V každém případě Havelange a FIFA z toho nakonec vyjdou vítězně).*

4.3.1.2.2. Číselné vyjádření vazeb s významem globální durativnosti

Vazba	počet výskytů v korpusu CETEM Público
chegar <i>e</i> + význam. slov. ve tvaru VF	18
ir <i>e</i> + význam. slov. ve tvaru VF	28
pegar <i>e</i> + význam. slov. ve tvaru VF	2
vir <i>e</i> + význam. slov. ve tvaru VF	11
sair + gerundium	2

Tabulka 6. Frekvence výskytu vazeb s významem globální durativnosti

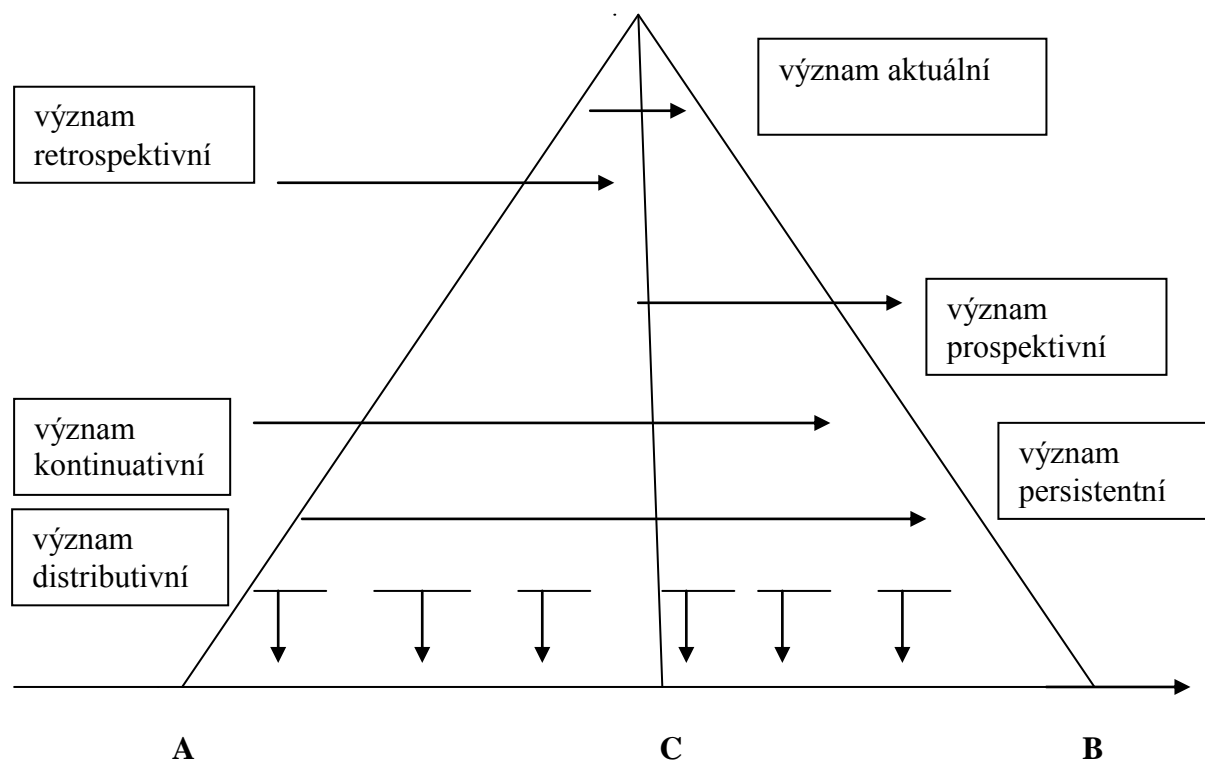
Graf 5. Poměrné vyjádření výskytu perifrastických konstrukcí s povahovědějovým významem globální durativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.2.3. Durativnost parciální

V lingvistické literatuře existuje celá řada pohledů na parciální durativnost. Jak jsme již zmínili v úvodu kapitoly, E. Bechara (2001) a H. Barroso (1988) ji zařazují do kategorie „pohled“ („*visão*“) který podle vnitřního nazírání na průběh děje dále dělí na úhel pohledu („*estar a + infinitiv*“/ „*estar + gerundium*“), pohled retrospektivní („*vir + gerundium*“), pohled prospektivní („*ir + gerundium*“) pohled komitativní²⁶ („*andar a + infinitiv*“ / „*andar + gerundium*“) a pohled kontinuativní („*seguir a + infinitiv*“, „*seguir + gerundium*“, „*continuar a + infinitiv*“ / „*continuar + gerundium*“). S. Hamplová (1994, s. 94) řadí tyto vazby pod fázovost a podle významu je dělí na vazby prostě průběhové, progresivně průběhové a kontinuativní. B. Zavadil (Zavadil – Čermák, 2010, s. 321 - 323) pro španělský jazyk pracuje s významy aktuální durativnosti, retrospektivní durativnosti, prospektivní durativnosti,

²⁶ V české lingvistice se pojmem *komitativní* užívá většinou v jiném kontextu, v syntaxi pro označení okolnostního určení, nebo pro instrumentál s předložkou. My budeme se shodě s B. Zavadilem (Zavadil – Čermák, 2010 s. 323) pro tento význam užívat termínu *distributivní*.

persistentní durativnosti a distributivní durativnosti. Všechny tyto významy pak řadí do kategorie fázovost. Tento funkční a propracovaný model plně vyhovuje naší koncepci, proto jsme ho s drobnými úpravami zachovali. Na následujícím obrázku jsou znázorněny různé vnitřní pohledy na průběh děje (durativní fáze).

Obrázek 2. Nazíraný děj probíhá mezi body A a B, bodem C prochází osa temporální perspektivy. Z obrázku je patrné, že některé děje začínají nebo končí mimo sledovaný interval, vymezený body A a B.

Z hlediska formálního jsou perifrastické vazby s významem parciální durativnosti v portugalské tvořeny spojením pomocného slovesa s infinitivem (s přeložkou *a*) nebo s gerundiem významového slovesa. Pomocné sloveso však u většiny konstrukcí není čistě morfematically, jeho lexikální význam zůstává plně nebo částečně zachován (*continuar, seguir, ir, vir, andar*), významovou složku tvoří tedy spojení obou sloves. Pokud perifrastická konstrukce existuje paralelně ve formě s infinitivem i gerundiem, neliší se tyto formy významem, omezení jsou diatopická. Infinitivním vazbám dává přednost evropská

portugalština, gerundiálním portugalština brazilská. Z rozboru jednotlivých vazeb vyplývá, že u konstrukcí s durativním významem existuje i celá řada omezení sémantických, neboť durativnost nelze kombinovat například s body nebo kulminacemi, protože u nich nelze předpokládat trvání. Pokud se taková vazba vyskytne, děj interpretujeme většinou jako iterativní.

4.3.1.2.3.1. Vazby s významem parciální durativnosti aktuální

V portugalštině je tento povahovědějový význam reprezentován formálně vazbami „*estar* + infinitiv“ a „*estar* + gerundium“. Sloveso *estar* (být) zde funguje jako sloveso morfematické, částečně si však svůj význam (stavovost) uchovává. Zdálo by se, že významové sloveso ve formě gerundia podtrhuje význam durativnosti / trvání děje, neboť samo gerundium je svou povahou durativní. V současné evropské portugalštině však výrazně převažuje konstrukce s infinitivem (148 000 výskytů v publicistickém korpusu CETEM Público) nad konstrukcí s gerundiem (13 výskytů), aniž to povahovědějový význam konstrukce nějak ovlivní. Z toho jasně vyplývá, že pro interpretaci významu celé vazby není rozhodující forma významového slovesa, nýbrž spojení významů obou součástí perifráze. Z analýzy korpusového materiálu jsme zjistili, že konstrukce s gerundiem není v evropské portugalštině gramatikalizovaná a její výskyt je omezen pouze na některé oblasti Alenteja. Naopak v Brazílii se téměř nevyskytuje forma infinitivní.

4.3.1.2.3.1.1. „Estar a + infinitiv“

„*Estar a* + infinitiv je v evropské portugalštině nejužívanější opisná vazba, vyskytující se bez rozdílu ve všech funkčních stylech. Její četnost je dána hlavně faktem, že je to jediná příznakově aktuální slovesná forma v portugalštině (bez ohledu na to, kde je na časové ose situován okamžik výpovědi). Z našeho vlastního studia i ze studií českých i zahraničních lingvistů (srov. Hricsina, 2006 s. 19; Mateus, 2003, s. 148) vyplývá, že forma portugalského prezentu (paradigma *falo*) většinou nevyjadřuje děj probíhající v čase shodném s okamžikem výpovědi (výpovědní událostí). Jeho centrálním významem tedy není aktuální přítomnost. Pokud chceme zdůraznit aktuální průběh děje v přítomnosti, musíme zvolit formu

prézentu s adverbialním doplněním nebo právě příznakově aktuální perifrázi „*estar a + infinitiv*“/„*estar + gerundium*“. Ta je kromě aktuálnosti charakterizována ještě dvěma dalšími rysy: prvním z nich je trvání, proto ji zařazujeme mezi durativní vazby, druhým pak její nekonkluzivnost. To však neznamená, že by tato vazba nebyla možná s pomocným slovesem ve tvaru jednoduchého perfekta. V portugalské se význam aktuální durativnosti může s tímto tvarem kombinovat, na děj pak nahlížíme komplexně (nelze však zaměňovat s českým dokonavým videm, portugalské jednoduché perfektum není z hlediska aspektuálního dokonavé, nýbrž terminativní). Z podrobné analýzy nalezených příkladů vyplývá, že pomocné sloveso *estar* může být v jakémkoliv tvaru, podařilo se nám najít všechna paradigmata s výjimkou imperativu a konjunktivu předbudoucího času (paradigma *tiver estado a falar*). Barroso (1988) však v literárních textech záporný rozkazovací způsob našel. My se přesto domníváme, že se jedná o výskyt spíše výjimečný. Ve druhém případě je fakt, že v poměrně rozsáhlém korpusu není zastoupen konjunktiv předbudoucího času, jen důsledkem jeho nízkého výskytu obecně.

Pokud jde o omezení sémantická, může se kombinovat se všemi sémantickými třídami s výjimkou nedělitelných stavů (**O Pedro está a ser português*; **Maria está a estar doente*), to znamená se slovesy atelickými (dělitelnými stavy [4] a procesy) a telickými (procesy dovršovanými a kulminacemi) i body. U dvou posledně jmenovaných tříd je výsledný význam iterativní (7). U sloves ze sémantické třídy procesy dovršované se moment dovršení ztrácí a slovesa přecházejí do sémantické třídy procesy (1), (2), (23). Bez kontextu je v portugalské tento fakt těžko postižitelný (*acontecer* = „stát se“/ *está a acontecer* = „děje se“, případně iterativní stává se; *nascer* = „narodit se“/ *está a nascer* = „rodí se“). Fátima Oliveira (srov. Mateus, 2003, s. 154) navíc upozorňuje na fakt, že konstrukce „*estar a + infinitiv*“ v kombinaci se slovesy ze třídy procesů dovršovaných může kromě významu aktuálnosti mít i význam inminentní ingresivnosti: *eles estão a chegar* = *eles estão a chegar neste momento* / *eles estão quase a chegar*. Kombinace s pasivní rezultativní vazbou „*estar + participium*“ není možná (**Está a estar cozido*). Naopak pasivní konstrukce se slovesem *ser* možná je (3). Z našeho pohledu je sporný příklad (5). Výsledný stav je podle našeho názoru slučitelný s významem „durativnost“, nikoliv však s významem „aktuálnost“. V hovorové portugalské je však toto spojení časté a v korpusovém materiálu jsme takových příkladů našli několik. V příkladu (9) stojí vedle sebe dva různé formální prostředky pro vyjádření durativnosti – forma složeného perfekta, která je v portugalské v kombinaci se slovesy atelickými durativní

sama o sobě, je zde ještě zdůrazněna perifrastickou konstrukcí. V češtině je tento významový rozdíl gramatickými prostředky nepostizitelný.

- (1) Era uma daquelas coisas que sabemos que **estão a acontecer** mas que, ao mesmo tempo, não se acredita que estejam a acontecer», disse Freaney à NZPA, desmentindo a possibilidade de a ave ser um avestruz ou uma ema. (*Byla to jedna z věcí, o nichž víme, že se stávají ...*)
- (2) Uma nova casa **está a nascer** sobre as dunas da península de Tróia. (*Na dunách na poloostrově Tróia vzniká nový dům.*)
- (3) O plano de reflorestação **está a ser cumprido** à risca: num total de 360 hectares, 230 já foram objecto de uma intervenção que custou cerca de 61 mil contos. (*Plán na obnovu zalesnění se plní do puntíku ...*)
- (4) Sente-se vagamente apreensiva, mas, vendo Michaël, pensa que é improvável que ele desenvolva por mulheres interesses extraprofissionais, ele **está a ser simpático**, e ela é que **está a ser paranóica**. (*... on je sympatický / chová se sympaticky, zato ona se chová jako paranoik...*)
- (5) Tenho a convicção de que **estou a ficar** mais maduro, mais experiente. (*Jsem přesvědčený, že se stávám zralejším, zkušenějším.*)
- (6) Há 21 mulheres entre os candidatos ao Parlamento iemenita; e o Público **esteve a falar** com uma delas, a historiadora Balqis Al-Hadrani, do Partido Bath. (*... a deník Público mluvil z jednou z nich ...*)[Durativnost pojatá komplexně.]
- (7) O helicóptero **estava a disparar** contra pessoas no chão. (*Helikoptéra opakovaně střílela do lidí na zemi.* [Iterativnost pojatá kurzivně.]
- (8) Gostava de dedicar esta vitória ao meu irmão, ao meu pai e à minha mãe, que provavelmente até **estava a chorar**. (*Rád bych toto vítězství věnoval bratrovi,*

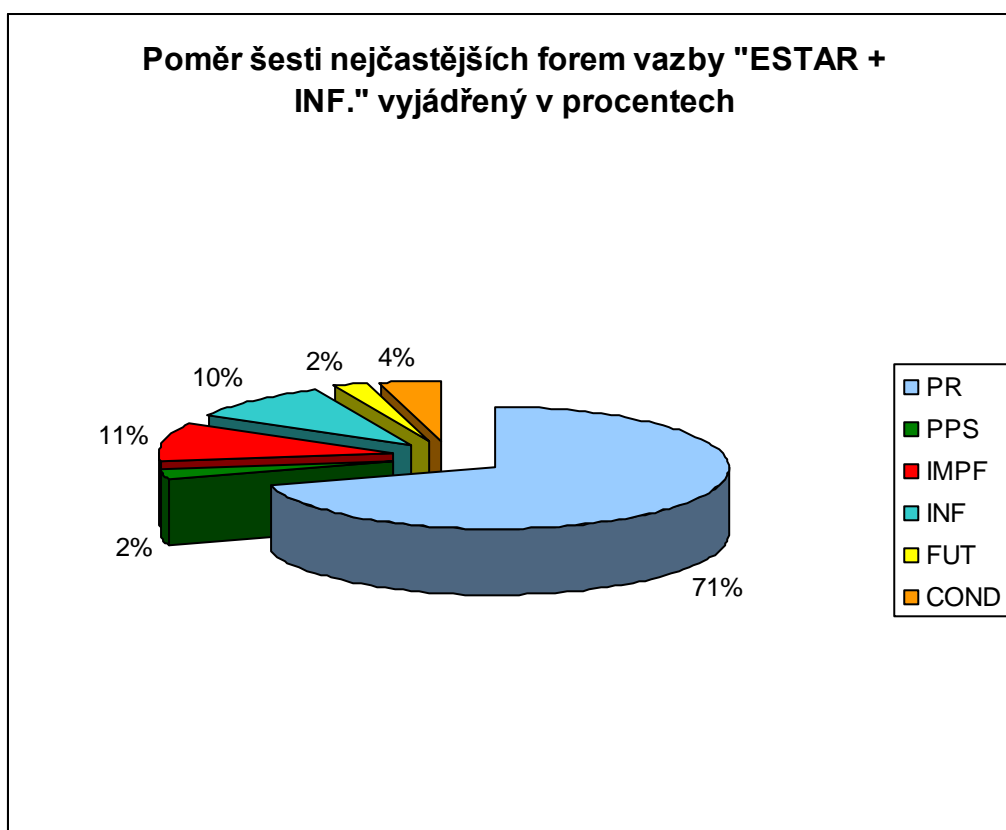
tatínkovi a mamince, která nejspíš dokonce plakala.) [Durativnost pojatá kurzivně.]

- (9) A comissão **tem estado a ouvir** os parceiros sociais e irá estudar algumas formas de rever todo este problema da habitação, sobretudo as rendas antigas, degradação do património e fogos devolutos. (*Komise naslouchala a naslouchá svým sociálním partnerům ...*)
- (10) Entretanto, sem eu me dar conta, **tinham estado a exercer** as suas funções de mensageiros através de transmissores nos braços das cadeiras, enviando mensagens à humanidade. (*A zatím, aniž jsem si toho všiml, vykonávali svou funkci poslů ...*)
- (11) King, 27 anos, começou por admitir que nessa noite bebera álcool quando **estivera a ver** um jogo de basebal; que conduzia a uma velocidade excessiva, entre os 100 e os 130 quilómetros horários; que recusou parar, obrigando os polícias a persegui-lo; que se encontrava em liberdade condicional por assalto à mão armada. (*Sedmadvacetiletý King nejprve připustil, že té noci pil alkohol, když se díval na baseballový zápas ...*)
- (12) **Estarei a enlouquecer?** (*Blázním snad?*) [Význam modální.]
- (13) Jan-Olof Bergtson é um dos jornalistas estrangeiros que durante dois dias **vai estar a fazer** a cobertura da Cimeira de Lisboa, no Centro Cultural de Belém. (*Jan-Olof Bergtson je jeden ze zahraničních novinářů, kteří budou po dva dny pokrývat zpravodajství z konference na nejvyšší úrovni v Lisabonu...*)
- (14) Dentro da cabine eram visíveis o piloto e o co-piloto, que **terão estado a tentar** estabelecer as condições necessárias para um contacto com o aeroporto que permitisse negociações directas. (*V kabině bylo možné vidět prvního a druhého pilota, kteří se nejspíš snažili vytvořit potřebné podmínky pro navázání kontaktu s letištěm ...*) [Význam modální.]

- (15) Se estivesse a pensar de forma diferente, **estaria a dizer** que sou arrogante, que não falo com ninguém, e eu sou o contrário disso. (*Kdyby uvažoval jinak, v té chvíli by řekl, že jsem arogantní a že s nikým nemluví ...*)
- (16) Disse ao ministro francês dos Estrangeiros que, se tivesse pedido um mandato da UE para a intervenção naquela crise, teria sido melhor porque pelo menos **teria estado a falar** em nome da União. (*... bylo by to bývalo lepší, protože by alespoň mluvil jménem celé Unie.*)
- (17) Mas, embora não **esteja a inventar** coisas, está a ver contradições onde elas não existem. (*A i když si nic nevymýšlí, vidí rozpory tam, kde neexistují.*)
- (18) Como é possível que o general Aidid continue a ser procurado, a sua cabeça esteja a prémio e a ONU **tenha estado a pagar** à sua milícia centenas de milhares de dólares em «protecção»? (*Jak je možné, že generál Aidid je stále hledanou osobou, že je na jeho hlavu vypsána odměna a OSN přitom platila...*)
- (19) Deixei de comer, tinha muitas dores, como se a carne se separasse dos ossos, como se um bicho bravo **estivesse a devorar** carne humana. (*... jako by v té chvíli nějaké divoké zvíře požíralo lidské maso.*)
- (20) E se **tivesse estado a dormir**? (*A co kdyby býval v té chvíli spal?*)
- (21) Lembre-se disso quando **estiver a deliciar-se...** (*Vzpomeňte si na to, až se budete rozplývat ...*)
- (22) Se desencadeássemos qualquer luta directa contra a Crisal poderíamos **estar a contribuir** para que a empresa fizesse disso um pretexto para despedir pessoal, o que não é desejável para ninguém. (*Kdybychom se pustili do jakéhokoliv přímého souboje s Crisalem, mohli bychom tím přispět k tomu, že ...*)

- (23) Em São Vicente, a polícia prendeu em flagrante três indivíduos por **estarem a interromper** um „meeting“ do PCD. (*V São Vicente zadržela policie při činu tři jedince, protože rušili shromáždění politické strany PCD.*)
- (24) O Sporting conseguiu ontem, a muito custo, bater o Paços de Ferreira, por 3-1, depois de **ter estado a perder**, à beira do intervalo. (*Sporting včera dokázal s velkými obtížemi porazit mužstvo z Paços de Ferreira 3–1, když ještě po prvním poločase prohrával.*)
- (25) Segundo a GNR, outros homens estarão implicados nos dois roubos aos postos de abastecimento, **estando a decorrer** averiguações para se apurar a sua entidade e localização. (*... a právě probíhá šetření za účelem zjištění jejich totožnosti a místa, kde se zdržují.*)
- (26) O incidente contraria o teor do comunicado da Expo 98, que, anteontem, dizia que „o Ministério do Ambiente tem acompanhado de perto toda a evolução deste processo, **tendo estado a ser fornecidos** à DRARNLVT todos os relatórios e elementos necessários à mais completa informação“. (*..., že Ministerstvo životního prostředí vývoj tohoto procesu pozorně sleduje, a že firmě DRARNLVT byly byly průběžně předávány všechny zprávy ...*)

Pokud jde o zastoupení slovesných forem pomocného slovesa, je rozložení velmi nerovnoměrné. Následující graf, vztahující se k perifrázi „*estar a + infinitiv*“ jasně dokumentuje převahu konstrukcí s pomocným slovesem ve formě přítomného času (71 procent výskytů). Následuje forma imperfekta, infinitivu, kondicionálu (paradigma *falaria*) – byť význam většinou není modální – futura (paradigma *falarei*) a jednoduchého perfekta.

Graf 6. Poměrné zastoupení nejčastějších forem pomocného slovesa *estar* ve vazbě „*estar a + infinitiv*“

PR = prézens, PPS = jednoduché perfektum, IMPF = imperfektum, INF = infinitiv, FUT = futurum, COND = kondicionál

4.3.1.2.3.1.2. „Estar + gerundium“

V publicistickém korpusu CETEMPúblico jsme našli pouze 13 výskytů této vazby, paradigmatata jsou proto velmi omezená (kondicionál, infinitiv osobní a gerundium). V brazilské variantě portugalštiny jsme však tuto konstrukci našli ve všech formách.

(1) **Estaria utilizando** informações que, à margem da lei, lhe teriam sido facultadas?
(Že by používal informace, které mu snad byly poskytnuty v rozporu se zákonem?)

(2) Naquela manhã, pelo crime de **estarem cantando** umas cantigas proibidas (como o „Fado da Rússia“), meia dúzia de indivíduos foram presos pela Guarda.

(Onoho rána zatkla policejní hlídka pár osob, protože se dopustily zločinu tím, že zpívaly zakázané písně ...)

4.3.1.2.3.2. Vazby s významem parciální durativnosti prospektivní

4.3.1.2.3.2.1. „Ir + gerundium“

Na rozdíl od předchozích kapitol, kde jednomu významu většinou odpovídalo více možností formálního vyjádření, existuje v portugalštině pouze jedna perifrastická konstrukce s významem parciální durativnosti prospektivní: „*ir* + gerundium“. Ostatní opisné vazby se slovesem *ir* ve spojení s infinitivem mají jiný význam (viz kapitola 4.3.1.1.) Sloveso *ir* zde není pouze slovesem morfematickým, v konstrukci je nositelem progresivního významu, zatímco forma gerundia významového (případně sponového) slovesa je nositelem významu durativního. Celkový význam perifráze vyplývá tedy se spojení obou sloves. Podíváme-li se na obrázek č. 2, vidíme, že slovesný děj je z levé strany ohraničen bodem C, z pravé strany však bodem B ohraničen není, může pokračovat mimo vymezený úsek. I když je tato vazba charakteristická pro hovorovou portugalštinu, je plně gramatikalizována a je početně zastoupena i v publicistickém korpusu (30 129 výskytů v CETEMPúblico). V literárních textech je zastoupení méně početné (1434 výskytů v Corpus do Português). V publicistickém korpusu jsou zastoupena všechna paradigmata s výjimkou záporného imperativu a konjunktivu předbudoucího času. Domníváme se, že záporný rozkazovací způsob je s progresivně durativním významem perifráze neslučitelný, neexistence konjunktivu předbudoucího času je dána nízkou frekvencí jeho výskytu obecně.

Pokud jde o sémantická omezení, pak zde platí stejná omezení jako v případě předchozí vazby. Může se kombinovat se všemi třídami sloves s výjimkou nedělitelných stavů. Pokud se však vyskytuje se slovesy telickými nebo s body, nabývá významu iterativního. Nalezli jsme i vazby se sponovými slovesy *ser* (1), *estar* (2) a pasivní konstrukce (9). B. Zavadil upozorňuje na fakt, že v durativních konstrukcích se mohou kulminace a body vyskytovat pouze v případě, že mají plurálový subjekt. Jejich význam je pak z hlediska povahy slovesného děje iterativní nebo násobený (srov. Zavadil – Čermák, 2010, s. 323). Příklady (3), (4), (19) tuto teorii potvrzují. Našli jsme však i příklady se subjektem v singuláru (6). Iterativní význam je patrný z adverbialního doplnění. V příkladu (24) je zase zřejmé, že

sloveso *entrar* v konkrétním kontextovém zařazení není kulminací (nemá význam momentánní), ale procesem dovršovaným („když jsem pomalu vcházel“, nikoliv „když jsem vstoupil“). Zajímavý je fakt, že sloveso *ir* může být ve vazbě současně slovesem pomocným i významovým (3), (5). Při překladu do češtiny musíme většinou pro přesné, nebo alespoň přibližné postžení významu použít adverbialního doplnění nebo jiné větné konstrukce.

- (1) Ora, **vai sendo** ineludível o aspecto testamentário na obra recente de Oliveira, o que seria apenas um legítimo desejo individual se não constrangesse os filmes. *(V celém posledním Oliveirově filmu je zřetelná snaha o zanechání odkazu ...)*
- (2) Vamos publicando, parte por parte, à medida que **vai estando** pronta a tradução», explicou ontem ao Público o responsável da obra, pois teria que se esperar pela tradução completa para publicar de uma só vez o texto do Alcorão. *(Postupně, tak jak se překlad dokončuje, ho také publikujeme.)*
- (3) Os regimes são comandados por políticos corruptos e incapazes, que a pouco e pouco **vão indo** para a prisão. *(Tyto režimy jsou ovládány zkorumpovanými a neschopnými politiky, kteří jeden po druhém končí ve vězení.)*
- (4) Semana a semana **vão chegando** às editoras cartas de pessoas que se oferecem para traduzir. *(Každý týden přicházejí do nakladatelství dopisy od osob, které se nabízejí jako překladatelé.)*
- (5) O formalismo de Sharunas Bartas sente-se e entende-se melhor em «Corredor», onde a câmara **vai indo** ao sabor dos rostos e dos seus silêncios. *(Formalismus Šharūnase Bartase je nejlépe patrný ve filmu „Koridorius“, v němž kamera nazdařbůh klouže po tvářích a jejich mlčení.)*
- (6) Ela **foi aparecendo** e desaparecendo ao longo de toda a manhã, à medida que iam saindo para a estrada, um a um, os 40 participantes. *(V průběhu celého dopoledne se objevoval a zase mizel podle toho, jak ...)* [Význam iterativní.]

- (7) Este jesuíta confessa que a ideia **foi germinando** ao longo dos anos, ao ver como algumas pessoas não se adaptavam a viver em lares, como lhes era penoso, na posse de todas as suas faculdades físicas e mentais, partilhar o dia-a-dia com deficiências de toda a espécie. (*Tento jezuita přiznává, že ta myšlenka postupně klíčila celé roky ...*) [Durativnost pojatá komplexně.]
- (8) A culpa de alguns destes problemas é dos grupos independentes que nunca levantaram a voz para defender as companhias que **iam aparecendo e desaparecendo** sucessivamente. (... *nikdy nezvedly hlas, aby se zastaly společností, které se postupně objevovaly a zase mizely.*)
- (9) Assim e à medida que este projecto **ia sendo desenvolvido** pelos serviços técnicos da Câmara Municipal de Santo Tirso, decorriam negociações mais apuradas no plano político entre o executivo camarário e o governo. (*Jak technické služby radnice v Santo Tirso projekt postupně rozpracovávaly.*) [Durativnost pojatá kurzivně.]
- (10) Existem medicamentos contra o paludismo -- nomeadamente o quinino e os seus derivados – mas o parasita **tem ido ganhando** resistência contra eles. (... – *ale parazit se vůči nim postupně stává odolným.*)
- (11) E, assim, «os revolucionários do 31 de Janeiro buscavam apenas devolver ao povo os poderes que a monarquia **tinha ido usurpando** em benefício de uma classe, de uma família, de uma pessoa. (... *revolucionáři z 31. ledna se jen pokoušeli vrátit lidu moc, kterou předtím monarchie soustavně usurpovala ve prospěch jedné třídy...*)
- (12) Precisava, urgentemente, de vazar os litros de água mineral que **fora consumindo** durante a partida. (*Potřeboval se naléhavě zbavit těch litrů minerálky, které postupně během utkání vypil.*)
- (13) A Renascença, embora de manhã não abra qualquer emissão especial, **irá fazendo** o rescaldo do acto eleitoral nos seus blocos noticiosos. (*I když stanice*

Renascença ráno neuvede speciální volební relaci, o výsledcích voleb bude průběžně informovat ve zpravodajských blocích.)

- (14) Resta saber se terá havido de facto uma intenção de utilizar alguma substância radioactiva para proteger os túmulos ou se, ao longo dos séculos, radioactividade se **terá ido acumulando** nas tumbas naturalmente. (*Ještě je třeba zjistit [...], zda se v průběhu staletí skutečně radioaktivita nahromadila v hrobech přirozenou cestou.*)
- (15) „Se não houvesse uma grande ligação às pessoas, aos interesses locais, tudo **iria morrendo**“, sustenta Cláudio Torres. (*„Nebýt silného pouta k lidem, k místním zájmům, vše by postupně zaniklo“, ...*)
- (16) Com medo de que o Público **vá ocupando** progressivamente menos espaço com Timor, ao menos nas „Cartas ao Director“, Timor está presente! (*Se strachem, že deník Público bude postupně dávat čím dál méně prostoru problému Timoru ...*)
- (17) E que faria o Milan se, todos os anos, **fossem saindo** o Rijkaard, o Van Basten, o Gullit – e, em vez de se formar uma equipa, os directores tivessem de andar, pelo Mundo fora, à procura de jogadores que viessem «fazer uma perninha» só por um ano ou dois e, depois, abandonassem? (*A co by dělal Milán, kdyby každý rok postupně odcházeli Rijkaard, Van Basten, Gullit – ... ?*)[Význam iterativní.]
- (18) Segunda conclusão: tudo se tinha passado, durante as transmissões consecutivas do agente infeccioso para as várias «gerações» de ratinhos, como se o agente inicial da BSE se **tivesse ido adaptando** ao seu novo hóspede. (*... jako kdyby se byl původní agens nemoci šílených krav postupně přizpůsoboval svému novému hostiteli.*)
- (19) Nos EUA, toda a estrutura empresarial vai sofrer uma enorme reviravolta à medida que mais e mais pessoas **forem abandonando** os seus empregos a

troco de indemnizações. *(V USA zažije celá podnikatelská sféra obrovský zvrát v souvislosti s tím, jak postupně stále více a více lidí bude opouštět zaměstnání výměnou za odstupné ...)*

(20) Não sei, **vá ligando**. *(Nevím, průběžně mi volejte.)*

(21) Penso que este processo de **ir ganhando** as pessoas para a ideia da Expo foi fundamental. *(Myslím, že tento proces postupného získávání lidí pro myšlenku uspořádání Expa byl rozhodující.)*

(22) Ou seja, o tempo que as Universidades que estão fora do orçamento padrão têm para se **irem adaptando**. *(To znamená čas, který univerzity nespádající pod rozpočtovou sféru mají na to, aby se postupně přizpůsobily.)*

(23) Inicialmente previsto para divulgação na mesma altura da rosa e do «lettering», o novo punho acabou por sofrer um adiamento, em resultado das sucessivas versões que foram passando pelos dirigentes do PS e testadas em estudos de opinião **terem ido sofrendo** alterações. *(... jako výsledek různých verzí, které postupně procházely přes politiky ve vedení Socialistické strany a byly podrobeny testům veřejného mínění, změnila se postupně i podoba, určená původně ke zveřejnění.)*

(24) Pelas 8 da manhã, eu depois de me haver confessado e dito isso, saí do convento para ver o fogo: **indo entrando** pela porta que está ao pé do tanque, encontrei aí um paisano a chorar; perguntei-lhe que tinha? *(...: když jsem pomalu vcházel dveřmi hned vedle nádrže, potkal jsem plačícího krajana; ...)*

4.3.1.2.3.3. Vazby s významem parciální durativnosti retrospektivní

4.3.1.2.3.3.1. „Vir + gerundium“

„Vir + gerundium“ je v současné portugalštině jediná perifrastická konstrukce s významem parciální durativnosti retrospektivní. Vazba stejného slovesa s infinitivem a předložkou *a* v portugalštině sice existuje, má však povahovědějový význam rezultativní. Sloveso *vir* stejně jako sloveso *ir* u předchozí konstrukce „*ir* + gerundium“ není pouze slovesem morfematickým, v konstrukci je nositelem retrospektivního významu, zatímco forma gerundia významového (nebo sponového) slovesa je nositelem významu durativního. Celkový význam perifráze vyplývá tedy se spojení obou sloves. Podíváme-li se na obrázek č. 2, vidíme, že slovesný děj nemusí být z levé straně ohraničen bodem A a může jej přesahovat. Z pravé strany je pak ohraničen bodem C (osou temporální perspektivy). Děje vyjádřené formálně touto perifrází začínají v blíže neurčeném bodě v minulosti, trvají po určitou dobu až do okamžiku výpovědi, časovou osu do budoucnosti však nepřekračují. Tím je dána i omezená kombinace se slovesnými formami. Přes početné zastoupení vazby v korpusovém materiálu (7053 výskytů v publicistickém korpusu CETEMPúblico) se nám podařilo zdokumentovat pouze sedm slovesných forem – indikativ a konjunktiv přítomného, indikativ a konjunktiv imperfekta, indikativ jednoduchého perfekta a infinitiv prostý i osobní. Neexistence futura vyplývá ze samotné retrospektivní povahy perifráze, neexistence složených slovesných paradigmat tvořených pomocí participia má pak důvod formální. Sloveso *vir* má v portugalštině stejnou formu pro gerundium i participium a konstrukce *tenho vindo vindo*, a *tinha vindo vindo* se proto nevytvářejí.

Svým povahovědějovým významem se tato perifráze blíží významu portugalského složeného perfekta, s tím rozdílem, že trvání děje vyjádřené složeným perfektem není časovou osou procházející bodem C limitováno.

Konstrukce má i omezení sémantická. Nelze ji kombinovat s nedělitelnými stavy (*„*Venho estando alto.*“), kombinace se slovesy stavovými však možná je („*Venho vivendo feliz.*“), viz příklad (2), (9). Se slovesy telickými nebo s body, nabývá významu iterativního (10), (11). Je možná kombinace se slovesy sponovými *ser*, *estar* (6),(7) i pasivní konstrukce (4), (15). Obě složky perifráze mohou být tvořeny stejným slovesem (8). Při překladu do češtiny musíme většinou pro přesné, nebo alespoň přibližné postižení významu použít adverbialního doplnění (3) nebo jiné větnou větnou konstrukci.

- (1) Desde há 24 anos que **venho procurando** uma escrita daquilo que considero música brasileira para esse conjunto que se chama orquestra. (*Už 24 let hledám nějaký písemný záznam toho, co považuji za brazilskou hudbou ...*)
- (2) Já por diversas vezes aqui chamamos a atenção para o frenesim teatral que ultimamente se **vem vivendo** na cidade do Porto. (*Již poněkoli káté zde upozorňujeme na divadelní šílenství, kterého jsme v poslední době svědky ve městě Portu.*)
- (3) «Nunca más» é a expressão que titula alguns dos relatórios com que as novas democracias latino-americanas **vêm enterrando** os horrores dos regimes militares do passado. (*„Nikdy víc“ stojí v záhlaví některých zpráv, jimiž latinskoamerické demokracie jedna za druhou pohřbívají hrůzy minulých vojenských režimů.*)
- (4) O antigo governante ameaçou não ir à convenção, devido a alegadas irregularidades que **vêm sendo cometidas** pela ala do primeiro-ministro, Carlos Veiga. (*... kterých se do této chvíle dopouští křídlo předsedy vlády Carlose Veigase.*)
- (5) A encenação começou com um cortejo de pastores e pastoras, seguidos dos três reis, que, desde a parte mais oriental da aldeia, **veio seguindo** uma estrela espetada no alto de uma vara alta, por uma estradinha estreita abaixo, até chegar ao centro da localidade. (*... který se blížil z východní části vesnice směrem ke hvězdě, upevněné na dlouhé tyči.*)
- (6) Se a intranquilidade da defesa do Penafiel já **vinha sendo notória**, os erros sucederam-se após o golo. (*Jestliže nevyrovnanost obrany mužstva Penafielu byla všeobecně známá již předtím, pak chyby přišly po obdržení gólu.*)
- (7) O 25 de Abril representou para mim e para a minha geração, a recuperação de uma dignidade há muito perdida pela Instituição Militar, que **vinha estando** subordinada a interesse políticos e económicos de um poder instituído que, de

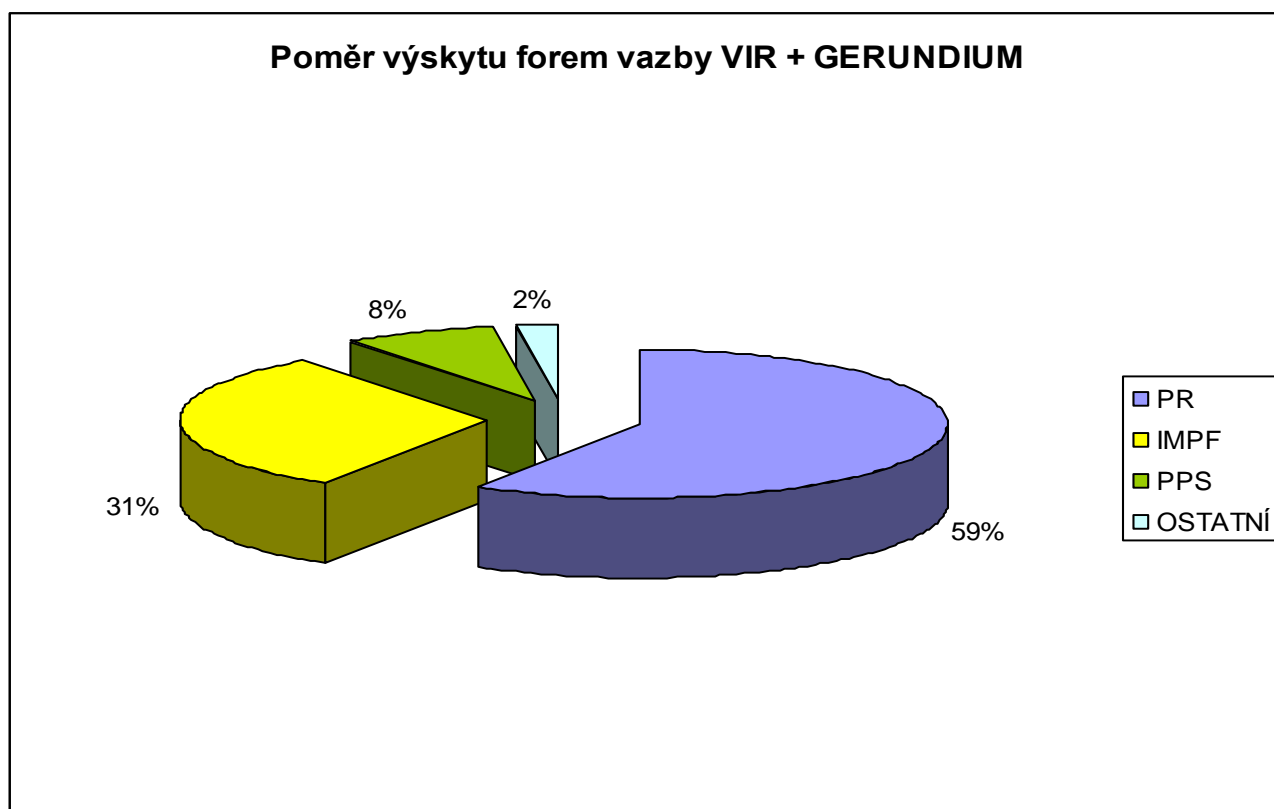
forma nenhuma coincidem com as do Povo Português. (... *znovunalezení důstojnosti, kterou armáda už hodně dlouho neměla, neboť v průběhu oněch let podléhala politickým a ekonomickým zájmům režimu ...*)

- (8) Iconograficamente datado e com os tempos em slow motion, fica mais à vista a «découpage» clássica e os limites da narrativa – variação menor dos arquétipos ficcionais e formais que o cinema americano **vinha vindo a trabalhar** desde os tempos do mudo. (... *se kterými americká kinematografie průběžně pracovala od éry němého filmu.*)
- (9) A instabilidade que este mercado **vinha vivendo** nos últimos dias antes das eleições foi quebrada depois de conhecidos os resultados. (*Nestabilita, kterou tento trh zažíval v posledních dnech před volbami ...*)
- (10) Um lance em que o defesa portista não teve culpa, ao contrário do que aconteceu aos 38', quando agrediu Silva, que o **vinha batendo** sucessivamente em velocidade, bem como a Jorge Costa. (... *kdy zaútočil na Silvu, který ho opakovaně porážel v rychlosti ...*)
- (11) O líder do PSD **vinha distribuindo** cumprimentos pelos paços do concelho fora, semeando graças, aconselhando o voto no partido com bonomia quando transpôs a porta fatal. (*Předseda PSD opakovaně rozdával komplimenty ...*)
- (12) Quem **venha lendo** os dois volumes de «Cadernos de Lanzarote» fica com a impressão amarga de que Saramago se exilou porque os portugueses não o amam. (*Kdo pravidelně četl oba svazky „Zápisů z Lanzarote“, získal smutný dojem, že Saramago emigroval, protože ho Portugalci nemají rádi.*)
- (13) A regionalização aparece como uma fórmula politicamente correcta para ultrapassar o atraso estrutural do interior, mesmo se gente muito lúcida de vários quadrantes políticos já **viessa afirmando** há anos que era melhor abandonar a ideia, por escusada e extemporânea. (... *přestože mnoho uvážlivých lidí z různých politických proudů již řadu let tvrdilo, že ...*)

(14) O vereador justifica ainda a decisão de se manter em funções com o facto de querer «continuar a defender os projectos e ideias» por que diz **vir lutando** „e, nessa medida, acautelar os interesses dos munícipes“. (...*protože chce „i nadále hájit projekty a myšlenky“*, za něž, jak říká, průběžně bojoval již dříve ...)

(15) E todos estes são igualmente responsáveis, apesar de **virem sendo substituídos** ao longo dos anos. (*Všichni tito lidé nesou stejnou odpovědnost, i když v průběhu let byli postupně vyměněni.*)

Z následujícího grafu je patrné nerovnoměrné rozložení slovesných forem, v nichž se perifráze „vir + gerundium vyskytuje“:

Graf 7. Poměrné zastoupení forem pomocného slovesa *vir* ve vazbě „*vir* + gerundium“ v procentech.

PR = prézens, PPS = jednoduché perfektum, IMPF = imperfektum, OSTATNÍ = ostatní zastoupené formy.

4.3.1.2.3.4. Vazby s významem parciální durativnosti kontinuativní

Pro vyjádření významu kontinuativní durativnosti disponuje portugalština různými výrazovými prostředky, nejčastějším výrazovým prostředkem však jsou perifrastické konstrukce „*continuar a* + infinitiv“, „*continuar* + gerundium“, „*seguir a* + infinitiv“, „*seguir* + gerundium“, „*prosseguir* + gerundium“, „*ficar a* + infinitiv“ a „*ficar* + gerundium“. Podobně jako u některých perifrází s významem ingresivním, je i u těchto opisů jejich povahovědějový význam dán lexikálním významem samotných slovesa *continuar*, *seguir*, *prosseguir* a *ficar*. Vazby se slovesem *ficar* jsou navíc specifické tím, že kromě významu kontinuativní durativnosti v sobě zahrnují i význam rezultativnosti. Jak vyplývá z obrázku 2., děj vyjádřený formálně těmito vazbami je charakterizován jako děj pokračující, s počátkem mimo interval ohraničený z levé strany bodem A.

Pokud existují vazby formálně vyjádřené spojením slovesa s infinitivem nebo gerundiem, není mezi nimi významový rozdíl. Portugalská norma preferuje vazby s infinitivem (s výjimkou perifráze se slovesem „*prosseguir*“, kde podoba s infinitivem neexistuje), brazilská norma dává přednost gerundiálním konstrukcím.

4.3.1.2.3.4.1. „*Continuar a* + infinitiv“

Konstrukce „*continuar a* + infinitiv“ je nejčastější vazbou s významem kontinuativní durativnosti v evropské portugalštině. V publicistickém korpusu CETEMPúblico jsme našli 62 575 výskytů. Je to plně gramatikalizovaná konstrukce, podařilo se nám zdokumentovat všechny slovesné formy s výjimkou imperativu a konjunktivu přebudovacího času, jehož neexistence není, stejně jako u většiny ostatních perifrází, dána jeho nekombinovatelností s významem celé konstrukce. ale jeho nízkým výskytem obecně. Jak již bylo naznačeno, výsledný povahovědějový význam vazby je dán především samotným slovesem *continuar*, které je tak nositelem gramatických kategorií i lexikálního významu.

Pokud jde o kombinovatelnost s lexikálně-sémantickými třídami sloves, neexistují zde žádná omezení (srov. Mateus, 2003, s. 149). Může se kombinovat s nedělitelnými stavy (*Pedro continua a ser português*), s dělitelnými stavy i s událostmi (procesy, procesy dovršovanými, kulminacemi) i sbody. Výsledný význam se v případě procesů dovršovaných, kulminací a bodů mění, procesy dovršované se v kombinaci s touto perifrází stávají procesy (5) (*pintar-se* = na/malovat se; *continuava a pintar-se* = pořád se malovala), v případě sloves

z třídy kulminace/dovršení se tato kulminace ztrácí (2) (*chegar* = přijít /přicházet; *armas continuam a chegar* = zbraně stále/opakovaně přicházejí). Výsledný význam můžeme interpretovat jako iterativní. To platí i v případě bodů (momentárního významu bez výsledného stavu). (*Continua a espirrar* = pořád/opakovaně kýchá.). Je možná kombinace s pasivní konstrukcí (1) i se slovesy sponovými (3). Do češtiny se většinou překládá pomocí adverbialního doplnění, možná je i stejná opisná vazba jako v portugalštině – „pokračovat co dělat“; „pokračovat v čem + nominální doplnění“. Další možností je slovesná forma v záporu – „nepřestat co dělat“.

Z hlediska funkčních stylů je neutrální, užívá se bez rozdílu v hovorovém, spisovném i literárním jazyce.

- (1) A zona do Barroso, onde estas fotografias foram tiradas, ao longo dos anos 40 e 50, **continua a ser povoada** por pessoas rijas como as pedras. (*... v průběhu čtyřicátých a padesátých let pokračuje osídlování Barrosa ...*)
- (2) De Bona são ainda as armas que **continuam a chegar**. (*Z Bonu jsou i zbraně, které stále přicházejí.*)
- (3) E se eles **continuaram a ser** „os meus professores“ pela vida fora, é porque esse afecto se manteve, puro, incólume, para além da precariedade de um saber mais ou menos circunstancial. (*A jestliže nepřestali být mými učiteli po celý život ...*)[Kontinuativní durativnost pojatá komplexně.]
- (4) Considerando os referidos 45 milhões, Gomes acrescentou que se „**continuava a falar** de números irrisórios, se o Governo estiver de acordo que os eixos da Linha da Póvoa e da Linha de Guimarães podem ser utilizados“. (*... Gomes dodal, že se stále mluví o směšných číslech ...*)
- (5) E ela **continuava a pintar-se**... (*A ona se pořád malovala ...*)
- (6) **Tenho continuado a treinar** entre 30 a 40 minutos por dia. (*Trénoval jsem a ještě pořád trénuji přibližně 30 až 40 minut denně.*)

- (7) Se achasse que uma só pessoa mudava a situação, **tinha continuado a bater-me** por aquilo em que acreditava. (... *byl by mne pořád tloukl kvůli tomu, v co jsem věřil.*) [Plusquamperfektum ve významu modálním.]
- (8) É que aos 52' Tahar foi expulso, num lance em que Jorge Coroado puniu bem uma agressão, mas acabou por reatar o jogo com um livre que não tinha assinalado - - e só por isso os dois jogadores **tinham continuado a lutar** pela bola. (...*a jen kvůli tomu oba hráči i nadále pokračovali v boji o míč.*)
- (9) O Smit New York, que tem autonomia para três meses no mar, **continuará a seguir** o carregamento de plutónio. (*Společnost Smit New York, která má vybavení pro práci na moři po dobu tří měsíců, bude pokračovat ve sledování / bude i nadále sledovat ukládání plutonia.*)
- (10) Acredito que se **vai continuar a assistir** a um movimento de concentração muito forte. (*Věřím, že i nadále budeme svědky ...*)
- (11) Pondo-se de fora, Freitas Cruz **terá continuado a seguir** atentamente os assuntos da televisão – assunto que o apaixona – e diz quem o conhece que não viu com grande entusiasmo a solução Monteiro de Lemos. (*Freitas Cruz odešel do ústraní, ale pravděpodobně nepřestal pozorně sledovat záležitosti týkající se televize ...*)
- (12) Numa conferência de imprensa em Washington, a procuradora-geral Janet Reno afirmou que o Departamento de Justiça **continuará a estudar** a hipótese de a rede de computadores Microsoft Network violar (ou não) a legislação norte-americana de defesa da livre concorrência. (*Na tiskové konferenci ve Washingtonu oznámila generální prokurátorka Janet Reno, že oddělení Ministerstva spravedlnosti bude i nadále zkoumat ...*)
- (13) Contudo, alguns analistas acreditam que a estratégia **teria continuado a funcionar** se Murdoch tivesse mantido a pressão por mais tempo. (*Někteří analytici nicméně věří, že by ta strategie byla fungovala i nadále, kdyby ...*)

- (14) Que coisa maravilhosa que sejas minha mulher e que **continues a ser** minha mulher por muitos anos. (... a že ještě po mnoho let budeš mou ženou.)
- (15) Pena é que A. Teodoro não **tenha continuado a citar** P. Perrenoud no mesmíssimo artigo que referiu, porque está lá. (*Je škoda, že A. Teodoro nepokračoval v citování P. Perrenouda v tom samém článku, o němž se zmínil, protože to v něm je.*)
- (16) E bastaram estas duas séries para que muito pouco **continuasse a ser** como outrora. (*Tato dvě série stačily k tomu, aby už skoro nic nebylo tak jako dřív.*)
- (17) Gostava que a África do Sul **tivesse continuado a apoiar-nos** depois de 1984, tal como fez com a Unita. (*Byl bych býval rád, kdyby nás byla Jižní Afrika podporovala i po roce 1984 ...*)
- (18) «Se ele **continuar a jogar** assim, tem boas hipóteses de conquistar o título» -- disse Michael Stich, que não evitou um desabafo após duas semanas de intensa pressão. (*Jestliže bude i nadále hrát takovýmto způsobem ...*)
- (19) Contactado pelo Público, Digner Costa escusou-se a qualquer comentário sobre a situação criada, afirmando apenas que quer **continuar a cumprir** o seu dever. (*Poté, co ho oslovil deník Público, Digner Costa odmítl jakýkoliv komentář ke vzniklé situaci a řekl pouze, že chce i nadále plnit své povinnosti.*)
- (20) Especialistas têm sublinhado as dificuldades dos guerrilheiros – sem armas, sem mantimentos, sem homens e com uma imagem política empalidecida pela alegada implicação do seu líder, Villaphallai Prabhakaran, na conspiração que levou ao assassinio do primeiro-ministro indiano, Rajiv Ghandi – para **continuarem a lutar** pelo sonho do „Eelam Tamil“. (... , aby pokračovali v boji za splnění snu organizace Eelam Tamil.)
- (21) Apesar de as suas carreiras **terem continuado a** evoluir, a falta de apoios com que os jovens pilotos se debatem em Portugal não permitiram que Castro

Santos e Gião subissem tão rapidamente como Schumacher... (*I když se jejich kariéry neustále vyvíjely ...*)

(22) A empresa enfrenta uma situação financeira difícil, **continuando a renegociar** o pagamento da sua dívida à banca, para que logo que esta fase termine cumprir o pagamento dos juros em atraso relativamente às obrigações emitidas. (*Podnik čelí těžké finanční situaci a i nadále se snaží jednat o splácení svých dluhů ...*)

(23) No Japão e em Espanha também se registaram quebras, embora mais moderadas, **tendo** os juros **continuado a descer** no Reino Unido, ainda como reacção ao anúncio da manutenção da taxa de base do Banco de Inglaterra. (*V Japonsku a ve Španělsku došlo rovněž k poklesu, i když k mírnějšímu. Úroková míra i nadále klesala ve Spojeném království ...*)

4.3.1.2.3.4.2. „Continuar + gerundium“

V evropské portugalské se tato konstrukce vyskytuje velmi málo, v publicistickém korpusu jsme našli pouhých 150 výskytů s významem kontinuativní durativnosti. V Brazílii se však používá téměř výlučně, infinitivní vazba je považována za lusitanismus. V obou variantách je třeba odlišit perifrastickou konstrukci od případů, kdy vedle sebe stojí finitní sloveso ve funkci predikátu a gerundium představuje v syntaktické rovině semipredikační klauzuli. Někdy je neskutné oba možné významy odlišit: *A visita continua subindo de elevador para o sétimo andar, e descendo pelas escadas por cada um dos andares* = „Prohlídka pokračuje a návštěvníci vyjíždějí výtahem do sedmého patra ...“, nikoliv „Prohlídka pokračuje ve stoupání ...“.

Vzhledem k nízkému počtu výskytů se nepodařilo zdokumentovat všechna paradigmata, domníváme se však, že z hlediska výrazového i významového platí stejná omezení jako u konstrukce „continuar a + inf“ s výjimkou kombinace s formou gerundia. Konstrukci „continuando + gerundium“ významového slovesa jsme nenašli ani v brazilském korpusu.

(1) Como até à data nunca mais o Ministério do Ambiente (por onde corre este processo) deu qualquer notícia, receio bem que este lixo tóxico **continua**

poluindo o nosso solo. (... *obávám se, že tento toxický odpad i nadále znečišťuje naši půdu.*)

- (2) O Binho **continuou sorrindo** com a nossa ignorância. (*Binho se nepřestával smát naší nevědomosti.*) [Durativnost pojatá komplexně.]
- (3) **Continuava exercendo** o seu mister, tendo transformado a cela numa autêntica barbearia. (*Pokračoval ve výkonu svého povolání, když předtím proměnil svou celu v opravdové holičství.*) [Durativnost pojatá kurzivně.]
- (4) „**Continuarei sendo** uma camponesa que explora uma área cedida pela reforma agrária“, assegurou Débora. (*Pořád budu venkovanka, která ...*)
- (5) **Vai** a administração **continuar designando** tais peritos? (*Bude administrativa pokračovat ve jmenování takovýchto odborníků?*)
- (6) Ao contrário do sr. R.A.M., que tem ciúmes da nossa Expo-98, e do nosso „metro sofisticado“, eu „torço“ para que o F.C. do Porto **continue ganhando** muitos campeonatos e muitas taças. (... *já držím palce, aby F.C. Porto i nadále vyhrávalo ligu a mnoho dalších pohárů.*)
- (7) Durante cinco dias foi a mais pedida e aí o Governo ameaçou fazer uma devassa fiscal nessa rádio, se a música **continuasse tocando**. (*Během pěti dní to byla nejposlouchanější skladba, a tak vláda pohrozila, že pokud ji budou i nadále pouštět, zahájí v rozhlasové stanici daňovou kontrolu.*)
- (8) Mas sei que nenhum dos principais participantes sabera ' como fazer vendas diretas sem enfraquecer seus revendedores, de modo que estou confiante que poderemos **continuar fazendo** nosso trabalho. (... *takže věřím, že budeme moci i nadále dělat svou práci.*)
- (9) E se, com isso, queria terminar com sussurrantes „oposições internas“, não o terá conseguido – pelo contrário, a forma como escolheu agir só lhes terá dado, se

é que existem, mais razões para **continuarem sorrindo** e esperando. (..., *pokud vůbec nějaké důvody esitují, pak je to jen o důvod více, aby se nepřestávali usmívat a čekali.*)

4.3.1.2.3.4.3. „Seguir a + infinitiv“, „seguir + gerundium“

Portugalský lingvista Barroso Fernandes (Barroso, 1988) perifráze se slovesem *seguir* ve své práci vůbec neuvádí, brazilský lingvista E. Bechara ve své gramatice (Bechara, 2001, s. 218) uvádí naopak perifrázi se slovesem *seguir* (ve vazbě s gerundiem) na prvním místě ve výčtu výrazových prostředků s povohovědějovým významem kontinuativní durativnosti. Podrobnou analýzou korpusového materiálu jsme došli k poznání, že na rozdíl od předchozí konstrukce se slovesem *continuar* jsou vazby se slovesem *seguir* málo početné a nelze je považovat za gramatikalizované. Ze 114 výskytů spojení „*seguir a + infinitiv*“ v publicistickém korpusu CETEMPúblico má jen 12 povahovědějový význam kontinuativní durativnosti. V literárním korpusu jsme v brazilské literatuře 20. století našli početnější zastoupení, počet výskytů vazeb se slovesem *continuar* je však přesto mnohonásobně vyšší. Gerundiálních konstrukcí jsme našli 14. Z prostudovaného materiálu navíc vyplývá, že v obou zemích je tato vazba vývojově na ústupu. Přesto jsme se rozhodli ji do našeho přehledu zařadit.

Od perifráze „*seguir a + infinitiv*“ je třeba odlišit ostatní významy, kterých je v současné portugalštině několik. V první řadě jsou to větné konstrukce, v nichž je spojení „*a seguir + infinitiv*“ polopredikační klauzulí: *Logo a seguir a ter levantado voo, o avião passou por cima das nuvens.* („Hned poté, co se letadlo vzneslo ...“ - okolnostní určení). Dalším častým spojením je spojení slovesa *seguir* s předložkovým výrazem *a partir de*: *O resto da Europa Ocidental só a seguirá a partir dos anos de 1870 a 1890, com quase um século de atraso.* („Zbytek Evropy ji bude následovat až od roku 1870 -1890 ...“). Případy, kdy spojení finitního slovesa *seguir* s nefinitní formou významového slovesa představuje větné spojení s polopredikační klauzulí lze nalézt i v případě gerundia: *O relatório abre com um pedido de demissão do ministro da Justiça e do director-geral e segue analisando „questões que implicam violação de Direitos Humanos“.* „Zpráva začíná žádostí o demisi ministra spravedlnosti a generálního ředitele a pokračuje analýzou ... / tím, že analyzuje...“

Pokud jde o možné kombinace a sémantická omezení, pak platí stejná pravidla jako pro perifráze se slovesem *continuar*. Vzhledem k nízkému počtu výskytů je těžké dělat jakékoliv závěry o početnosti zastoupení jednotlivých slovesných forem, v nalezených příkladech však více než 50 procent tvoří přítomná forma.

- (1) Afasta-se e os dois **seguem a rir** às gargalhadas. (*Vzdálí se a ti dva se stáje smějí na celé kolo.*)
- (2) E como em todas as coisas por onde passou uma enorme corrente de ar, o intervalo trouxe o regresso às certezas e o congresso **seguiu a falar** do „business“, da rapidez de entrega, da maximização da produtividade e do estímulo do consumo, e por aí adiante. (... *přestávka přinesla návrat k jistotám a konference pokračovala v rozpravě o „byznysu“ ...*) [Durativost pojatá komplexně.]
- (3) O sector financeiro **seguiu a ser** o mais líquido com o BCP a liderar a lista das maiores transacções. (*Finanční sektor byl stále sektorem s nejvyšší likviditou ...*)
- (4) A este respeito, um operador afirmou ao Público que os investidores estrangeiros estão na expectativa: é que, depois de tantos escândalos, eles já não sabem se devem **seguir a investir** nas bolsas portuguesas. (... *nevědí, zda mají i nadále investovat na portugalských burzách.*)
- (5) Devagar, devagarinho, conquistaram mais três pontos e **seguem cantando** e rindo. (*Pomalou, pomaloučku se jim podařilo získat další tři body a pořád si zpívají a smějí se.*)
- (6) E **seguimos andando**. (*A jedeme dál.*)
- (7) Pois ela **seguia praticando** vivências, brincando, sempre cansadinha, resfriorenta. (*Žila si i nadále svým životem, hrála si ...*)

- (8) Primeiro, porque não podemos ter medo de admitir que nestes 17 anos de resistência, em condições inigualavelmente difíceis, o maubere (ou timorense) se foi fazendo cada vez mais maubere, mais do que qualquer outra coisa que nós em terras distantes continuemos sonhando, torcendo para que **signa sendo** o que já não é. (... *a prát si, aby pořád existovalo něco, co už není ...*)

4.3.1.2.3.4.4. „Prosseguir + gerundium“

Portugalský lingvista H. Barros (Barros, 1988) ani brazilský lingvista E. Bechara (Bechara, 2001) ve svých studiích perifráze se slovesem *prosseguir* neuvádějí. Analýzou korpusového materiálu jsme zjistili, že oproti předpokladu neexistuje infinitivní perifráze s významem kontinuativní durativnosti, podařilo se nám však najít 59 výskytů ve spojení s gerundiem. Počet paradigmát je však omezený, nečastěji se konstrukce vyskytuje ve formě přítomného indikativu a jednoduchého perfekta indikativu. To však neznamená, že by ostatní formy zastoupeny být nemohly, nenašli jsme žádná formální omezení s výjimkou kombinace s gerundiem. Sémantická omezení jsou stejná jako u vazby se slovesem *continuar*, stylisticky tato perifráze však patří spíše do stylu vědeckého a odborného. V hovorovém jazyce se nepoužívá.

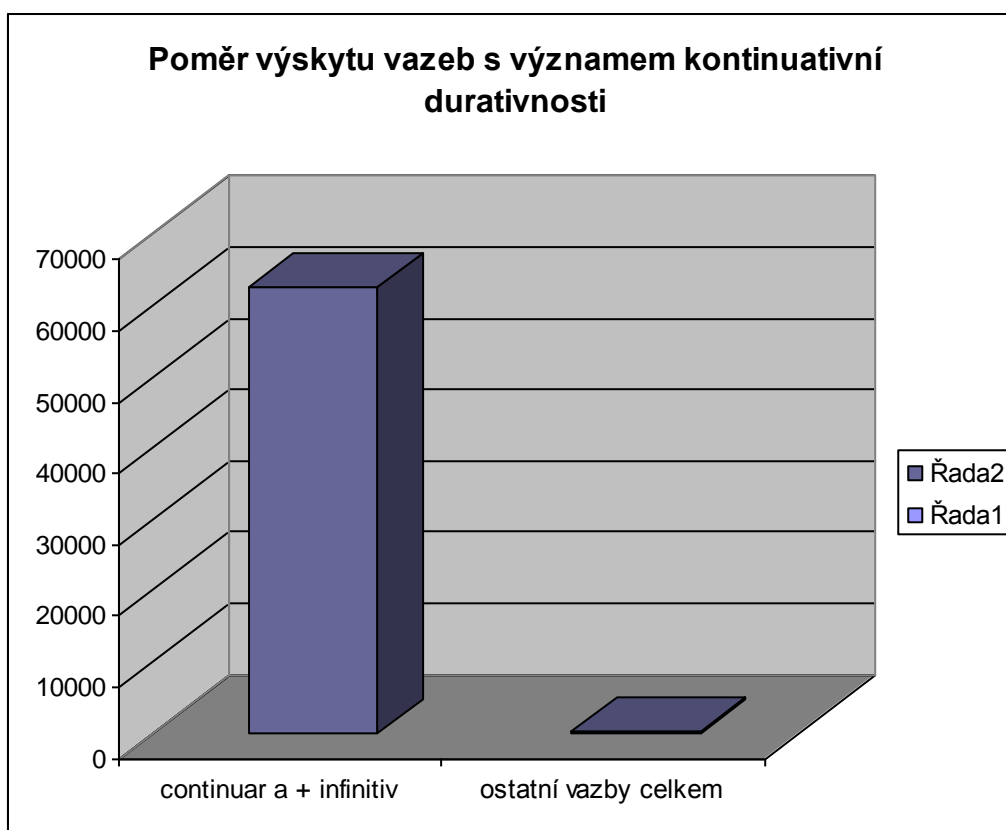
Význam vazby není jednoznačný. Zatímco v příkladech (1) - (3) z kontextu explicitně vyplývá, že gerundium je součástí polopredikační klauzule, příklady (4) - (6) umožňují dvojí interpretaci. Nenašli jsme ani jeden případ, kdy by význam konstrukce byl jednoznačně durativně kontinuativní. Proto klasifikujeme spojení slovesa „*prosseguir* + gerundium“ jako okrajovou negramatikalizovanou perifrázi s tímto významem.

- (1) O músico portuense abriu com «Salão de Festas» e **prosseguiu cantando** «Aos Amores». (*Portugalský hudebník na úvod zazpíval skladbu „Salão de Festa“ a pokračoval písní „Aos Amores“.*)
- (2) Havel **prosseguiu afirmando** que, à semelhança do que sucedeu na Jugoslávia e na ex-URSS, uma tal ruptura levará «aos caos legislativo, ao aumento do rancor nacionalista e das forças autoritárias, bem como ao isolamento

internacional, à miséria e ao sofrimento». *(Havel pokračoval a řekl, že stejně jako tomu bylo v případě Jugoslávie a SSSR ...)*

- (3) «Começamos com uma greve de fome e vamos **prossequir aumentando** a pressão», disse a ex-primeira ministra. *(Začneme protestní hladovkou a pak budeme pokračovat a zvýšíme nátlak ...)*
- (4) E **prosegue falando** na terceira pessoa... *(A nadále mluví ve třetí osobě.../ A pokračuje ve třetí osobě = do této chvíle mluvil v jiné osobě...)*
- (5) **Prosseguí chamando** a atenção para a contradição existente na sociedade portuguesa, pois embora a população do Patriarcado tivesse aumentado 33 % o entre 1930 e 1957, o número de padres aumentara somente 7 %. *(Neustále jsem upozorňoval na ... / Pokračoval jsem a upozornil jsem na ...)*
- (6) João Cravinho, no entanto, **proseguiu falando** também da importância desse transporte, e ao despedir-se do autarca referiu. *(Nícméně João Cravinho i nadále mluvil také o důležitosti ... / Nícméně João Cravinho pokračoval a mluvil také o důležitosti ...)*

Graf 8. Poměrné zastoupení výskytů vazby „*continuar a + infinitiv*“ a ostatních vazeb s významem kontinuativní durativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.2.3.4.5. „*Ficar a + infinitiv, ficar + gerundium*“

Na závěr kapitoly zabývající se perifrázemi s významem kontinuativní durativnosti jsme se rozhodli zařadit konstrukce se slovesem *ficar* (infinitivní i gerundiální) i když jsme si vědomi, že je to rozhodnutí diskutabilní. H. Barroso řadí tyto konstrukce do zvláštní podkapitoly, nazvané pohled **extenzivní**, a ve své dizertační práci píše:

Podle W. Dietricha představuje **extenzivní pohled** (podkategorie s aspektuálním významem, již tento autor přidal k ostatním podkategoriím, o nichž jsme dosud mluvili, zavedených E. Coseriuem) zvláštní případ **úhlu pohledu**, „v němž jsou body A a B totožné s počátkem a koncem děje (Barroso, 1988, s. 145)²⁷

²⁷ Segundo W. Dietrich, a visão extensiva (sub-categoria aspectual acrescentada por este autor às restantes sub-categorias – que estudamos até agora – da VISÃO PARCIALIZADORA, distinguidas por E. Coseriu)

My jsme však při podrobné analýze nalezených příkladů došli k závěru, že v některých případech tato definice neplatí, a že se perifráze „*ficar a* + infinitiv“, „*ficar* + gerundium“ svým významem blíží vazbám se slovesem *continuar*, jimž přisuzujeme význam kontinuativní durativnosti: Děj vyjádřený formálně těmito vazbami je charakterizován jako děj pokračující, s počátkem mimo interval ohraničený z levé strany bodem A. Z celkového počtu výskytů konstrukcí se slovesem *ficar* (9491) má tento význam jen malý počet příkladů s omezeným množstvím paradigmat, proto nelze tuto perifrázi považovat za gramatikalizovaný výrazový prostředek s významem kontinuativní durativnosti, domníváme se však, že je vývojově na vzestupu, zejména v hovorové portugalštině, a že je nutné ho přinejmenším vzít na vědomí.

- (1) São trabalhadores, com rendimentos familiares que em muitos casos não ultrapassam os 150 contos mensais e que **ficam a pagar** mensalidades de 70 ou 80 contos», precisa António José. (... *kteří stále platí nájemné ...*)
- (2) Estas partículas, que **ficam a girar** em torno da Terra, causam algumas dores de cabeça aos especialistas de telecomunicações, pois dificultam os contactos entre satélites, e despertam a curiosidade dos cientistas que ainda não conseguiram descobrir as leis que regem a sua distribuição. (*Tyto částice, které neustále obíhají kolem Země ...*)
- (3) Atónito **ficou a olhar** para o valor escrito no papel. (*Toník se pořád díval / zadíval se na částku napsanou na papíře.*)
- (4) O museu **ficará a pertencer** à freguesia. (*Muzeum bude i nadále patřit obci.*)
- (5) **Ficam procurando** pelo no ovo, mesmo em situações que mostram que o Governo está cumprindo os seus compromissos. (*Pořád hledají nějakou vadu na kráse ...*)

---

representa um caso especial da visão angular, “en el que coinciden los puntos A y B con el conienzo y fin de la acción” - citace W. Dietrich: El Aspecto Verbal Perifrástico en las Lenguas Románicas, pp 212 - 213.

- (6) Eu **ficava imaginando** eu no Fluminense, vestindo a camisola do Fluminense, era um sonho. (*Pořád jsem si představoval sám sebe v klubu Fluminense, jak si oblékám klubový dres, byl to sen.*)

4.3.1.2.3.5. Vazby s významem parciální durativnosti persistentní

4.3.1.2.3.5.1. „Levar a + infinitiv“, „levar + gerundium“

B.Zavadil charakterizuje význam persistentní durativnosti jako: „děj trvající už nějakou dobu, která je zpravidla (ne však nutně) i explicitně vymezena. Základním výrazovým prostředkem e perifráze *llevar haciendo*“ (Zavadil – Čermák, 2010, s. 323). Analýzou korpusového materiálu jsme se pokusili zjistit, zda perifráze se stejným významem existuje i v portugalské, neboť žádná ze studií věnovaných opisným vazbám v tomto jazyce se o ní nezmiňuje. Jedním z lexikálních významů slovesa *levar* v portugalské je „trvat“, proto se nám perifráze s významem durativním zdála možná. Vzhledem k tomu, že portugalská většinou disponuje paralelní konstrukcí s infinitivem i gerundiem, studovali jsme nejprve konstrukci „*levar a + infinitiv*“. Nalezli jsme 6116 takovýchto spojení, v převážné většině však s jiným významem (*as provas que o levaram a mudar de ideias* = „myšlenky, které ho vedly ke změně názorů“). Našli jsme pouze 4 případy, kdy konstrukce „*levar a + infinitiv*“ mohla na první pohled odpovídat hledanému významu (1) - (4). Při důkladném rozboru jsme však došli k názoru, že se o perifrastickou vazbu nejedná. Význam celého spojení není možné interpretovat ani jako durativní, ani jako iterativní, podle našeho názoru tvoří ve všech případech forma infinitivu s předložkou *a* semipredikační klauzuli, jedná se tedy o spojení dvou významových sloves (...jak dlouho trvá, než ...).

Pokud jde o konstrukci „*levar + gerundium*“, v korpusu CETEMPúblico jsme našli pouze dva příklady, kdy by význam spojení mohl být interpretován jako význam parciální durativnosti persistentní, i když ani u těchto příkladů není význam jednoznačný (5), (6). V literárním korpusu Corpus do Português jsme našli další podobné příklady, jejich počet je však tak malý (celkem 8), že není možné dojít k relevantním závěrům. Podle našeho soudu lze perifráze „*levar a + infinitiv*“, „*levar + gerundium*“ v současné evropské považovat za možný, ale velice okrajový a negramatikalizovaný prostředek pro vyjádření persistentní durativnosti.

- (1) Quanto tempo **levo a chegar** ao aeroporto? (*Za jak dlouho dojedu na letiště? / Jak dlouho bude trvat, než dojedu na letiště?*)
- (2) Quando ontem ao fim da manhã e já com hora e meia de atraso – o tempo que **levou a chegar** à versão final da Declaração sobre a Macedónia –, João de Deus Pinheiro, ao lado de Jacques Delors, deu início à conferência de imprensa de balanço, eram escassas as novidades saídas deste conselho informal. (... – *čas, který potřeboval, aby dospěl ke konečné verzi ...*)
- (3) Poderiam ter ido já, poupando-se aos três anos de trabalho que o disco **levou a fazer** e poupando-nos a nós a experiência desagradável de outro golpe -- o mais rude dos últimos dez anos -- em memórias queridas. (... *a ušetřit ty tři roky práce, které potřebovali na dokončení desky ...*)
- (4) Dedicada ao Sol, a pirâmide possui 365 degraus... o número de dias que a Terra **leva a completar** uma volta ao Sol. (... *počet dní, během nichž Země oběhne kolem Slunce ...*).
- (5) Uma jovem inconstante acabará por ficar reduzida à solidão na vida agitada que **leva trocando** de amantes e de casas. (*Nezodpovědná dívka bude nakonec odsouzena k samotě ve svém pohnutém životě, v němž neustále mění milence a domovy.*)
- (6) Os muitos anos que já **levo percorrendo** a geografia hispânica em busca da festa de toiros, creio que me permitem ter opinião acerca da espontaneidade dos diferentes públicos. (*Už mnoho let neustále projíždím Španělsko a hledám býčí slavnosti ...*)

4.3.1.2.3.6. Vazby s významem parciální durativnosti distributivní

V portugalštině existuje několik výrazových prostředků pro vyjádření distributivní durativnosti („*andar a + infinitiv*“, „*andar + gerundium*“, „*viver a + infinitiv*“ a „*viver + gerundium*“), jejich rozložení je však velmi nerovnoměrné. Nejvyšší výskyt jsme zaznamenali u formy „*andar a + infinitiv*“ ostatní jsou spíše okrajové.

Na rozdíl od aktuální durativnosti vyjádřené formálně perifrází „*estar + infinitiv*“ zde děj není sledován v celém jeho průběhu mezi body A a B, ale pouze v daných dílčích intervalech (viz obrázek 2). S formálními prostředky pro vyjádření aktuální durativnosti má však některé společné vlastnosti, například sémantické třídy sloves, s nimiž se může kombinovat (dělitelné stavy a události). Výsledným významem však není aktuálnost ale frekventativnost (iterativnost) nebo habituálnost (srov. Mateus, 2003, s. 151). Není možná kombinace se stavy nedělitelnými. Příklady **O Pedro anda a ser português*; **A Maria anda a estar doente* jsou v portugalštině negramatické.

4.3.1.2.3.6.1. Andar a + infinitiv

Perifráze „*andar a + infinitiv*“ je hlavním výrazovým prostředkem s významem parciální durativnosti distributivní. V korpusu CETEP Público jsme našli 4044 výskytů. Sloveso *andar* je ve vazbě především nositelem morfologických významů, částečně si však zachovává svůj lexikální význam (*andar* = „chodit“ - sloveso atelické, durativní). V této souvislosti bychom rádi poukázali na existenci podobného spojení v češtině („chodit ustaraný“ = „být [často, obvykle] ustaraný“, stejně jako *andar preocupado*). I když se nejedná o opisnou vazbu slovesnou, povahovědějový význam distributivnosti je v české i portugalské vazbě obsažen.

Konstrukce je v portugalštině plně gramatikalizována, podařilo se nám zdokumentovat téměř všechny slovesné formy, převažují však příklady ve formě přítomného perfekta, což plně odpovídá aspektuálnímu charakteru centrálních významů těchto paradigm²⁸ (*falo, tenho falado*), jejichž společným rysem je non-terminativnost. Rozdíl mezi nimi vyplývá z příkladů (1) a (2). To však neznamená, že by frekventativnost, iterativnost nebo habituálnost nemohla být pojata komplexně (4). Kombinabilita různých

---

²⁸ (K této problematice viz blíže Hricsina (2006))

vidových prostředků je pro románské jazyky typická. Perifráze se může pojit se sponovým slovesem *ser*, může se vyskytovat i v pasivní konstrukci (7). Nenašli jsme žádné příklad ve formě konjunktivu budoucího a předbudoucího času, plusquamperfekta a složeného kondicionálu. Domníváme se však, že z formálního ani významového hlediska neexistují žádná omezení pro jejich existenci. Naopak kombinace se sponovým slovesem *estar* a rezultativní konstrukcí „*estar* + participium“ možná není. Rovněž imperativ tato konstrukce netvoří.

Pokud jde o funkční styl, pak s výjimkou stylu formálního a vědeckého lze vazbu nalézt ve všech úrovních jazyka, převládá však v jazyce hovorovém a obecném.

Při překladu do češtiny je většinou nutné adverbialní doplnění, je však možné užít i nedokonavé nebo násobené vidové formy slovesa.

- (1) É isso que **tenho andado a estudar**. (*Tak tohle jsem poslední dobou většinou studoval / a ještě studuji.*)
- (2) É isso que eu **ando a estudar**. (*Tak tohle většinou studuji.*)
- (3) „Há quatro anos que **ando a mentir**“, lamentava Fernando Vitorino, de Martingança. (*Už čtyři roky soustavně lžu ...*)
- (4) **Andámos a perguntar** isso quarta e quinta-feira em Goma, porque não sabíamos o que se passava», contou uma fonte das Nações Unidas, antes mesmo de um funcionário irromper pelo seu escritório para anunciar «a passagem de mais mil refugiados por Kigali», esta manhã. (*Opakovaně jsme se na to ptali ve středu a ve čtvrtek ...*) [Frekventativnost pojatá komplexně.]
- (5) Uma intervenção, recorde-se, que era para ajudar civis supostamente vítimas de umas quantas milícias, que **andavam a destruir** ainda mais o país e a retirar-lhes o pão. (*Je třeba připomenout, že to byla intervence s cílem pomoci civilistům, kteří byli údajně obětí několika útvarů milicí, jež opakovaně ničily zemi ...*) [Habitualnost pojatá kurzivně.]

- (6) **Têm-me andado a pedir** muito namoro. (*Neustále mě prosil a[pořád prosí], aby se mnou mohl chodit.*)
- (7) „Estou encantado porque finalmente consegui o que **tinha andado a procurar** durante três anos“, revelou Trevilov. (*„Jsem nadšený, protože se mi konečně povedlo to, o co jsem se opakovaně snažil v průběhu posledních tří let.*)
- (8) A chamada da Junta resolveu-lho até Outubro: **andará a cair** o património da freguesia. (*Zastupitelé o tom rozhodli do října: Radnice postupně natře fasády památkových objektů.*)
- (9) **Terá andado a ver** o torneio olímpico de luta. (*Pravděpodobně [opakovaně] sledoval olympijský turnaj v zápase.*) [Předbudoucí čas ve významu modálním.]
- (10) Tal como costuma ironizar um deputado português ao Parlamento Europeu, que triste figura **andaríamos a fazer** na CEE se não existisse a Grécia». (*... jak smutnou roli bychom hráli v EHS, kdyby nebylo Řecka.*)
- (11) «Não aceito que a presidência da Junta **ande a ser** cozinhada numa mariscada em Vila Nova de Gaia», insurge-se Fraga Fernandes, lembrando que „se os autarcas contribuíram para a vitória social-democrata na Área Metropolitana do Porto, é bom que não se esqueçam que as bases do partido é que são o seu sustentáculo“. (*„Nesouhlasím s tím, aby se vedení místní radnice opakovaně dohadovalo v nějaké rybí restauraci ve Vila Nova de Gaia „ ...)*
- (12) E se estive todo este tempo parado não é porque **tenha andado a aprender** espanhol (por enquanto, eles ainda vão tendo por lá muito separatismo para resolver...) mas porque tenho andado a pensar na forma de ensinar os ingleses e a CEE a falar português... porque sem exportar não há futuro para a Banda nem para ninguém e porque, se não cantar em português, vão-me cair os ` pessoas ' na lama. (*A jestliže jsem celou tu dobu nic nedělal, nebylo to proto, že bych se učil španělsky...*)

- (13) Tudo isto poderia ser facilmente relativizado e atirado para trás das costas, caso o Benfica **andasse a fazer** boa figura. *(To všechno mohlo být snadno zapomenuto a hozeno za hlavu, kdyby Benfica hrála / zahrála [opakovaně] dobře.*
- (14) Não explicou se o facto do bichano decidir andar em duas patas e saltar à corda, é um efeito secundário dos pepinos se uma maneira de tentar mostrar à dona que ele é um gato, esperto por sinal, e não um coelho para **andar a comer** verduras. *(... způsob, jak ukázat paničce, že on je kocour, zjevně inteligentní, a ne nějaký králík, aby se živil zeleninou.)*
- (15) Já jogámos melhor e perdemos, mas agora, apesar de **andarmos a jogar** pior, temos conseguido pontos, o que é importante». *(Už jsme hráli lépe a prohrávali, ale teď, přestože opakovaně hrajeme špatně, získáváme body, a to je důležité.)*
- (16) O Presidente americano não se mostrou sequer aborrecido por os britânicos, em resposta a um pedido dos estrategas da campanha de Bush, **terem andado a pesquisar** o seu passado em Inglaterra, quando frequentou a Universidade de Oxford, nos anos 60. *(Americký president se ani necítil dotčený tím, že [...] Britové předtím opakovaně pátrali po jeho minulosti v Anglii ...)*
- (17) **Tendo andado a ler** vários artigos sobre as cadeias do nosso país, e também dos reclusos, tive a coragem de aqui descrever o que se passa na cadeia de Coimbra. *(Poté, co po nějakou dobu četl různé články o věznicích v naší zemi ...)*

4.3.1.2.3.6.2. „Andar + gerundium“

Konstrukce „*andar* + gerundium“ je diatopickou formou brazilské portugalštiny, v evropské variantě se vyskytuje výjimečně. V publicistickém korpusu CETEMPúblico jsme našli pouhých 32 výskytů, některé z nich však s jiným významem. Gerundium může být ve větné konstrukci i součástí semipredikační klauzule. Interpretace je někdy nejednoznačná i se znalostí širšího kontextu (1). Dovolíme si však tvrdit, že v hloubkové struktuře se od sebe tyto dvě formálně rozdílné větné struktury příliš neliší ani v češtině.

Jinak platí pro gerundiální vazbu stejná pravidla a omezení jako pro vazbu infinitivní, s tím rozdílem, že sloveso *andar* se nevyskytuje ve formě gerundia (*andando falando). Vzhledem k nízkému počtu výskytů je omezený i počet nalezených paradigmat.

- (1) **Andam espalhando** a palavra de Deus? (*Chodí a šíří slovo boží? / Opakovaně šíří slovo boží?*)
- (2) Eu queria que tu levasses presentes aos meninos que **andam passando** fome que não têm nem pais nem mães manda-lhes uns presentes, para aqueles meninos e meninas que andam na guerra. (*Chtěl bych, abys zanesl dárky dětem, které často hladoví ...*)
- (3) E a merenda, uns dias **anda faltando**. (*Už několik dní chybí svačina.*)
- (4) Mas continuei a frequentar a casa de Nha Guida e a prestar o concurso dos meus músculos à panificação, e não poderei dizer que **andei perdendo** tempo, porque esse conhecimento veio a servir-me anos mais tarde, já na tropa, quando o padeiro do destacamento onde eu estava colocado adoeceu e teve de ser evacuado de urgência e ficámos sem pão. (*...a nemohu říct, že jsem ztrácel čas ...*)
- (5) O núcleo de tropa reformista ousara fazer o que **andava planeando**, fazendo-o pelos vistos desta vez melhor. (*Reformní jádro armády se odvážilo uskutečnit to, co opakovaně plánovalo, tentokrát to však evidentně udělalo lépe.*)

(6) O líder do partido não pode permitir que o secretário-geral **ande desavindo** com a maior distrital do país. (*Vedoucí představitel strany nemůže dopustit, aby se generální tajemník opakovaně hádal s největší stranickou organizací okresu.*)

(7) Estavam previstos nas leis do reino, que puniam com dez anos de cárcere a religiosa encontrada com homem, „ainda que fosse o que **andasse trabalhando** no mosteiro“. (*... i kdyby to bylo s mužem, který pracuje v klášteře.*)

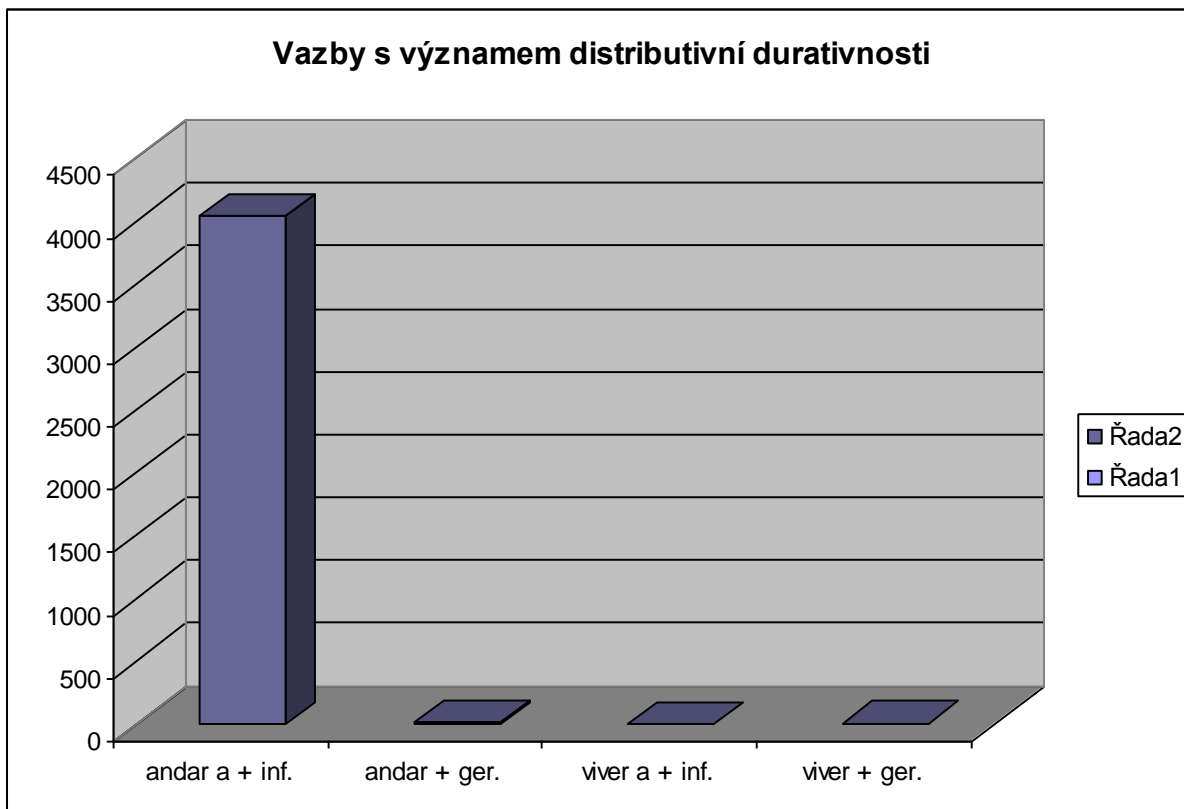
4.3.1.2.3.6.3. „Viver a + infinitiv“, „viver + gerundium“

Okrajovým výrazovým prostředkem s významem distributivní durativnosti jsou konstrukce se slovesem *viver*. Domníváme se, že na rozdíl od dynamického slovesa *andar* je stavové sloveso *viver* čistě morfematičtým slovesem, a že dynamický význam celé perifráze je výsledkem spojení slovesa morfematičtého se slovesem významovým. Nízký počet výskytů infinitivní i gerundiální formy a z toho vyplývající nízký počet zastoupených paradigmat nedovolují žádné specifické závěry, není však důvod se domnívat, že by tato negramatikalizovaná perifráze měla jiná formální, sémantická a stylistická omezení než konstrukce předchozí. I zde je však třeba rozlišit případy, kdy infinitiv nebo gerundium jsou součástí semipredikační klauzule, tedy jádrem druhé výpovědi. Rovněž zde je to někdy nemožné i se znalostí širšího kontextu (1), (2). Našli jsme však i konstrukce, o nichž se domníváme, že mimo vši pochybnost mají význam distributivní durativnosti. (3) - (9). Proto jsme se rozhodli tuto vazbu do naší práce zařadit.

Ze srovnání s počtem výskytů v literárním korpusu jsme zjistili, že konstrukce s infinitivem jsou i v Brazílii vývojově na ústupu, zatímco gerundiální konstrukce jsou poměrně početně zastoupené (130 výskytů v literatuře 20. století, převážně právě v dílech brazilských autorů).

(1) O jogador brasileiro **vive a pensar** na Europa. (*Brazilský hráč žije myšlenkami na Evropu / opakovaně přemýšlí o Evropě.*)

- (2) Freed diz que muitos dos seus pacientes voltaram a andar e mesmo a conduzir automóveis e que conseguem **viver tomando** apenas metade das doses habituais de medicamentos. (*..., říká, že mnoho jeho pacientů dokáže žít jen s poloviční dávkou obvyklých léků.*)
- (3) O pai, desempregado, bebe, bate na mulher e **vive a quebrar** os móveis da casa. (*Nezaměstnaný otec pije, tluče ženu a opakovaně rozbíjí zařízení bytu.*)
- (4) **Vive a transportar** disquetes entre a sua casa, a faculdade e a JNICT. (*Pořád přenáší diskety mezi svým domovem a fakultou ...*)
- (5) Carville passava os dias a inventar maneiras de ridicularizar as ideias da campanha de Bush, Matalin **vivia a conceber** insultos à campanha de Clinton. (*Carville trávil dny tím, že vymýšlel způsoby, jak zesměšnit myšlenky Bushovy kampaně, Matalin neustále vymýšlel urážky na kampaň Clintonovu.*)
- (6) Faz hoje três meses que Marcelo Rebelo de Sousa se tornou chefe de um partido que – como um carrossel, passando por altos e baixos – **tem** essencialmente **vívido a rodar** à volta de si mesmo. (*Dnes jsou tomu tři měsíce, co se Marcelo Rebelo de Sousa stal šéfem strany, která , – [...] – se hlavně pořád točí jen sama kolem sebe.*)
- (7) „Devemos seguir os bons exemplos europeus e não actos animalescos, como aqueles que **vivem acontecendo** nos estádios da Inglaterra“, desabafou o tio do garoto morto, Paulo Gasperi. (*., ..., jako případy, které se stávají na anglických stadionech...*)
- (8) E **vivemos apalpando** a barriga, como que testando os humores do nosso fígado. (*A pořád si prohmatáváme břicho ...*)
- (9) „Romário sempre foi um chato que **vivia reclamando**, mas comigo ele sempre andou na linha“, conta a severa Dona Nelsa. (*., Romário byl vždycky 'otrava' co si neustále stěžoval, ale ...“*)

Graf 9. Poměrné vyjádření výskytu perifrastických konstrukcí s povahovědějovým významem distributivní durativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.3. Perifrastické vazby s významem terminativním

Poslední ze skupiny perifrastických konstrukcí s významem fázovosti tvoří vazby vyjadřující závěrečnou fázi slovesného děje. V současné evropské portugalštině existuje celá řada konstrukcí s významem terminativním, ale podobně jako v případě předchozích dvou skupin, ani tato není významově homogenní, při bližším zkoumání lze odhalit ještě další dílčí významy. Na děj můžeme nahlížet jako na děj přerušovaný; bezprostředně ukončený; dokončený; dovršený, jemuž na časové ose předcházet (nebo mohl předcházet) jiný děj, ne bezpodmínečně uskutečněný, a konečně děj, jehož bylo dosaženo po určitém čase. Existuje tedy pět podskupin s významem terminativním: cesativní terminativnost, egresivní terminativnost, konkluzivní terminativnost, finitivní terminativnost a konsumativní

terminativnost (srov. Zavadil - Čermák, 2010, s. 325). Jak jsme již naznačili v předchozích kapitolách, existují různá kritéria členění perifrastických konstrukcí podle jejich významu, Barroso Fernandes (Barroso, 1988) zařazuje některé z fázových terminativních vazeb do jiných kategorií, nijak tím však jejich terminativní význam nepopírá, jen jako hlavní kritérium zvolil jiný úhel pohledu. Vazby „*acabar por* + infinitiv“, „*acabar* + gerundium“, „*terminar por* + infinitiv“, „*terminar* + gerundium“, „*findar* + gerundium²⁹“, „*vir a* + infinitiv“ a „*chegar a* + infinitiv“ tak řadí do kategorie **kolokace** (zařazení na časové ose).

4.3.1.3.1 Vazby s významem cessativní terminativnosti

Pro vyjádření významu cessativní terminativnosti existují v současné portugalštině tři perifrastické konstrukce: „*deixar de* + infinitiv“, „*parar de* + infinitiv“ a „*cessar de* + infinitiv“. Ve všech případech si sloveso, jež je nositelem gramatických významů, plně zachovává i svůj lexikální význam, není tedy slovesem morfematicallym, ale významovým. Výsledný povahovědějový význam perifráze je pak výsledkem spojení finitního a nefinitního slovesa.

Terminativní význam je však vázán pouze na afirmativní formu větné konstrukce. Konstrukce negativní má naopak většinou význam kontinuativní (1) - (3) a mezi nalezenými příklady výrazně převládá. U slovesa *deixar* tvoří příklady v záporné formě 54% všech výskytů, u slovesa *cessar* 89% a u slovesa *parar* 77%. Barroso (Barroso, 1988, s. 181) uvádí, že zatímco vazby se slovesem *deixar* odkazují na ‘upuštění’ od nějaké činnosti / nějakého stavu, které trvaly, trvají nebo budou trvat po určitou dobu, vazby se slovesem *parar* a *cessar* naznačují spíše přerušeni činnosti / stavu na určitou dobu. Podrobná analýza nalezených příkladů však naznačuje, že tomu tak nemusí být vždy (4), (5).

- (1) Este tipo de caixas só tinha surgido, até agora, em modelos desportivos de topo de gama – como alguns BMW e Opel –, pelo que a sua adopção num pequeno utilitário não **deixa de surpreender**. (... *takže jejich využití u malých užitkových vozů nepřestává překvapovat*. / = *stále překvapuje*.)

---

²⁹ My jsme do našeho přehledu tuto konstrukci nezařadili, protože jsme v publicistickém korpusu CETEM Público nenašli ani jeden výskyt. Domníváme se, že tato perifráze, stejně jako samotné sloveso „*findar*“ ve významu „skončit“, „přestat“ je vývojově na ústupu. V současné portugalštině se používá téměř výlučně ve významu „skonat“, „odejít ze světa“.

- (2) Um segmento ainda incipiente, mas cuja popularidade, a exemplo do que acontece nos restantes países europeus, não **pára de crescer**. (... *jehož popularita však nepřestává růst, stejně jako je tomu v jiných evropských zemích. / = stále roste.*)
- (3) O negócio não **cessa de crescer**. (*Obchod nepřestává růst. / = stále roste.*)
- (4) A partir daí, **deixei de existir** até às oito horas da manhã seguinte. (*Od té chvíle jsem až do osmi hodin ráno následujícího dne přestal existovat.*) [= Přerušení činnosti na určitou dobu.]
- (5) Os médicos tinham seguidamente declarado à revista „Nature“ que este medicamento oral – cujo ingrediente activo é uma dose ligeira de interferão alfa, uma substância com propriedades antivíricas – tinha permitido „obter resultados claramente positivos em mais de um milhar de doentes“, várias dezenas dos quais **teriam** mesmo „**cessado de ser** seropositivos“. (... *z nichž několik desítek opravdu nejspíš přestalo být HIV pozitivních.*) [≠ přerušení na určitou dobu]

4.3.1.3.1.1. „Deixar de + infinitiv“

Perifráze „*deixar de + infinitiv*“ je nejpočetnějším výrazovým prostředkem s významem cesativní terminativnosti. Celkem jsme v korpusu CETEMPúblico jsme našli 33589 výskytů, více než polovinu však tvoří záporné konstrukce s jiným významem. Podařilo se nám zdokumentovat všechna existující paradigmatata, včetně rozkazovacího způsobu kladného i záporného (stejně jako ostatní slovesné formy v negativu má i záporný rozkaz jiný význam), potvrdilo se tedy, že pro vazbu neexistují žádná formální omezení. Ve vazbách jsou zastoupena slovesa plnovýznamová i sponová slovesa *ser* a *estar* (10), (12), (17), (18), (21). Konstrukce je zcela gramatikalizována.

Z hlediska sémantického se může kombinovat se slovesy stavovými (stavy dělitelné i nedělitelné) i s událostmi (většinou procesy). Fátima Oliveira (srov. Mateus, 2003, s. 149) upozorňuje na fakt, že pokud se vazba vyskytuje se slovesy stavovými, dochází ke změně

původního stavu, jejímž výsledkem je opět stav (jiný). V příkladu (21) stav „být portugalskou kolonií“ přechází na stav „nebýt portugalskou kolonií“. Pokud je v konstrukci sloveso ze sémantické třídy procesů dovršovaným, výsledkem je většinou přechod tohoto slovesa do třídy bodů (sloves bodových bez výsledného stavu) (3). Pro zařazení do lexikálně sémantické třídy sloves je však v portugalštině důležitý kontext (například konkrétní časové určení). Zatímco v příkladu (3) je sloveso *tocar* (*durante o espetáculo*) procesem dovršovaným, v příkladu (7) patří totéž sloveso *tocar* do třídy procesů (sloveso atelické).

Vazba se slovesem *deixar* je stylisticky neutrální, vyskytuje se ve všech funkčních stylech. Na základě studovaných příkladů se domníváme, že na úrovni hovorového jazyka často nahrazuje perifráze se slovesem *parar*, přestože není zcela synonymní, a zejména perifráze s knižním slovesem *cessar*.

Do češtiny překládáme většinou spojením – „přestat něco dělat“, pokud z důvodů stylistických nezvolíme zcela jinou syntaktickou konstrukci (22) .

- (1) Se o organismo recebe sempre o mesmo remédio, com o tempo acaba por criar defesas e ele **deixa de actuar**. (*Jestliže organismus dostává stále stejný lék, časem si proti němu vytvoří obranu a lék přestává působit.*)
- (2) **Deixámos de viver** num tempo e num espaço „naturais“. (*Přestali jsme žít v „přirozeném“ čase a prostoru.*)
- (3) Toda a gente que assistia pensou tratar-se de mais uma encenação do espectáculo até que a banda **deixou de tocar**, 30 segundos depois. (*Až do té chvíle, než orchestr po 30 vteřinách přestal hrát, se všichni, kdo tam byli, domnívali, že je to součást představení.*)
- (4) No entanto, persistia uma grave falha: os telemóveis **deixavam de funcionar** na rede Telecel mas nada impedia que fossem usados na rede concorrente da TMN. (*Nicméně velký problém přetrvával: mobilní telefony přestávaly fungovat v síti Telecel, ale nic nebránilo tomu, aby byly užívány v konkurenční síti TMN.*) [Iterativnost pojatá kurzivně.]
- (5) Em função das estatísticas a que temos acesso, tem havido um aumento gradual e sistemático das pessoas que **têm deixado de ver** televisão. (*Podle statistik,*

keré máme k dispozici, zaznamenáváme postupný systematický nárůst lidí, kteří se přestávají dívat na televizi.)

- (6) Os doentes que tinham abandonado o tabaco mais de um ano antes de o seu cancro ser detectado apresentaram um risco de morte 70 por cento inferior ao dos que ainda fumavam e mesmo os doentes que **tinham deixado de fumar** menos de 12 semanas antes tinham um risco de morte 40 por cento inferior ao dos fumadores. (*... a i u nemocných, kteří přestali kouřit méně než 12 týdnů předtím, bylo riziko úmrtí o 40% nižší ...*)
- (7) Porque a verdade é que, muito antes da sua morte, em Maio de 88, Chet há muito **deixara de tocar**: limitava-se a respirar e a inventar a naturalidade das notas. (*... dávno před svou smrtí v květnu 1988 Chet už přestala hrát: ...*)
- (8) O responsável do IGAPHE para a zona sul do país, Mário Albuquerque, disse ao Público que o litígio com a Misericórdia **deixará de existir** e que «dentro de muito pouco tempo» a situação do Bairro dos Moinhos estará regularizada. (*... že spor s dobročinnou organizací Misericórdia přestane existovat / skončí ...*)
- (9) Responsável pela política internacional no Politburo do PCUS, considerado o „pai“ da „perestroika“ – uma paternidade que ficou sistematicamente na sombra –, Iakovlev **terá deixado de acreditar**, antes da derrapagem final de Gorbachov, na capacidade de auto-reforma do sistema comunista. (*..., Jakovlev patrně již před posledním Gorbačovovým uklouznutím přestal věřit, že by komunistický systém měl schopnost sám sebe reformovat.*) [Předbudoucí čas ve významu modálním.]
- (10) A bandeira azul **vai deixar de ser** o único símbolo de qualidade das praias. (*Modrá vlajka přestane být jediným symbolem kvality pláží.*)
- (11) É que, se à fraca capacidade de a nova ponte, por si só, desviar tráfego da 25 de Abril juntarmos uma portagem mais barata nesta ponte, verifica-se que o negócio **deixaria de interessar** e os objectivos definidos para a nova ponte

nunca seriam alcançados. (... *dojde k tomu, že obchod může přestat být zajímavý a stanovených cílů [...] nebude nikdy dosaženo.*)

(12) A outra [...] apresentada pelo advogado Corvelo de Sousa, considerava que houve oneração do imóvel, na medida em que uma parte das terras **teria deixado de estar** disponível, em definitivo, para ser usada livremente. (... *že na nemovitost bylo uvaleno věcné břemeno, v důsledku čehož část pozemků nejspíš definitivně přestala být využitelná ...*)

(13) O receio é que, se as nações aceitarem este veredicto de culpa, **deixe de haver** desculpas para que não se tomem medidas mais firmes para a redução das emissões dos gases de estufa. (*Existují obavy, že jestliže národy přijmou tento výrok o vině, přestanou existovat výmluvy ...*)

(14) Há quem já as tenha enterrado, mas eu não acredito **que tenham deixado de existir**. (... *ale já nevěřím, že přestaly existovat.*)

(15) Mas não esperava que a instituição **deixasse de contar** com ela. (*Ale nečekal jsem, že by s ní organizace přestala počítat.*)

(16) Como se o Estado **tivesse deixado de existir** no Haiti. (*Jako by byl Stát jako instituce přestal na Haiti existovat.*)

(17) Até hoje, é o primeiro-ministro que, em última instância, dá o aval à nomeação de bispos e arcebispos, mas se Carlos **deixar de ser** o „defensor da fé“, o anglicanismo torna-se uma religião entre outras, deixando de haver motivo para esta relação privilegiada com o poder. (... *jestliže však Charles přestane být „ochráncem víry“, anglikánská církev se stane jednou z mnoha ...*)

(18) Pela nossa parte, como comentário final, apenas se poderá dizer que, quando toda a gente já tiver esquecido a morte de Adena, quando ela **tiver deixado de ser** notícia, ainda será recordada pelos familiares ... (... *až Adena přestane být zprávou dne, stále ještě bude žít ve vzpomínkách své rodiny ...*)

- (19) Alguns podem gerar informações incorrectas, outros poderão simplesmente **deixar de funcionar**. (*Některé [programy] mohou generovat nesprávné informace, jiné mohou prostě přestat fungovat.*)
- (20) Com atitudes destas obrigam os autores a **deixarem de escrever**. (*Podobnými opatřeními nutí autory, aby přestali psát.*)
- (21) Um retrato de Salazar foi agora retirado de uma parede da Câmara Municipal de Pangim, 37 anos depois de Goa **ter deixado de ser** colónia portuguesa, indicaram ontem fontes do município. (*... 37 let poté, co Goa přestala být portugalskou kolonií ...*)
- (22) As pessoas sem família ou marginalizadas pela família por **terem deixado de ter** emprego, as mães solteiras, as viúvas, as divorciadas. (*Osoby bez rodiny nebo osoby, které rodina ze svého středu vyřadila, protože přišly o práci ...*)
- (23) Nos últimos anos da II Guerra, a fronteira franco-espanhola é fechada, **deixando de haver** comboios, e só em 1946 é reaberta. (*V posledních letech 2. světové války byla uzavřena francouzsko-španělská hranice a vlaky přestaly jezdit ...*)
- (24) Porém, não foi só isso que aconteceu, até porque a procura de serviços de informática não diminuiu, apenas **tendo deixado de crescer**. (*Ale došlo i k jiným jevům, už proto, že poptávka po službách spojených s informatikou neklesla, jenom přestala růst.*)
- (25) «Cidadãos, **deixem de assinar** o *Pravda*, o jornal oficial do PCUS! („*Občané, přestaňte si předplácet Pravdu, oficiální noviny KSSS“!*)

4.3.1.3.1.2. „Parar de + infinitiv“

V korpusu CETEMPúblico je zastoupeno 2187 výskytů této perifráze, pouze 23 % tvoří větné konstrukce ve formě afirmativu. Malý počet nalezených paradigmat však nesouvisí jen s nízkým počtem výskytů. V afirmativní formě jsme nenašli ani jeden případ kombinace se slovesem stavovým. Vzhledem k tomu, že výsledný význam celé konstrukce v kombinaci s dějovými slovesy je bodovost („přestat něco dělat“, v určitém konkrétním okamžiku) (srov. Mateus, 2003, s. 149) (6), (7), mohlo by se například portugalské složené perfektum ve svém centrálním významu kombinovat pouze se slovesy, která připouštějí iterativnost: *tenho parado de espirrar* („poslední dobou přestávám kýchat“) nikoliv **tenho parado de existir* („poslední dobou jsem přestal“ / „přestávám existovat“). V příkladu (3) nenaznačuje forma imperfekta durativnost, ale kurzivně pojatou iterativnost. Příklady (9) a (12) však naznačují, že v některých případech se vazba svým významem blíží konstrukci „*deixar de + inf.*“ Domníváme se, že důvodem omezeného počtu nalezených paradigmat jsou výše uvedená sémantická omezení spolu s faktem, že v hovorové portugalské jsou vazby se slovesy *parar* a *cessar* nahrazovány konstrukcí se slovesem *deixar*.

- (1) **Pára de arrotar** por uns instantes, agarra na viola e acompanha Jack. (*Na chvíli přestane říhat, chopí se kytary a doprovází Jacka.*)
- (2) **Parou de mastigar** e desatou a aplaudir. (*Přestal žvýkat a začal tleskat.*)
- (3) O de Ford, Liberty, saltava e abanava a cauda a um sinal determinado, fazendo sentir aos convidados que tinham ultrapassado o tempo para estarem com o Presidente; Ford **parava de conversar**, ria, e recordava que estava na hora da próxima audiência. (...; *Ford přerušoval konverzaci, smál se a připomínal, že už je čas na další audienci.*)
- (4) A chuva **tinha parado de cair** de manhã, a situação era de «acalmia», mas continuava sem se saber se as barragens iam começar a descarregar, o que a suceder prolongará a situação de isolamento das povoações já afectadas. (*Již ráno přestalo pršet ...*)

- (5) A Quercus está convencida de que a Direcção-Geral do Ambiente levantou um auto ao Hospital de Júlio de Matos por desrespeito da lei e que a incineradora **terá, até, parado de funcionar.** (*..., protože nemocnice nerespektovala zákon, a spalovna dokonce nejspíš přestala fungovat = zastavila činnost.*)
- (6) Os funcionários em situação precária dos ministérios da Administração Central da Função Pública **vão parar de trabalhar** no próximo dia 31 de Janeiro.
(*Zaměstnanci [...] přeruší práci dne 31. ledna tohoto roku.*)
- (7) E, para conseguir que as pessoas **parem de escrever** de vez em quando e se mexam um pouco, a empresa desactivou quase por completo o sistema de correio electrónico entre os computadores. (*A aby docílil toho, že lidé přestanou čas od času psát a budou se trochu hýbat ...*)
- (8) Aquilo que mais gostava que acontecesse – Que **parassem de deitar** abaixo a Avenida da Liberdade. (*... – Aby přestali bourat třídu Avenida da Liberdade.*)
- (9) Ao longo dos anos, recebemos pedidos para **pararmos de vender** tudo, desde «A Ascensão e Queda do Terceiro Reich», a «The Living Bible», ou o „Mercador de Veneza“. (*V průběhu let jsme dostávali žádosti, abychom přestali prodávat všechno ...*)
- (10) Depois de ter atingido valores muito inferiores aos mínimos dos últimos dois anos, a Bolsa de Madrid parece **ter parado de descer** na semana passada, embora esse movimento não tenha implicado uma inversão da tendência fortemente negativa que nos últimos dois meses atingiu esse mercado. (*Zdá se, že poté, co madridská burza dosáhla o hodně nižších hodnot, než byla minima v posledních dvou letech, se minulý týden pokles zastavil ...*)
- (11) De certa maneira, todos os programas foram afectados entre 10 a 15 por cento, **tendo também a ESA parado de contratar** pessoal, e embora uma plataforma autónoma, que fazia parte do Columbus, tenha sido já congelada em Junho, é

impossível deixar de ver o Hermes como a grande vítima das dificuldades económicas. (... a také ESA přestala najímat zaměstnance ...)

(12 „**Paremos de desconfiar** uns dos outros e começemos a trabalhar em conjunto“, declarou Travkine. („*Přestaňme nedůvěřovat jeden druhému ...*“)

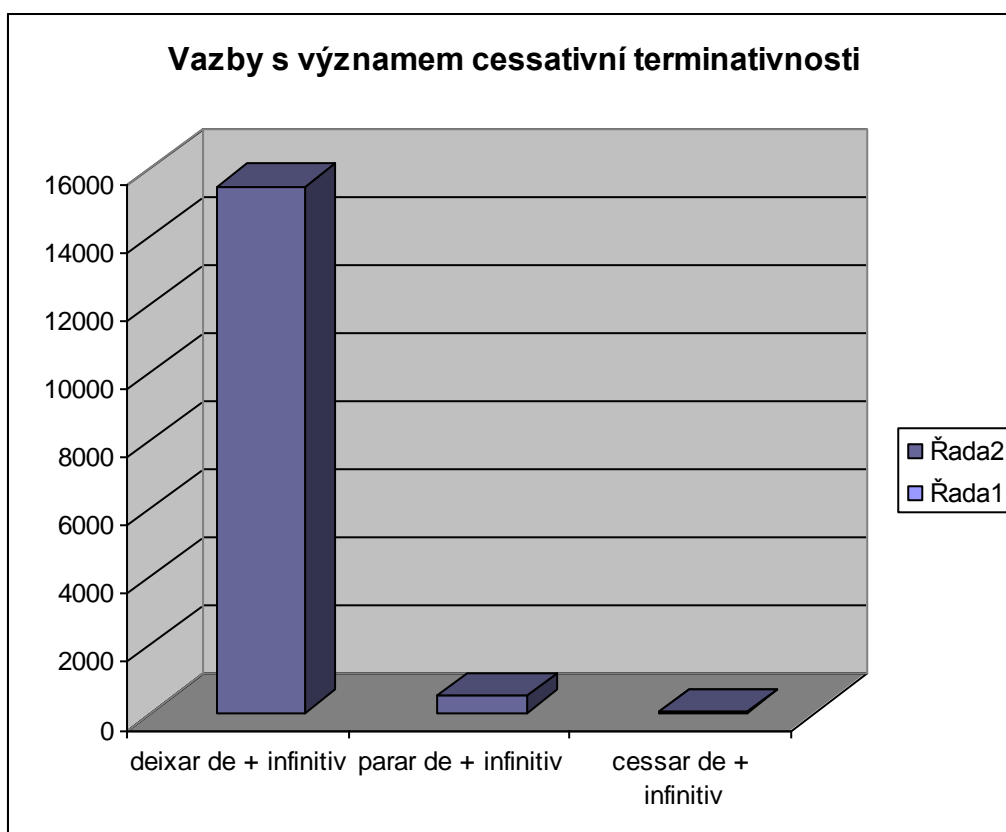
4.3.1.3.1.3. „Cessar de + infinitiv“

V publicistickém korpusu jsme našli pouhých 321 výskytů vazby „*cessar de + infinitiv*“, z toho jen 33 (necelých 11%) v afirmativu. Nízký počet výskytů je dán především tím, že i samotné sloveso *cessar* se vyskytuje pouze ve funkčním stylu odborném a slavnostním. Vývojově je perifráze na ústupu, v literárním korpusu Corpus do Português jsme v literatuře devatenáctého století našli 97 výskytů, ve dvacátém století pouze 67 výskytů, v afirmativu však pouhých 5. Omezený počet paradigmát nedovoluje žádné relevantní závěry pokud jde o sémantická a formální omezení. Na základě nalezených příkladů však můžeme konstatovat, že na rozdíl od konstrukce předcházející se může vazba se slovesem *cessar* kombinovat i se slovesy stavovými (1), (3), (4), (6), (7). Kontext v příkladech (3), (4), (6), (7) a (8) rovněž nijak nenaznačuje, že by děj / stav vyjádřený perifrází byl pouze na nějakou dobu přerušen. Naopak příklady (1), (2), (5) a (7) takovýto výklad připouštějí.

(1) «Assim, de acordo com o artigo 8 da Constituição de 1945 e após ter tomado seriamente em consideração a opinião do Conselho de Representantes do Povo parlamento e dos dirigentes das suas facções, decidi declarar que **cesso de ser** Presidente da República da Indonésia a contar do fim da leitura deste discurso, hoje, quinta-feira, dia 21 de Maio de 1998. (... *rozhodl jsem se oznámit, že přestávám být prezidentem Indonéské republiky od chvíle, kdy dokončím tento projev ...*)

(2) O senhor Pinto da Costa **cessou de incomodar-me**. (*Pan Pinto Costa mě přestal obtěžovat.*)

- (3) Nesse caso, todavia, a ética **cessaria de existir**. (*V tom případě by však etika přestala existovat.*)
- (4) Os médicos tinham seguidamente declarado à revista „Nature“ que este medicamento oral – cujo ingrediente activo é uma dose ligeira de interferão alfa, uma substância com propriedades antivíricas – tinha permitido „obter resultados claramente positivos em mais de um milhar de doentes“, várias dezenas dos quais **teriam** mesmo „**cessado de ser** seropositivos“. (*... z nichž několik desítek opravdu nejspíš přestalo být HIV pozitivních.*)
- (5) Quem quer que analise seriamente a situação vivida em Portugal só pode chegar a uma conclusão: ou implantamos urgentemente um Sistema Nacional de Resíduos Industriais Perigosos, ou obrigamos a que as indústrias que produzem esse tipo de resíduos **cessem de laborar**. (*..., nebo přinutíme průmyslové podniky, které produkují tento typ odpadu, aby zastavily / přerušily výrobu.*)
- (6) „Embora parte da justiça **tenha**, de facto, **cessado de existir** no nosso país, é nosso dever proclamar os nossos direitos, recorrendo a todos os meios judiciais ainda ao nosso alcance», afirma o NPD em comunicado, onde Ignatz Bubis é apontando como alguém com «demasiada influência». (*I když část orgánů spravedlnosti přestala v naší zemi fakticky existovat ...*)
- (7) Esta é a última carta que te escrevo e espero fazer-te conhecer pela diferença dos termos e do estilo dela que me persuadiste enfim que não me amavas e, portanto, que devo **cessar de amar-te**. (*...a tak tě musím přestat milovat.*)
- (8) As duas grandes razões do nascimento do casal moderno foram, primeiro, o facto de os grandes senhores romanos **cessarem de lutar** uns contra os outros, tornando-se submissos ao poder monárquico ... (*... skutečnost, že mocní románští páni přestali mezi sebou bojovat ...*)

Graf 10. Poměrné vyjádření výskytu perifrasických konstrukcí s povahovědějovým významem cessativní terminativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.3.2 Vazby s významem egresivní terminativnosti

Charakteristika egresivních konstrukcí není v portugalské lingvistice jednotná. E. Bechara (2001, s. 218) je zahrnuje do fázových perifrází a jako základní výrazový prostředek uvádí vazby „*acabar de + infinitiv*“, konkrétně pak paradigma „*acabo de falar*“. H. Barroso (Barroso, 1988, s. 178) naopak za konstrukce s významem egresivním považuje spojení pomocného slovesa *ter* s kongruujícím participiem (*tenho os artigos traduzidos* - „mám ty články přeložené“ = „už jsem je přeložila“), tedy z našeho pohledu konstrukce rezultativní. My jsme se na základě podrobné analýzy nalezených příkladů přiklonili k výkladu Becharovu. Podobné stanovisko pro španělský jazyk zastává i B. Zavadil. Na rozdíl od španělštiny, kde je konstrukce s tímto významem možná jen v paradigmatu *acabo de hacer* (aktuální temporální rovina) a *acabava de hacer* (neaktuální temporální rovina), v paralelní primární perspektivě (srov. Zavadil - Čermák, 2010, s. 324), v portugalštině je perifráze s

významem egresivní terminativnosti možná i v retrospektivní primární perspektivě (v aktuální i neaktuální temporální rovině³⁰) (1) - (4). Vzhledem k tomu, že konstrukce „*acabar de + infinitiv*“ je zároveň základním výrazovým prostředkem pro vyjádření významu **konkluzivní terminativnosti**, je někdy konečná interpretace i se znalostí širšího kontextu nesnadná, ne-li nemožná. V této kapitole se budeme věnovat perifrázím s významem **egresivní terminativnosti** (děj bezprostředně skončený), reprezentovanému v portugalštině formálně právě touto jedinou konstrukcí. .

- (1) Por favor, tenham em conta o que **acabei de dizer**, a garantia que me foi dada e que **acabei de transmitir** publicamente, mas acima de tudo, descubram no vosso coração que chegou a altura de parar. (*Mějte prosím na paměti, co jsem právě řekl a záruku, kterou jste mi dali. Právě jsem ji veřejně vyhlásil, ale především ...*) [aktuální temporální rovina, retrospektivní primární perspektiva]
- (2) A mulher do Presidente dos Estados Unidos agarrou no braço da amiga e saiu porta fora – **acabava de ser** expulsa de um selecto clube de Manhattan. (*Manželka prezidenta Spojených států uchopila přítelkyni za ruku a vyšla ven – právě ji vyhodili z vybraného klubu na Manhattanu.*) [aktuální temporální rovina, retrospektivní primární perspektiva]
- (3) „Não admito ser tratado como um objecto que se usa e deita fora“, afirmou, deixando transparecer alguma mágoa, mas, ao mesmo tempo, algum gozo pelo problema que **acabara de criar** a Martins, de quem disse cobras e lagartos. (*„Nepřipustím, aby se se mnou zacházelo jako s kusem papíru, který je možné zmačkat a zahodit“ řekl a dal najevo rozmrzelost a zároveň pobavení nad problémem, který právě Martinsovi způsobil ...*) [neaktuální temporální rovina, retrospektivní primární perspektiva]
- (4) A caravana **tinha acabado de parar** num planalto belíssimo, limitado ao longe por uma cadeia de montanhas. (*Karavana právě zastavila na překrásné plošině ...*) [neaktuální temporální rovina, retrospektivní primární perspektiva]

---

³⁰ K temporálním vztahům v současné portugalštině viz blíže Hricsina (2006, s. 6-8)

4.3.1.3.2.1. „Acabar de + infinitiv“

Konstrukce „*acabar de + infinitiv*“ je v publicistickém korpusu CETEMPúblico početně zastoupená, našli jsme celkem 11178 výskytů. Jak již bylo řečeno, výrazový prostředek odpovídá v portugalštině dvěma různým významům a nebylo v našich silách analyzovat podrobně význam všech nalezených příkladů. Můžeme však konstatovat, že význam egresivní terminativnosti výrazně převyšuje nad významem terminativnosti konkluzivní (přibližně 90% výskytů s významem egresivní terminativnosti). Vzhledem k tomu, že v portugalštině je konstrukce možná i v retrospektivní primární perspektivě, našli jsme konstrukci ve všech minulých časech s výjimkou složeného perfekta, jehož non-terminativní charakter se s terminativní povahou konstrukce neslučuje. Kromě toho se nám podařilo zdokumentovat i příklady se slovesem *acabar* ve všech nominálních (nefinitních) slovesných formách.

Je těžké stanovit, zda nositelem egresivního významu konstrukce je samotné sloveso *acabar* nebo celé spojení. Po důkladném zvážení všech argumentů jsme došli k závěru, že tato konstrukce nabývá konečného významu až po začlenění do konkrétní výpovědi, její význam kolísá, a nelze ji proto v portugalštině považovat za plně gramatikalizovanou ani v jednom z jejích významů. Ani perifráze se slovesem *acabar* v přítomném čase nemusí totiž nutně mít egresivní význam (1). S časovým adverbium *quando* má většinou význam terminativnosti konkluzivní.

Vazba se může kombinovat s pasivní konstrukcí (2), (5) nenašli jsme však žádný výskyt se slovesem stavovým, ani se slovesem v negativní formě. Může se však kombinovat se slovesy dějovými, včetně dovršení (3), (4), (5) a bodů.

Děj vyjádřený touto konstrukcí je považován za děj bezprostředně skončený, referenční bod se však nemusí shodovat s výpovědní událostí (může být retrospektivní). Při překladu do češtiny musíme většinou užít adverbciálního doplnění („právě“) v kombinaci s dokonavým tvarem slovesa v minulém čase, v případě retrospektivní perspektivy jiného adverbciálního doplnění („těsně předtím“) (9) - (11), (13). Významový rozdíl mezi slovesem *acabar* ve tvaru prézentu a jednoduchého perfekta není v češtině významově postižitelný (2), (6). V příkladech (7) - (8) jsou zdokumentovány dva různé významy imperfekta (paradigmatu *falava*). Zajímavé jsou příklady (16) - (18), v nichž je sloveso *acabar* ve tvaru participia. V prvních dvou případech bychom snad mohli větnou konstrukci interpretovat jako pasivní formu s vypuštěným slovesem *ser* v příkladu (18) však taková interpretace možná není.

Při překladu do češtiny musíme většinou užít adverbialní doplnění („právě“, „těsně před tím“, apod.)

- (1) Quando **acaba de beber** a Coca-cola, da um sonoro arrote. (*Když dopije Coca-Colu, hlasitě si řihne.*)
- (2) Trata-se de uma obra de 1200 páginas, da autoria da historiadora Elisabeth Roudinesco e do psicanalista Michel Plon, que **acaba de ser publicado** em França pela editora Fayard. (... *kerou ve Francii právě vydalo nakladatelství Fayard.*)
- (3) Carlos Lage **acaba de ganhar** a primeira batalha a Narciso Miranda. (*Carlos právě vyhrál první bitvu s Narcisem Mirandou.*)
- (4) Ninguém sabe o valor dos jogadores que **acabaram de chegar**. (*Nikdo neví, jakou cenu mají hráči, kteří právě přišli do mužstva.*)
- (5) Sinto-me como um foguete que **acabou de ser lançado**. (*Cítím se jako raketa, kterou právě vystřelili.*)
- (6) As edições Mengès **acabaram de publicar** um „Anuário Internacional de Obras e Objectos Roubados“, que apresenta as fotografias e descrições de seis mil e quinhentas obras roubadas em todo o mundo, com o objectivo de informar os circuitos de compra e venda de arte da proveniência das peças. (*Nakladatelství Mengès právě publikovalo Ročenku ...*)
- (7) Entre elas, cidadãos de capas negras e de barrete quadrangular, tendo na mão o canudo de qualquer licenciatura que **acabavam de obter**. (*Mezi nimi občané v černých pláštích, s hranatým baretem na hlavě, třímající v ruce tubus s čerstvě získaným bakalářským diplomem.*) [Aktuální temporální rovina.]
- (8) Mal sabiam que **acabavam de encontrar** o enorme monumento funerário que Chi Huang Ti autoproclamado, 22 séculos antes, primeiro imperador da China, mandara erigir em sua memória no interior de um monte artificial. (*Sotva si*

uvědomovali, že právě našli obrovský náhrobek ...) [Nektuální temporální rovina.]

- (9) Um cliente que **acabara de entrar** no banco para fazer um depósito foi empurrado e arrastado para dentro do balcão, tendo ficado sem os 65 contos que levava. (*Klient, který těsně předtím vstoupil do banky, aby si uložil peníze, byl natlačen za přepážku ...*)
- (10) Em vez disso, o mecânico arriscou e dirigiu-se a um café do lugar de Pombal, onde **acabara de deixar** uns amigos. (*..., kde těsně předtím zanechal své přátele.*)
- (11) Já em segurança, o Presidente afirmou que a manifestação de protesto a que **tinha acabado de assistir** não fora espontânea e admitiu a possibilidade de voltar a impor o estado de emergência, levantado em meados de 1990, numa das primeiras medidas com vista ao desmantelamento do apartheid. (*Co se týká otázek bezpečnosti, pak prezident řekl, že protestní manifestace, již se krátce předtím zúčastnil ...*)
- (12) Embora as colheitas **tenham acabado de ser feitas**, as faltas de alimentos são graves. (*Přestože sklizeň byla právě dokončena ...*)
- (13) No primeiro dia de gala que vier, S. Exª com o ventre atravessado diagonalmente pelas fitas das suas grã-cruzes, unguido de fluidos transmutativos, de luvas em punho e espadim à cinta, subirá à sua berlinda de Estado e irá ao paço, tão altivo como se **acabasse de chegar** das cruzadas ... (*... jako kdyby se právě vrátil z křížových výprav ...*)
- (14) Talvez por **ter acabado de enforcar** um homem. (*Možná proto, že chvíli předtím uškrtil člověka.*)
- (15) O Solar da Rede, que está associado à Enatur, ainda não abriu, mas o seu proprietário já tem uma ótima carteira de encomendas diversificada, desde

operadores estrangeiros, a empresas nacionais, **tendo acabado de fazer** um contrato com uma empresa estrangeira que lhe traz três mil turistas americanos», rematou o governante. (... *když předtím již uzavřel smlouvy / má čerstvě uzavřené smlouvy ...*)

(16) (No caso do ministro das Finanças, o governante mais avesso à comunicação directa com a imprensa, trata-se de um livrinho de capa branca, em letras azuis, **acabado de publicar** pelos serviços do Ministério. (... *ķterou právě publikovalo oddělení služeb ministerstva ...*)

(17) Como bem esteve o leite creme, com o açúcar **acabado de queimar**. (... *s čerstvě spáleným cukrem.*)

(18) Neste caso, uma jovem **acabada de sair** da cadeia onde cumpriu 12 anos, por assumir a culpa do amante. (*V tomto případě mladá dívka, která právě vyšla z vězení ...*)

4.3.1.3.3 Vazby s významem konkluzivní terminativnosti

V portugálštině existují dvě perifráze s významem konkluzivní terminativnosti: konstrukce „*acabar de + infinitiv*“ a „*terminar de + infinitiv*“. O dvojí možné interpretaci vazby se slovesem *acabar* bylo již pojednáno v předchozí kapitole, přesto zůstává nejpočetnějším výrazovým prostředkem s tímto významem. V korpusu CETEMPúblico jsme našli přibližně 1000 výskytů (přesné číslo nelze uvést), zatímco vazeb se slovesem *terminar* pouhých 19 výskytů. Slovesa *acabar* a *terminar* nejsou pouhými morfematičkými slovesy, jejich význam „skončit“, „dokončit“ zůstává zachován, stejně jako v případě vazeb se slovesem *começar* se tedy nejedná o typické opisné vazby slovesné.

Z hlediska sémantického se kombinují pouze se slovesy dějovými (s událostmi) (**acabou de ser portugueses*), převážně s procesy (slovesy atelickými). Na rozdíl od tvaru

jednoduchého perfekta³¹, který sám o sobě nemusí mít význam ukončenosti děje, je děj vyjádřený touto perifrází dokončený, uzavřený (1), (2).

(1) Li um livro. (*Četl jsem knihu.*)

(2) Acabei / terminei de ler o livro. (*Přečetl / dočetl jsem knihu.*)

4.3.1.3.3.1. „Acabar de + infinitiv“

Abychom mohli rozhodnout o konečném významu této vazby, musíme vždy důkladně posoudit nejen celou větnou konstrukci (v rovině syntaktické) ale většinou je nutné znát i konkrétní výpovědní situaci. Podle našeho názoru však některé příklady přesto umožňují dvojí interpretaci (1), (2). Konstrukce s významem konkluzivním jsou proto v portugalštině často doplněny adverbialním časovým doplněním (*quando, mal, ontem, logo que*). K problémům s interpretací nedochází, pokud je sloveso *acabar* ve formě některého z budoucích časů. Takových příkladů jsme však zaznamenali velmi málo. V korpusu nejsou zastoupena všechna paradigmata, převážná většina z nalezených je ve formě některého z časů minulých. Do češtiny se tato vazba překládá většinou dokonavým tvarem slovesa, vyloučen však není ani tvar nedokonavý (2).

(1) António Mota, galardoado, em 1989, com o Prémio de Literatura Infanto-Juvenil da Fundação Gulbenkian, atribuído a „Cortei as Tranças“, **acabou de escrever** o seu último romance – „Os Sonhadores“ – , que será lançado, em meados de Outubro, pela Edinter. (... *dokončil / právě dopsal...*)

(2) **Acabava de correr** os melhores 100 metros da sua carreira. (*Dobíhal do cíle své nejlepší stovky v životě / právě probíhal cílem své nejlepší stovky v životě.*)

(3) Quando **acaba de beber** a Coca-cola, da um sonoro arrote. (*Když dopije Coca-Colu, hlasitě si řihne.*)

---

³¹ Portugalské jednoduché perfektum (paradigma *falei*) není v portugalštině příznakově perfektivní, ale terminativní.

- (4) Muitos, **quando acabam de cumprir** a pena, não têm casa, nem família, nem trabalho, nem amigos. (*Mnozí, když jim vyprší trest, nemají domov ani rodinu ...*)
- (5) A sala explodiu quando Claude Alvares **acabou de falar**. (*Když Claude Alvares domluvil, sál bouřlivě aplaudoval.*)
- (6) Os jovens da JS nem **acabavam de ouvir** Sampaio até ao fim para partirem logo para outra terra. (*Mladí z organizace Mladí socialisté ani nevyslechli Sampaio do konce a už odjížděli do dalšího kraje.*)
- (7) O prédio ainda não **tinha sido acabado de construir**, mas os dois primeiros andares já estavam ocupados. (*Stavba ještě ani nebyla dostavěna a první dvě patra už byla obsazena.*)
- (8) Antuérpia 93 acabou há dois meses, mas já sabe quanto gastou, quando **acabará de pagar** as dívidas, o que correu bem e o que correu mal. (*Akce Antverpy 93 skončila před dvěma měsíci, ale už se ví, kdy splatí / doplatí dluh ...*)
- (9) Falando a sério, penso que seremos capazes de apresentar um nome à votação na quarta-feira, logo que **acabemos de reformular** o pacto político da coligação. (*Se vši vážností se domnívám, že budeme schopni představit jméno pro středeční volbu hned poté, co přeformulujeme politický pakt koalice.*)
- (10) Por exemplo, a do homem que foi a um bar e pediu duas cervejas „para poupar algum dinheiro“; é que **quando acabasse de beber** a primeira, o preço da segunda já seria o dobro... (*...; jakmile totiž dopil první [pivo], cena druhého hned stoupla na dvojnásobek.*)
- (11) Não tenho pena de Tyson, porque ele fez o que fez, mas sinto compaixão por ele e espero que, **quando acabar de cumprir** a sua pena, saia da prisão como um homem melhor. (*..., a doufám, že až mu vyprší trest, vyjde z vězení jako lepší člověk.*)

(12) Um jogo de estratégia que põe o jogador aos comandos de uma imensa máquina de guerra de aspecto não distante dos Walkers, de A Guerra das Estrelas, este Earthsiege terá de haver-se, num futuro não muito distante, com Iron Assault, que a Virgin Interactive Entertainment editará nesta Primavera, após os programadores da italiana Graffiti **acabarem de testar** o jogo. (*..., poté, co programátoři italské firmy Graffiti hru dotestují ...*)

(13) Regressado a Viena, deu os últimos retoques à «Flauta Mágica» (**acabada de compor** em Julho, mas ainda não orquestrada) , a tempo de a estrear a 28 de Setembro. (*.. dokončená v červenci, ale dosud nenazkoušená ...*).

4.3.1.3.3.2. „Terminar de + infinitiv“

Nízký počet výskytů této konstrukce (19) v publicistickém korpusu je překvapivý ze dvou důvodů: za první proto, že samotné sloveso *terminar* je v portugalštině poměrně frekventované (43610 výskytů v publicistickém korpusu CETEMPúblico) a je stylisticky neutrální, a za druhé proto, že tato vazba má pouze jeden snadno identifikovatelný význam. Předpokládali bychom tedy, že tato vazba bude v portugalštině hlavním výrazovým prostředkem s významem **konkluzivní terminativnosti**.

Nízký počet nalezených paradigmát neumožňuje žádné relevantní závěry, soudíme však, že pro tuto vazbu platí stejná sémantická omezení jako pro vazbu předcházející.

(1) Mal **terminam de repetir** a frase, pede-lhes que digam outra. (*Sotva zopakují větu, už se po nich chce, aby řekli další.*)

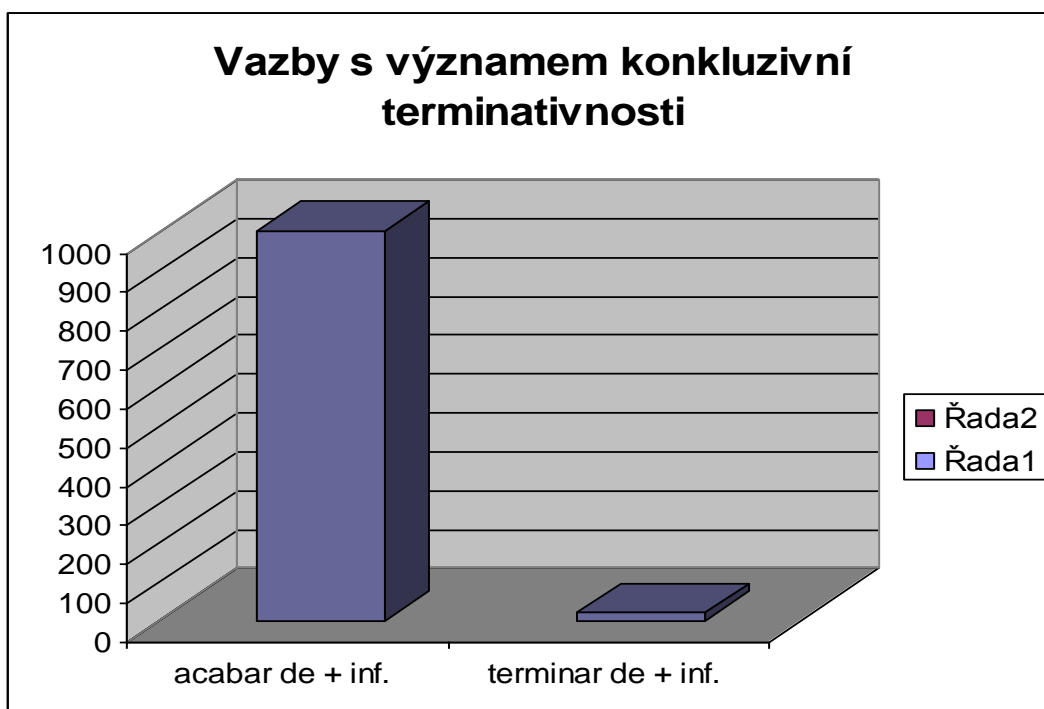
(2) O secretário **terminou de falar** sacudindo um grande «bouquet» de flores.
(*Tajemník domluvil a potřásl velkou kyticí.*)

(3) Mal José António Silva **terminava de fazer** o seu primeiro discurso aos militantes, logo após a divulgação dos resultados, elogiando o «civismo» e a „mobilização“ dos militantes, e já Francisco Rodrigues pedia a cabeça do

presidente da Câmara. *(Hned jak António Silva dokončil svůj první projev k členům ...)*

(4) Até às 21h00 de ontem, o Conselho não **havia terminado de discutir** o regulamento, cuja aprovação, no entanto, não estava prevista para ontem. *(Až do devíti hodin včerejšího večera nedokončila Rada debatu o řádu, jehož schválení však na včerejším programu nebylo.)*

(5) É acabar um trabalho, é **terminar de escrever** uma canção ou gravar um disco, ou produzir um disco. *(Znamená to dokončit práci, znamená to dopsat písničku nebo nahrát desku ...)*

Graf 11. Poměrné vyjádření výskytu perifrastických konstrukcí s povahovědějovým významem konkluzivní terminativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.3.4 Vazby s významem finitivní terminativnosti

Jak jsme již naznačili v předchozích kapitolách, existují různá kritéria členění perifrastických konstrukcí podle jejich významu. Barroso (Barroso, 1988) zařazuje některé z fázových terminativních vazeb do jiných kategorií, nijak tím však jejich terminativní význam nepopírá, jen jako hlavní kritérium zvolil jiný úhel pohledu. Vazby „*acabar por* + infinitiv“, „*acabar* + gerundium“, „*terminar por* + infinitiv“, „*terminar* + gerundium“ a „*findar* + gerundium“ tak řadí do kategorie **kolokace** (zařazení na časové ose), vazby „*vir a* + infinitiv“ a „*chegar a* + infinitiv“ do kategorie **implicitní dispozice**. My zařazujeme tyto perifráze do kategorie **fáze**, protože v jejich významu je koncová fáze (dovršení děje) obsažena, byť ji na časové ose předchází jiný děj (často jen uvažovaný, ne však nutně realizovaný).

Existují-li paralelně vazby infinitivní a gerundiální se stejným významem, pak obecně platí, že infinitivní vazby převažují v Portugalsku, gerundiální v Brazílii. U finitivních perifrází se však tato skutečnost nepotvrdila. „*Acabar por* + infinitiv“ je bezpochyby v evropské portugalštině hlavním výrazovým prostředkem s významem finitivní terminativnosti (39089 výskytů), „*terminar por* + infinitiv“ je však prostředkem zcela okrajovým (40 výskytů), gerundiální vazba s tímto slovesem se vyskytuje 10x častěji.

Slovesa *acabar* a *terminar* si svůj původní lexikální význam uchovávají, výsledný význam perifráze vyplývá z kombinace obou slovesných forem a příslušné předložky. Všechny čtyři konstrukce jsou plně gramatikalizované a mají pouze jeden povahovědějový význam.

Z hlediska sémantického jsme pro tyto perifráze nenašli žádná sémantická omezení, mohou se kombinovat se všemi lexikálně-sémantickými třídami sloves.

4.3.1.3.4.1. „*Acabar por* + infinitiv“

V publicistickém korpusu CETEMPúblico jsme našli 39089 výskytů perifrastické konstrukce s významem finitivní terminativnosti. Podařilo se nám zdokumentovat téměř všechna existující paradigmata s výjimkou konjunktivu předbudoucího času a rozkazovacího způsobu kladného i záporného. Domníváme se, že formálně nic nebrání výskytu konjunktivu předbudoucího času a kladného imperativu (kladný imperativ jsme našli u vazby se slovesem *terminar*), možnost záporného imperativu se nám jeví jako nepravděpodobná. Obecně lze

konstatovat, že zápor se u této perifráze vyskytuje výjimečně (8). Z hlediska aspektuálního bychom rádi upozornili na možnost kombinace finitivní vazby s tvarem imperfekta (5). V překladu do češtiny nedokážeme rozdíl mezi významem jednoduchého perfekta (3) a imperfekta (5) postihnout. Problematická se nám jeví kombinace s formou složeného perfekta. Domníváme se, že non-terminativní povaha složeného perfekta³² a terminativní povaha perifráze jsou v rozporu a v příkladu (6) stojíme před dvojitou možnou interpretací: buď se jedná o nezavršený proces („...existence dětské práce byla a je nakonec přiznávána ...“), nebo se jedná o iterativnost („... státníci nakonec existenci dětské práce jeden po druhém přiznávali a stále přiznávají ...“). Druhá interpretace se nám jeví jako pravděpodobnější a agens v plurálu nám tento výklad umožňuje. Může se však také jednat o periferní (terminativní) význam složeného perfekta.

Nenalezli jsme žádná sémantická ani formální omezení, perifráze se vyskytuje v pasivní konstrukci (6), je možná i se sponovými slovesy *ser* (4) a *estar* (2).

- (1) Os centristas **acabam por denunciar** o acordo firmado com os socialistas e, sem o suporte do CDS, abre-se mais uma crise política. (*Středová strana nakonec vypovídá smlouvu uzavřenou se socialisty, a bez podpory strany CDS se otevírá prostor pro další politickou krizi.*)
- (2) Mesmo a sexualidade **acaba por estar** completamente **controlada** pelos „media“. (*Dokonce i sexualitu nakonec plně kontrolují média.*)
- (3) Isto **acabou por tornar-se** numa luta entre quem detém o poder e não se está a chegar a lado nenhum. (*To se nakonec změnilo v boj mezi těmi, kdo jsou u moci, ...*) [Minulost pojatá komplexně.]
- (4) Os parciais de 6-4, 7-6 (7-2) , 6-7 (3-7) e 7-6 (8-6) traduzem o equilíbrio registado no encontro, que **acabou por ser** favorável ao tenista que mais atacou. (*Výsledky jednotlivých setů [...] ukazují na vyrovnaný průběh zápasu, který nakonec skončil vítězně pro tenistu, který hrál útočněji.*)
- (5) Até em termos arquitectónicos estes estabelecimentos foram mais ricos do que os templos e as basílicas que **acabavam por ter** estruturas simples quando

³² O specifickém postavení portugalského složeného perfekta a jeho možných aspektuálních významech viz blíže Jindrová (2011).

comparadas com estas. *(Dokonce i z hlediska architektonického byla tato zařízení bohatší než chrámy a baziliky, které nakonec měly ve srovnání s nimi jednodušší konstrukci. [Minulost pojatá komplexně.]*

- (6) A realidade do trabalho infantil **tem acabado por ser reconhecida** por muitos governantes e pelo próprio primeiro-ministro, tornando ainda mais inacreditáveis as disparatadas declarações recentes de um secretário de Estado a este respeito. *(Existenci dětské práce přiznala [a pořád přiznává] nakonec celá řada státníků i samotný předseda vlády ...)*
- (7) Já estava desanimado com a pobreza do meio quando descobriu o tronco de uma árvore que anos atrás tinha sido importado para se fazer a quilha de um barco mas que **tinha acabado por ficar** sem uso. *(... když objevil kmen stromu, který sem byl před lety dovezen, aby z něho byl vyroben kýl lodi, ale nakonec zůstal bez užitku...)*
- (8) Pergunto-me todavia se a ausência, no passado e para sempre, do julgamento, com as suas regras e a sua forma próprias, **não acabará por expor** ainda mais o que tentaria aqui dizer à apreciação e à liberdade públicas. *(Ptám se však, zda fakt, že se soud nikdy nekonal, a ani konat nebude, nepoukáže nakonec ještě víc na skutečnosti, které ...)*
- (9) A ameaça de cancelamento da viagem **terá acabado por levar** os chineses a adoptar posições mais flexíveis. *(Hrozba zrušení cesty nakonec pravděpodobně vedla Číňany k přijetí pružnějšího stanoviska.)*
- (10) O arranque da campanha para as europeias abrandou ainda mais convulsões geradas pela realização do congresso „Portugal: que futuro?“, em cujo epicentro **acabaria por estar** o PS. *(Rozjezd kampaně před volbami do Evropského parlament zmírnil ještě víc rozruch vyvolaný na kongresu nazvaném „Portugalsko: jaká budoucnost?“, v jehož středu se nakonec ocitla portugalská Socialistická strana.)*

- (11) Sem dúvida que a Alemanha ou o Japão **teriam acabado por fabricar** a mesma bomba e lançá-la também sem estados de alma. (*Německo nebo Japonsko by bývaly bezpochyby nakonec vyrobily stejnou bombu ...*)
- (12) Por isso, é de esperar – e desejar – que **acabem por beneficiar** desse interesse acrescido pela banda desenhada que se revela nesta altura do ano. (*Proto se dá očekávat – a doufat – že nakonec budou mít prospěch ze zvýšeného zájmu ...*)
- (14) Embora **tenha acabado por aceitar**, de forma a evitar que a escolha da Santa Sé recaísse sobre um sacerdote pró-indonésio. (*Přesto na to nakonec přistoupil, aby odvrátil ...*)
- (15) Tudo se encaminhou para que o município **acabasse por aprovar** o projecto. (*Vše směřovalo k tomu, aby obvod nakonec ten projekt schválil.*)
- (16) Ou como se **tivesse acabado por capitular**. (*Anebo jako by byl nakonec kapituloval.*)
- (17) Se, como tudo parece indicar, os fundamentalistas **acabarem por chegar** ao poder, esta elite francófona e laica ver-se-á obrigada a fugir, em direcção a França naturalmente, afirma o professor. (*Jestliže [...] se fundamentalisté nakonec dostanou k moci ...*)
- (18) Na sede da campanha de Ross Perot em Nova Iorque, o Público recolheu depoimentos de vários responsáveis, estimando que a maioria dos aderentes do movimento «Povo por Perot» deveria **acabar por votar** em Bill Clinton. (*...a odhadovala, že většina příznivců hnutí „Lid za Perota“ nakonec nejspíš bude volit Billa Clintona.*)
- (19) Também em Castelo Branco, anteontem à tarde, um doente internado no Serviço de Psiquiatria do hospital da cidade, atirou-se do quarto andar da unidade, **acabando por morrer**. (*Také v Castelo Branco předevečirem odpoledne jeden pacient [...] vyskočil z okna a zemřel.*)

(20) Em 1992, o meu filho foi atropelado quando saía da escola, **tendo acabado por falecer**. (*V roce 1992 mého syn porazilo auto, když vycházel ze školy. Nakonec zemřel.*)

4.3.1.3.4.2. „Acabar + gerundium“

V portugalském korpusu jsme našli 196 výskytů, tato konstrukce však převládá v Brazílii, kde je naopak málo početně zastoupená infinitivní forma. Vzhledem k nízkému počtu výskytů se nám nepodařilo zdokumentovat všechna paradigmata, platí však stejná sémantická i formální omezení jako u vazby předchozí s výjimkou spojení s gerundiem (**acabando falando*).

(1) Eles **acabam escolhendo** a segunda língua como a língua materna. (*Nakonec si vybírají druhý jazyk jako jazyk mateřský*).

(2) **Acabei ficando** oito anos e meio e especializei-me em literatura brasileira. (*Nakonec jsem zůstal osm let a specializoval se na brazilskou literaturu*).

(3) Ele muitas vezes queria falar e **acabava chorando**. (*Mnohokrát chtěl promluvit, ale nakonec se vždycky rozplakal*).

(4) De facto, o marcelismo **acabara cedendo** às pressões da ultradireita, e em 1973 já pouco se distinguia do autoritarismo conservador dos tempos de Salazar. (*Ve skutečnosti nakonec režim Marcela Caetana ustoupil tlakům ultrapravicových sil...*)

(5) Se a reforma efectiva for bem prosseguida e concluída, o PS **acabará recolhendo** os louros disso mesmo. (*Jestliže bude reforma dobře pokračovat a bude dotažena do konce, Socialistická strana za ni nakonec sklídí chválu*).

(6) O impulso inicial de esgoelar ali mesmo a dona Pilar Muñoz, funcionária do consulado português, **acabaria transformando-se** em amizade. (*Původní*

impulz – na místě úřednici portugalského konzulátu, paní Pilar Muñoz, uškrtit, se nakonec změnil v přátelství.)

(7) Diante do cepticismo e da desconfiança generalizados, Collor não terá agora outra alternativa senão deixar que a situação se agrave ainda mais, para conseguir que o Parlamento **acabe autorizando** um aumento das verbas destinadas ao Governo federal. (*..., aby se mu podařilo prosadit, že Parlament nakonec schválí navýšení prostředků ...*)

(8) Enquanto antes Jones se projectava num imaginário futurista, depois refugiou-se dentro de si mesmo, a escrever canções sobre escrever canções e a **acabar reafirmando** a sua alma de velho punk. (*... a psal písňě o tom, jak se píše písňě, aby se nakonec opět utvrdil vpřesvědčení, že jeho duše patří starému punku ...*)

4.3.1.3.4.3. „Terminar por + infinitiv“

„Terminar por + infinitiv“ je perifráze s velmi omezeným výskytem, bylo nalezeno pouhých 40 příkladů, což je i důvodem nízkého počtu nalezených paradigm. Formálně i sémanticky platí stejná pravidla jako u infinitivní vazby se slovesem *acabar*, stylisticky bychom však tuto vazbu zařadili spíše do funkčního stylu odborného a kultivovaného.

(1) Refere assim expressamente Espanha, saúda a presença de Sampaio na Catalunha e **termina por brindar** ao rei Juan Carlos. (*... a nakonec připíjí na zdraví krále Juana Carlose.*)

(2) Mas a democracia interna **terminou por fortalecer** a acção sindical. (*Ale vnitřní demokracie nakonec posílila odborářskou činnost.*)

(3) Zeloso, Almeida **terminava por ordenar** às pessoas assaltadas na rua, que no dia seguinte comparecessem nas instalações da Judiciária, onde supostamente as

aguardava para colher depoimentos. (*Obezřetný Almeida nakonec přikázal osobám, které byly přepadeny na ulici, aby se příštího dne ...*)

(4) O mercado bolsista parisiense conseguiu reduzir as suas perdas a meio da sessão, mas **terminaria por fechar** em queda de 0,82 por cento. (*Pařížská burza [...] ale nakonec uzavřela obchodování 0,82 procentním poklesem.*)

(5) Após mais um desaire, de resultado e de jogo, o italiano pede mais reforços, queixa-se da insuficiência da sua equipa e, paradoxalmente, lamenta não ter sido consultado em todas as contratações – como as de Suker e Mijatovic, realizadas antes da sua chegada a Madrid –, embora **termine por justificar-se** com a sua ausência. (... –, *přestože se nakonec omluvil za svou nepřítomnost.*)

(6) No entanto, com o problema resolvido, rapidamente voltou a ganhar avanço, **terminando por alcançar** uma das vitórias mais fáceis do ano. (*Nicméně, jakmile byl problém vyřešen, opět rychle získal náskok a nakonec dosáhl jednoho z nejsnadnějších vítězství sezóny.*)

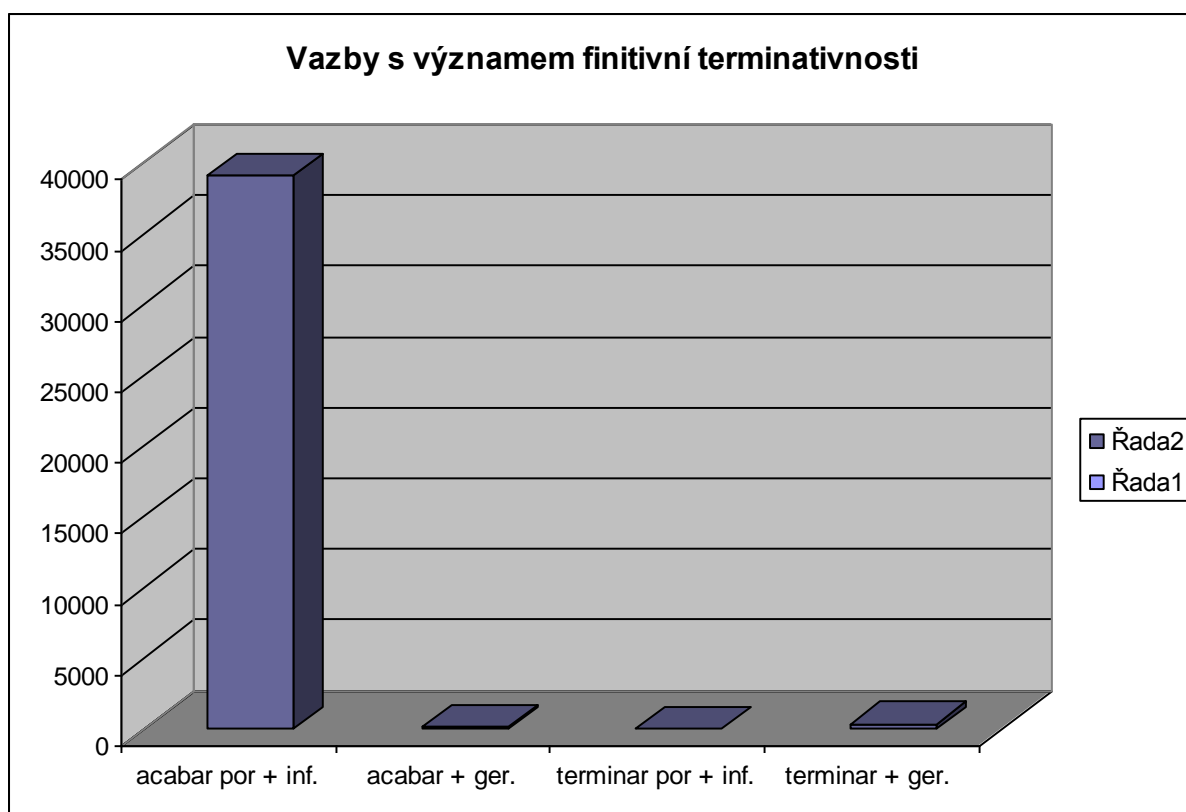
4.3.1.3.4.2. „Terminar + gerundium“

Oproti předpokladu je gerundiální konstrukce se slovesem, *terminar* s významem finitivní terminativnosti v publicistickém korpusu zastoupena daleko početněji než vazba infinitivní (předpokládali bychom spíše diatopické omezení na Brazílii). Nalezli jsme 389 výskytů, počet paradigmat je však omezený. Nicméně se domníváme, že pro tuto perifrázi platí stejná pravidla a omezení jako pro finitivní perifráze obecně.

V korpusovém materiálu jsme našli i příklad, v němž jsou obě slovesa ve formě gerundia, považujeme však tuto konstrukci za negramatickou. Na rozdíl od předchozích konstrukcí se stejným významem se nám podařilo zdokumentovat i formu imperativu. Imperfektum v příkladu (2) může mít povohovědějový význam habituálnosti i kurzívně pojaté minulosti.

- (1) E **termina pedindo** um inquérito parlamentar às contas da UGT. (*A nakonec žádá o parlamentní vyšetřování zaměřené na účetnictví odborové ústředny UGT.*)
- (2) Madeira Piçarra **terminava dizendo**: (*Madeira Piçarra nakonec říkával / řekl:*)
- (3) O arrogante investigador, que se lamenta, cantando sem pudor " Why can ' t a woman be more like a man? ", **terminará implorando** a atenção e o amor da obra que realizou, com frieza e precisão científica. (*Arogantní vědec, který se v písni lituje a bezostyšně se ptá, „Proč nemůže být žena jako muž?“, nakonec s pláčem prosí o pozornost a lásku ...*)
- (4) Baptista da Silva, o presidente da AFL, foi mesmo mais longe e, com um discurso inflamado, **terminaria manifestando-se** contra o que chamou de „colapso intelectual do dirigismo português“. (*Baptista da Silva [...] šel skutečně ještě dál a v zapáleném projevu se nakonec vyslovil proti tomu, co ...*)
- (5) Espero que não se confundam na análise e **terminem concluindo** que partem porque a modernidade é defensiva e a bola um objecto secundário. (*Doufám, že se ve své analýze nespletou, a že nakonec dojdou k závěru, že ...*)
- (6) Coloca D.N. algumas questões, a que „os números não respondem“, **terminando dizendo** que o problema merece reflexão. (*Předloží deníku Diário de Notícias několik otázek, na které čísla nedávají odpověď, a nakonec řekne, že problém stojí za zamyšlení.*)
- (7) Cubra com o resto do „pâté“ e **termine polvilhando** com o resto do pistachio. (*Pokryjte zbytkem „paštiky“ a nakonec posypte zbylými pistáciiovými oříšky.*)

Graf 12. Poměrné vyjádření výskytu perifrasisckých konstrukcí s povahovědějovým významem finitivní terminativnosti v korpusu CETEMPúblico

4.3.1.3.5 Vazby s významem konsumativní terminativnosti

Poslední z fázových významů, jimiž se v naší práci zabýváme, je konsumativní terminativnost, na úrovni výrazové zastoupená v portugalštině perifrázemi „*chegar a + infinitiv*“ a „*vir a + infinitiv*“. H. Barroso zařazuje obě vazby do kategorie **implicitní dispozice**, neboť děj jimi vyjádřený je pojímán jako děj výsledný se vztahem k předchozímu, často implicitnímu ději (srov. Barroso, 1988, s. 192). Vzhledem k tomu, že obě konstrukce mají rovněž význam terminativní, rozhodli jsme se je do výčtu vazeb s povahovědějovým významem fázovosti nakonec zařadit. Lexikální význam sloves *chegar a vir* („přijít“, „dojít“), naznačuje, že jejich funkce v perifrázi není pouze morfemtická. Svůj původní význam si uchovávají. Pokud bychom hledali ekvivalentní vyjádření v českém jazyce, bylo by to pravděpodobně spojení „dojít k čemu“, „dospět k čemu“, „nakonec něco udělat“: *chegar à conclusão* = „dospět, dojít k závěru“; *chegar a escrever a carta* = „nakonec napsat dopis“. U konstrukce se slovesem *chegar* je vztah k předchozímu ději zřetelnější, často bývá v souvětí i

explicitně vyjádřen (1). V konstrukcích se slovesem *vir* je souvislost s předchozím dějem většinou jen implicitní. V příkladu (2) může použitá konstrukce odkazovat na předchozí zprávu o záměčnickově zranění nebo nemoci, může však být pouhým formálním oznámením o úmrtí. Pokud je sloveso v záporné formě, znamená to naopak, že k očekávanému ději nedošlo (1).

Z pohledu stylistického je vazba se slovesem *chegar* častější v mluveném a neformálním projevu, kde často zdůrazňuje fakt, že se „něco“ nakonec podařilo nebo uskutečnilo. Její funkcí je tedy mimo jiné i vyjádření expresivity. V českém překladu je význam nejlépe vystižen adverbialním doplněním „dokonce“ (3). Vazby se slovesem *vir* najdeme častěji ve formálním jazyce.

(1) A explosão causou avultados estragos, embora não **chegasse a ser** necessária a intervenção dos bombeiros. (*Výbuch způsobil velké škody, i když zásah hasičů nakonec nebyl nutný.*)

(2) O serralheiro, de 62 anos de idade, **veio a falecer** no Hospital de Setúbal.
(*Dvašedesátiletý záměčnick [nakonec] zemřel v setúbalské nemocnici.*)

(3) Por isso, há quem **chegue a dar** cinco contos para ocupar um lugar onde poderia permanecer de graça. (*Jsou tací, kteří dají dokonce i pět tisíc ...*)

4.3.1.3.5.1. „Chegar a + infinitiv“

Publicistickém korpusu jsme našli 22 729 výskytů této opisné vazby. Zastoupeny jsou všechny slovesné formy s výjimkou imperativu. Domníváme se, že forma imperativu není možná. Žádná další formální ani sémantická omezení neexistují, konstrukce je možná se všemi sémantickými třídami sloves. Nalezli jsme ji ve formě trpného rodu (14) i se sponovými slovesy (3), (7). Nejasná se nám zdá interpretace významu v příkladu (5). Sloveso telické v kombinaci se složeným perfektem připouští význam iterativní, terminativní význam konstrukce je však v rozporu s non-terminativním významem slovesné formy. Proto se domníváme, že konstrukce často vyjadřuje na prvním místě expresivitu. Přesné převedení významu do češtiny a postižení všech povahovědějových významů je zde velmi obtížné.

Celkově lze konstatovat, že v případě této perifráze se překlad odvíjí téměř vždy od konkrétního kontextu. Použit lze sloveso v dokonavém tvaru, adverbiální doplnění nebo spojku *i* (4). Fázové perifráze je třeba odlišit od formálně stejných konstrukcí, v nichž je infinitiv s předložkou *a* adverbiálním výrazem (1).

- (1) **Tinham chegado a correr**, de uma exposição sobre frutos e legumes no Museu de História Natural, e arrancaram em direcção desconhecida. (*Rychle přiběhli z výstavy ...*)

- (2) Automobilistas e comerciantes da Torre marcaram o seu protesto contra a ausência de elementos da GNR no local para regular o trânsito e a falta de limpeza das bermas e parques de estacionamento cobertos de neve, que **chega a atingir** um metro de altura. (*... a neuklizené krajnice a parkoviště, pokryté vrstvami sněhu, které dosáhly až výše jednoho metru.*)

- (3) Uma fonte timorense citada pela Lusa adiantou que os estudantes já têm preparada uma declaração para entregar ao enviado de Kofi Annan, cuja chegada a Timor-Leste **chegou a estar marcada** para quinta-feira passada. (*... jehož příjezd na Východní Timor byl nakonec stanoven na minulý čtvrtek.*)

- (4) Os mais alarmistas diziam até que alguns espectadores desmaiavam e que outros **chegavam a vomitar** durante a „performance“ a que o autor chamou apocalíptica. (*Někteří nositelé špatných zpráv dokonce říkali, že několik diváků omdlelo a další během představení i zvraceli ...*)

- (5) Alguns condutores **têm chegado a correr** sérios riscos de acidentes, já que só muito em cima dos desvios para onde pretendem deslocar-se é que detectam o nome das localidades», afirmou um camionista que circula habitualmente no IC 8 . (*Někteří řidiči dokonce často riskovali – a pořád riskují – dopravní nehodu ...*)

- (6) E o próprio Toni ficou na dúvida, sem perceber bem se a bola **tinha chegado a entrar**. (*A sám Toni byl na pochybách, protože neviděl, jestli míč nakonec překročil brankovou čáru.*)
- (6) Na „segunda Jugoslávia“ do marechal croata Tito, que se libertou devido à acção da guerrilha depois transformada em Exército nacional, **chegarão a coexistir**, no início, as influências soviética e britânica. (*V „druhé Jugoslávii“ [...] v prvních letech nejspíš nakonec působil zároveň vliv sovětský i britský.*)
- (7) O Público apurou ainda que Gaspar Beijoco **terá chegado a ser suspeito**, antes de as investigações apontarem noutras direcções, de estar envolvido no homicídio de dois soldados de uma patrulha da Brigada de Trânsito em Bragança. há cerca de três anos, tendo sido na altura interrogado pela Polícia Judiciária de Coimbra. (*Deník Público ještě sdělil, že Gaspar Beijoco nakonec nejspíš čelil podezření, že se zapletl do vraždy...*)
- (8) A sua identificação, porém, nunca **chegaria a ser feita**. (*K jeho identifikaci ale nakonec nikdy nemělo dojít.*)
- (9) Se tivesse havido, da parte da CP, esta abertura desde o início do processo, não **teria chegado a existir** qualquer problema. (*... ten problém by byl nikdy nenastal.*)
- (10) Por isso, há quem **chegue a dar** cinco contos para ocupar um lugar onde poderia permanecer de graça. (*Jsou tací, kteří dají dokonce i pět tisíc ...*)
- (11) Pequenas gotas geladas deram lugar, durante 20 minutos, a pequenos flocos de neve, que caíram sobre os telhados e as ruas da cidade sem que se **tenha chegado a formar** um cenário de acordo com o proverbial imaginário. (*... vločky sněhu, které padaly na střechy a ulice města, aniž by dokázaly vytvořit scénérii odpovídající zažitým představám.*)

- (12) A explosão causou avultados estragos, embora não **chegasse a ser necessária** a intervenção dos bombeiros. (*Výbuch způsobil velké škody, i když zásah hasičů nakonec nebyl nutný.*)
- (13) E já bastou que **tivéssemos chegado a andar** muitas vezes a 200 km/h e em determinada altura atingimos mesmo 217 km/h. (*Dost bylo na tom, že jsme dosáhli rychlosti až 200 km/h ...*)
- (14) É um mar de participações, que, se **chegarem a ser adicionadas** às do grupo BCP, dará um cocktail de dimensões explosivas e um inevitável emagrecimento do grupo. (*To je spousta podílů, které, pokud se nakonec přidají ke skupině BCP ...*)
- (15) Se vier uma onda de calor pode **chegar a haver** 250 a 300 fogos por dia, o que é quase um fogo por corporação de bombeiros. (*Dorazí -li vlna veder, můžeme mít i 250 – 300 požárů denně ...*)
- (16) Perto do fecho dos mercados europeus, o dólar / marco também recuou, **tendo chegado a cotar** 1,688 marcos por dólar. (*Těsně před uzavřením evropských trhů kurz dolaru k marce rovněž oslabil, a nakonec se dostal až na 1,688 marky za dolar.*)

4.3.1.3.5.2. „Vir a + infinitiv“

V publicistickém korpusu CETEMPúblico je perifráze „vir + infinitiv“ zastoupena 56924 výskyty, což dokazuje náš předpoklad, že je v písemném (zejména formálním) jazyce častější než konstrukce se slovesem *chegar*. I zde je však nutné významově odlišit adverbialní funkci výrazu „vir a + inf.“ (1), polopredikační klauzuli ve funkci druhé výpovědi (2) a skutečnou perifrastickou konstrukci. Po důkladné sémantické analýze a konzultaci s rodilými mluvčími jsme došli k závěru, že v některých případech je to nemožné. V příkladu (3) se nám naopak fázový význam zdá prokazatelný, stejně jako v příkladech (8) a (9).

Početné zastoupení umožnilo zdokumentovat téměř všechny slovesné formy s výjimkou konjunktivu předbudoucího času a imperativu. Domníváme se, že význam konstrukce vylučuje jeho užití v imperativu, formálně ani významově však nic nebrání užití paradigmatu *tiver vindo + infinitiv*. Nenašli jsme žádná sémantická omezení, kombinuje se se všemi lexikálně sémantickými třídami sloves. Je však nutné mít na paměti, že v portugalštině je pro konečné zařazení slovesa do příslušné třídy nutné jeho posouzení v konkrétním kontextu. Podle našeho názoru totiž například v příkladu (4) dochází v kombinaci s opisnou vazbou a konkrétním kontextem ke změně stavu. Do češtiny můžeme přeložit pomocí slovesa „stát se“, nebo jinou větnou konstrukcí s přibližně stejným významem.

V nalezených příkladech výrazně převládá kombinace se slovesy dějovými. V některých případech se nám ani po podrobné analýze nepodařilo význam konsumativní terminativnosti prokázat (5). V příkladu (7) dochází podle našeho názoru ke konfliktu non-terminativního významu slovesné formy a terminativního významu perifrastické konstrukce, spojení je však velmi časté. Existuje několik možných vysvětlení. Je možné, že perifrastická konstrukce ovlivňuje význam slovesné formy a její non-terminativnost ruší. Forma složeného perfekta v portugalštině tento, byť jen okrajový, význam může mít. Význam iterativní však zůstane zachován.

Z hlediska interpretace významu jsou vazby „*vir a + inf.*“ pravděpodobně nejsložitější ze všech 60 nalezených a analyzovaných konstrukcí a celá řada otázek zůstává i po důkladném studiu nezodpovězena. .

- (1) Mas outro, vestido como ele, **vem a correr** e embora a sua cara fique fora do enquadramento, imita-lhe a pose, duplicando o efeito e transformando-o num „gag“. (... *rychle přibíhá ...*)
- (2) O selecionador nacional confirmou ao Público aquilo que é já uma tradição de anos: a equipa **veio a cantar** o seu hino desde o hotel até ao estádio. (...: *mužstvo dorazilo a celou cestu z hotelu až na stadion zpívalo národní hymnu / přijelo za zpěvu ...*)
- (3) Foi uma descoberta de Harry Belafonte, com quem **veio a cantar** por diversas vezes. (*Objevil tak Harryho Belafonta, s nímž si nakonec několikrát zazpíval.*)

- (4). Toda a gente tem esperanças de que a Internet **venha a ser** uma via verde para o comércio electrónico. *(Všichni doufají, že Internet nakonec otevře cestu / že se stane cestou k elektronické poště.)*
- (5) **Vem a sair** do palácio do duque de Aveiro, onde se encontrou com a jovem marquesa de Távora, quando lhe saem ao caminho três cavaleiros embuçados. *(Vycházejí z paláce vévody z Aveira, kde se setkali s markýzou z Távory, když vtom jim do cesty vstoupí tři zahalení rytíři.)*
- (6) O serralheiro, de 62 anos de idade, **veio a falecer** no Hospital de Setúbal. *(Dvašedesátiletý záměčník [nakonec] zemřel v setúbalské nemocnici.)*
- (7) Situações destas **têm vindo a ocorrer** em todo o país e não é o primeiro caso que sucede neste hospital. *(K těmto situacím nakonec opakovaně docházelo a ještě dochází po celé zemi / k těmto situacím došlo po celé zemi .)*
- (8) Terminava ontem a primeira fase desta obra, que se engloba na remodelação da Linha Lisboa-Sintra, a qual **virá a duplicar** a sua capacidade de escoamento. *(Včera skončila první fáze stavby, jež zahrnuje přestavbu tratě Lisabon – Sintra. Po dokončení přestavby se kapacita trati zdvojasobí.)*
- (9) „Finalmente vamos começar a comer o que é nosso“, diz-nos Balieira, um homem dos seus 60 anos, que nunca pensou «que as gentes de Angola **viessem a precisar** que lhe dessem de comer. *(„Konečně budeme jíst vlastní potraviny“, řekl nám Balieira, muž kolem šedesátky, jenž si nikdy nepomyslel, že by lidé v Angole nakonec mohli potřebovat někoho, kdo jim dá najíst.)*

5. ZÁVĚRY

Cílem předkládané studie bylo nalézt, analyzovat a významově rozdělit slovesné perifráze s povahovědějovým významem fázovosti v současné evropské portugalštině. Vzhledem k tomu, že jsme chtěli podat opravdu aktuální přehled, zvolili jsme formu vyhledávání v publicistickém korpusu CETEMPúblico, který vznikl v rámci projektu *Processamento computacional do português* (Počítačové zpracovávání portugalského jazyka) v roce 2000 a naposledy byl aktualizován v roce 2008. Obsahuje texty z portugalského deníku PÚBLICO.

Potřeba ověření aktuálního stavu vyplynula z faktu, že současná portugalská gramatika se o povahovědějových perifrázích zmiňuje jen velmi stručně. Jediná nám známá monografie pochází z pera Henrika Barrosa Fernandese. Jeho dizertační práce z roku 1988 vyšla knižně v roce 1994. Navíc jsme došli k závěru, že portugalský jazyk se velmi dynamicky vyvíjí a některé perifráze se téměř přestaly užívat. Jiné naopak nabývají v současné portugalštině nového významu.

Pokud to bylo účelné, konfrontovali jsme příklady nalezené v publicistickém korpusu s výskyty v literárním korpusu Coprus do Português. Zjistili jsme tak například, že v gramatikách často uváděné perifráze „*deitar a +infinitiv*“ a „*romper a + infinitiv*“ s významem iniciální ingresivnosti se v současné evropské portugalštině už téměř neuvádějí. Naopak některé gerundiální konstrukce, považované za varianty brazilské portugalštiny, se běžně vyskytují i ve variantě evropské.

Při kategorizaci perifrází jsme postupovali podle modelu, vytvořeného pro španělský jazyk pražskými romanisty. Na rozdíl od španělštiny je však portugalština jazyk méně kodifikovaný, proto jsme našli celou řadu perifrází, jejichž význam kolísá.

Celkem jsme analyzovali přibližně 200 000 příkladů. Nalezli jsme 60 různých perifrází s povahovědějovým významem fázovosti, které jsme podle dalších kritérií rozdělili do tří skupin a šestnácti podskupin. Výsledek naší práce shrneme v přehledné tabulce.

Závěrem je nutné konstatovat, že některé konstrukce jsou zcela gramatikalizované a výrazovému prostředku odpovídá jediný význam. Některé konstrukce jsou však nestabilní, umožňují několik různých interpretací a jejich konečný význam je vždy vázán nejen na kombinaci významu slovesné perifráze s konkrétní slovesnou formou a lexikálně-sémantickou třídou významového slovesa, ale i na konkrétní kontextové zařazení a výpovědní situaci. Některé příklady se nám přesto nepodařilo jednoznačně interpretovat a zařadit.

Tato práce bezesporu nevyčerpala všechny možnosti pohledu na danou problematiku, pokusila se však podat přehled existujících perifrází a jejich možných významů. Podrobné prozkoumání jednotlivých konstrukcí může být předmětem dalšího zkoumání.

Přehled nalezených perifrastických konstrukcí: Tabulka 7

Povahovědějový význam		Výrazový prostředek		
Fázovost	ingresivnost	inminentní	„estar para + inf.“, „andar para + inf.“, „estar a ponto de + inf.“, „estar prestes a + inf.“	
		dispozitivní	„ir a + inf.“, „ir + inf.“	
		iniciální	„começar a + inf.“, „principiar a + inf.“, „pôr-se a + inf.“, „passar a + inf.“, „meter-se a + inf.“, „deitar a + inf.“, „desatar a + inf.“, „entrar a + inf.“, „lançar a + inf.“, „largar a + inf.“, „pegar a + inf.“, „precipitar-se a + inf.“, „recomeçar a + inf.“, „romper a + inf.“, „soltar a + inf.“, „cair + inf.“	
		inceptivní	„começar por + inf.“, „principiar por + inf.“, „começar + ger.“, „iniciar + ger.“	
	durativnost	globální		„chegar e + VF (finitní slovesný tvar), „ir e + VF“, „pegar e VF“, „vir e +VF“, „sair + ger.“
		parciální	aktuální	„estar a + inf.“, „estar + ger.“
			prospektivní	„ir + ger.“
			retrospektivní	„vir + ger.“
			kontinuativní	„continuar a + inf.“, „continuar + ger.“, „seguir a + inf.“, „seguir + ger.“, „ficar a + inf.“, „ficar + ger.“
			persistentní	„levar a + inf.“, „levar + ger.“
	distributivní	„andar a + inf.“, „andar + ger.“, „viver a + inf.“, „viver + ger.“		
	terminativnost	cessativní	„deixar de + inf.“, „parar de + inf.“, „cessar de + inf.“	
		egresivní	„acabar de + inf.“	
		konkluzivní	„acabar de + inf.“, „terminar de + inf.“	
		finitivní	„acabar por + inf.“, „acabar + ger.“, „terminar por + inf.“, „terminar + ger.“	
konsumativní		„chegar a + inf.“, „vir a + inf.“		

6. BIBLIOGRAFIE

- ARGELL, S., 1908, *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte*. Ein Beitrag zum der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen, Lund
- BARROSO FERNANDES, H., 1988, *O aspecto verbal perifrástico em português contemporâneo*, Universidade do Minho, Braga (Dizertační práce)
- BECHARA, E., 2001, *Moderna gramática portuguesa*, Rio de Janeiro, Editora Lucerna
- BOLÉO M. de Paiva, 1935, *Tempos e modos em português*. Contribuição para o estudo da sintaxe e da estilística do verbo, in: *Boletim de Filologia*, 3, 1934-1935, Coimbra, Faculdade de Letras, s. 15-36
- BOLÉO M. de Paiva, 1973, *Os valores temporais e modais do futuro imperfeito e do futuro perifrástico em português*, Coimbra, Faculdade de Letras
- BOLÉO, M. de Paiva, 1936, *O Perfeito e o Pretérito em português em confronto com as outras línguas românicas*, Coimbra, Biblioteca da Universidade
- BOSQUE, I., 1990, *Tiempo y aspecto en español*, Madrid, Cátedra
- BUENO, F. da Silveira, 1953, *Gramática normativa da Língua Portuguesa*, Ed. Saraiva, São Paulo.
- CAMPOS, M. H. C, 1984, *Pretérito perfeito simples / pretérito perfeito composto: uma oposição aspectual e temporal*, in: *Letras Soltas* č. 2, s.11–53
- CAMPOS, M. H. C, 1997, *Pretérito perfeito simples/pretérito perfeito composto: uma oposição aspectual e temporal*, in: *Tempo, Aspecto e Modalidad - Estudos de Linguística Portuguesa*. Porto, Porto Editora
- CAMPOS, M. H. C, 1997, *Tempo, Aspecto e Modalidade, Estudos de Linguística Portuguesa*, Porto, Porto Editora
- CAMPOS, M. H. C, 1998, *DEVER e PODER - Um subsistema modal do Português*, Lisabon, Fundação Calouste Gulbenkian
- CARTAGENA, Nelson, 1978, *Acerca de las categorias de tiempo y aspecto en el sistema verbal del español*, in: *Revista española de lingüística*, Año 8, fasc. 2, julio-diciembre, s. 373-408
- CASTILHO, A. T. de, 1967, *A sintaxe do verbo e os tempos do passado em português*, Marília, FFCL
- CASTILHO, A. T. de, 1966, *Introdução ao estudo do aspecto verbal na língua portuguesa*, Marília, FFCL

- CASTILHO, A. T. de, 2010, *Nova Gramática do Português Brasileiro*, São Paulo, Contexto
- COSERIU, E., 1976, *Das romanische Verbalsystem*. Tübingen,
- CUNHA C; CINTRA L, 1999, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisabon, João Sá da Costa
- ČERNÝ, J., 1996, *Dějiny lingvistiky*, Olomouc, Votobia.
- DIETRICH, W., 1983, *El aspecto verbal perifrástico en las lenguas románicas (Estudios sobre el actual sistema verbal de las lenguas románicas y sobre el problema del origen del aspecto verbal perifrástico)* Madrid, Gredos
- DRZAZGOWSKA, J. (2011). As perífrases verbais no português europeu. *Romanistica Cracoviensia*, sv. 11, s. 107–115. [on-line], <http://www.wuj.pl/UserFiles/File/Romanica%20Cracoviensia%202011/16-Drzazgowska-RC-2011.pdf>.
- ERHART, A., 1984, *Základy jazykovědy*, Praha, SPN
- FERNANDES, F, 1979, *Dicionário de verbos e regimes*, Porto Alegre, Ed. Globo
- FLUSSER, V., 1963, *Língua e realidade*, São Paulo, Editora Herder
- FLUSSER, V., 2005, *Jazyk a skutečnost*, Přeložil Karel Palek, , Praha, Triáda
- GONÇALVES, A., 1994, Aspectos de reestruturação sintática em português europeu: as construções com os verbos modais. in *Actas do IX Encontro da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisboa
- GREPL, M.; KARLÍK P., 1998, *Skladba češtiny*, Olomouc, Votobia
- GUILLAUME, G., 1952, Inmanencia y transcendencia el la categoria del verbo. Bosquejo de una teorria psicológica del aspecto, in *Psicologia del lenguaje*, Buenos Aires, Paidós,
- HAMPLOVÁ, S., 1944, *K problematice vidovosti v italštině*, Praha, Univerzita Karlova
- HRICSINA, J., 2006, *Vývoj modotemporálních paradigmát u portugalského verba finita z diachronního hlediska* (doktorská dizertační práce), Praha, FF UK
- HAVRÁNEK, B; JEDLIČKA, A., 1986, *Česká mluvnice*, Praha, SPN
- JESPERSEN, O., 1965, *The Philosophy of Grammar*, University of Chicago Press, Chicago.
- JINDROVÁ, J., 2011, Modotemporální a aspektuální význam portugalského složeného perfekta. *Studie z korpusové lingvistiky - Korpusová lingvistika*: Praha 2011, 1-InterCorp, sv. 14., Praha, Nakladatelství Lidové noviny–Univerzita Karlova, 2011, s. 219–230
- JINDROVÁ, J., 2010, *Algumas observações sobre o Novo Acordo Ortográfico*, Acta do Congresso, Sborník Univerzity Klimenta Ochridského v Sofii, v tisku

- KLEIN, H.G., (1964–73), Algumas observações sobre a categorização do sistema verbal português. *Boletim de Filologia* 22 (1964–73), s. 295–301
- KOPEČNÝ, F. 1962, *Slovesný vid v češtině*, AV, Praha
- KOSCHMIEDER, E. 1934, Nauka o aspektach czasownika polskiego w zarysie, Próba syntesy, in: *Voprosy glagołnogo vida*, Wilno, s. 105-167
- KUBRYCHTOVÁ, J. 1979, *Vyjadřování povahy děje v současné portugalštině*, Praha , FFUK (diplomová práce)
- LEHEČKOVÁ, E., 2005 Kategorie teličnosti a české sloveso, in: *Sborník ze setkání bohemistů Cikháj 2004*, Brno, [přístup on line]
- LOPES, O., 1972, *Gramática simbólica do português (um esboço)*, Lisabon, Instituto Gulbenkian de Ciência,
- Lüdke, H., 1951, Sobre a função do verbo em românico, germânico e eslavo, *Boletim de Filologia*, sv. XII s. s. 159-183
- MACLENNAN, J., 1962, El problema del aspecto verbal. Estudio crítico de sus presupuestas, Madrid
- MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da língua portuguesa*. Lisboa, Caminho,
- MATHESIUS, VILÉM, 1947, O konkurenci vidů v českém vyjadřování slovesném, in *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha, Melantrich,
- MATOSO CÂMARA, J. 1977, *Estrutura da língua portuguesa*. Petrópolis, Vozes
- MATOSO CÂMARA, J., 1956, *Uma forma verbal portuguesa - Estudo estilístico e gramatical*. Rio de Janeiro, Livraria Acadêmica
- MATOSO CÂMARA, J., 1964, *Princípios de linguística geral*. Rio de Janeiro, Acadêmica
- MATTOSO CÂMARA JR. J., 1973, *Princípios de Linguística Geral*, Livraria Editora Padrão, Rio de Janeiro
- MATTOSO CÂMARA Jr., J., 1973, *Princípios de Linguística Geral*, Rio de Janeiro, Livraria Editora Padrão,
- MOENS, M., 1987, *Tense, Aspect and temporal Reference*, University of Edinburgh, (dizertační práce)..
- OLIVEIRA, F., 1985, O Futuro em Português: alguns aspectos temporais e/ou modais In *Actas do 1C Encontro da APL. Lisboa*, (s. 353-374).
- OLIVEIRA, F., 1986, Algumas considerações acerca do P.Imperfeito; in: *Actas da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisboa, , (s.78-95)
- PONTES, E., 1973, *Verbos auxiliares em português*. Petrópolis, Vozes

- STEN, H., 1973, *L'emploi des temps en portugais moderne*, Kodaň, Munksgaard
- ŠABRŠULA, J., 1962, *Nominálně verbální konstrukce a povaha děje ve francouzštině*, Praha, UK
- ŠABRŠULA, J., 1980, *Úvod do srovnávacího studia románských jazyků*, Praha, SPN
- ŠMILAUER, V, 1940, Slovesný vid a způsob slovesného děje, in: *Hovory o českém jazyce*, Praha, s. 80 - 97
- TLÁSKAL, J.. 1984, Observações sobre Tempos e Modos em Português, in *Estudos de linguística portuguesa*, Coimbra Editora, Coimbra , s. 237-255
- TRÁVNÍČEK, F., 1951, *Mluvnice spisovné češtiny*, Praha, Slovanské nakladatelství Praha
- VENDLER, Z., 1967, *Linguistics in Philosophy*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- VILELA, M., 1999, *Gramática da língua portuguesa*, Almedina, Coimbra
- ZAVADIL, B., 1995, *Současný španělský jazyk II (Základní slovní druhy: slovesa)*, Praha, Univerzita Karlova
- ZAVADIL, B.; ČERMÁK, P., 2010, *Mluvnice současné španělštiny*, Praha, Karolinum
- DIAS, A.E. DA S., 1959, *Syntaxe historica portuguesa*, Lisboa, Livraria Clássica Editora,

Elektronické prameny:

- InterCorp: Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [on-line]. Dostupný z <<http://www.korpus.cz>>.
- Linguateca: Dostupný z <<http://www.linguateca.pt/CETEMPUBLICO>>.
- Corpusdoportuguês: Dostupný z <<http://www.corpusdoportugues.org>>.